

TARTU ÜLIKOOL
Majandusteaduskond
Ettevõtetmajanduse instituut

Jelena Sotskaja

RAHAPESU TÕKESTAMISE KORRALDAMINE EESTIS

Magistritöö ärijuhtimise magistri kraadi taotlemiseks ärijuhtimise erialal

Juhendaja: teadur Andro Roos

Tartu 2013

Soovitan suunata kaitsmisele

(juhendaja allkiri)

Kaitsmisele lubatud “ “..... 2013. a.

..... õppetooli juhataja

.....

(õppetooli juhataja nimi ja allkiri)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

(töö autori allkiri)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. RAHAPESU JA SELLE TÕKESTAMISE TEOREETILINE RAAMISTIK.....	8
1.1. Rahapesu olemus, ajalooline taust ning tõkestamiseks loodud organisatoorne võrk .	8
1.2. Rahapesu toimimine ja selle tõkestamisega kaasnevad probleemid	16
2. EESTI RAHAPESU JA SELLE TÕKESTAMISE KÄSITLUS	42
2.1. Rahapesu ja selle tõkestamine järelvalveorganite materjalide baasil	42
2.2. Rahapesu ja selle tõkestamine läbiviidud kvalitatiivuuringu baasil	52
2.2.1. Rahapesu ja selle tõkestamise defineerimine	59
2.2.2. Rahapesu olukord Eestis	62
2.2.3. Probleemid rahapesu tõkestamisel	87
2.2.4. Võimalikud lahendused rahapesu tõkestamise probleemidele.....	97
2.3. Magistrandi järelused ning võimalikud lahendused rahapesu tõkestamistöö paremaks korraldamiseks Eestis	109
KOKKUVÕTE.....	116
VIIDATUD ALLIKAD	122
LISAD	128
Lisa 1. Eesti rahapesust teavitamise tööprotsess ja kohustatud isikud.....	128
Lisa 2. Esialgne vestluskava	129
Lisa 3. Lõplik vestluskava	132
SUMMARY	134

SISSEJUHATUS

Rahapesul on nii otsene kui kaudne ja nii rahaline kui ka emotsionaalne mõju/kahju ettevõtlusele (sh finantstegevusele), riigi majandusele ja poliitikale (maksudest saamata jäänud tulu, riikidevahelised suhted ja välispoliitika, korrupsioon, seadusandlus) ning kuritegevusele (sh terrorismi rahastamine, massihävitusrelvade levik jmt). Maailmas toimuva globaliseerumise ning tehniliste vahendite arengu tõttu on rahapesu tõenäoliselt saavutamas laialdasemaid mõõtmeid ja suuremat mõju ning rahapesu skeemid arenevad koos tehnikaga. Keeruliste skeemide ja mitmete osapoolte kaasatuse või mõjutatuse tõttu on küllaltki raske hinnata rahapesu mõju ulatust ja majanduslikku kahju ning ühtlasi on selle varjatud olemuse tõttu rahapesu avastamine keerukas. Magistrant on ettevõttes, kus ta töötab, kohustatud isik ja seega on käesolev teema tema jaoks aktuaalne ka igapäevatöö mõistes. Kuigi töö temaatikaks on rahapesu tõkestamise korraldamine Eestis, tuleb magistrandil käsitleda nii rahapesu olukorda kui selle tõkestamist ka mujal maailmas. Rahapesu on piirideüleselt toimuv kuritegu ning sellest kasusaaja asukohamaaks ei pruugi olla rahapesu toimumise riik. Samuti tugineb rahapesu tõkestamine tugevalt rahvusvahelistele standarditele ja korraldustele ning ka kontrollile. Seega peab magistrant oluliseks aru saada rahapesu olemusest, välja selgitada olukord (sh probleemid) maailmas ja Eestis ning seda ka rahapesu temaatikaga kokkupuutuvate ekspertide arvates. Rahapesu valdkonnaga on kogu maailmas rohkem tegelema hakatud alles viimastel dekaadidel, mistõttu materjale, eriti raamatutena, on vähe ning probleemistiku vaatlemine on kohati ühekülgne või kattuv. Eelnimetatu tõttu tugineb magistrant teoreetiline osa valdavalt teadus- ja uurimistöõde artiklitele ning rahapesu järelevalveorganite materjalidele. Magistrant võtab välja kordused teooriates, kuid võimalusel jätab sisse vastanduvad väited; kontrollib erinevaid arusaamu ekspertintervjuudes ning teeb mõlemast tulenevalt oma järeldused. Rahapesusse kaasatud osapoolte (era- ja äriisikud erinevatelt tasanditelt ja

asukohast) ja vahendite (e-kanalid, pangad jne) arv on suur ning erinevaid aspekte (seadusandlus, täidesaatva võimu ressursid, äriettevõtete ressursid jmt) ja nüansse (maksupettus, finantsparadiiside kasutamine jne) on palju, mistõttu keskendub magistrant eelkõige rahapesu olemuse ja tõkestamise probleemide mõistmisele ning võimalikele lahendustele tõkestustöös, käsitledes vähem või minimaalselt rahapesuga assotsieeruvat nagu varimajandus, terrorism ning samuti ei kajasta magistrant autor oluliselt seadusandlusega seotud nüansse ja mõisteid. Käesoleva töö eesmärgiks on pakkuda välja võimalikud lahendused rahapesu tõkestamise paremaks korraldamiseks Eestis. Töö eesmärgi saavutamiseks soovib magistrant põhjalikumalt uurida alljärgnevalt nimetatut, sealjuures esimeses punktis nimetatud küsimusi käsitleb magistrant töö esimeses ja teise punkti all nimetatut töö teises peatükis.

1. Mis on rahapesu ning kuidas toimub selle tõkestamine?

- a) Milline on rahapesu ajalooline kujunemislugu?
- b) Mis seis on rahapesu ja selle tõkestamise valdkond maailmas tänaseks päevaks jõudnud?
- c) Millised on peamised probleemid ja kitsaskohad, millega puutuvad kokku rahapesu tõkestamisega tegelevad rahvusvahelised avaliku sektori organisatsioonid ja ärilised ettevõtted?
- d) Kuidas rahapesu läbi viiakse?

2. Milline on rahapesu ja selle tõkestamise olukord Eestis?

- a) Mis seis on rahapesu ja selle tõkestamise valdkond Eestis tänaseks päevaks jõudnud?
- b) Millised on peamised rahapesu skeemid, mida Eestis kasutatakse?
- c) Millised on peamised probleemid, millega Eesti avaliku sektori organisatsioonid ja ärilised ettevõtted (erasektor) kokku puutuvad?
- d) Milliseid lahendusi võiks välja pakkuda rahapesu tõkestamise tõhustamiseks?
- e) Kas on vajalik ja võimalik avaliku sektori ja erasektori koostöö tõhustamine rahapesu tõkestamiseks?

Magistritöö jaguneb teoreetiliseks ning empiiriliseks uurimuseks. Sealjuures teoreetilise osa rahvusvaheliste teemade kajastamine on töö esimeses peatükis ning Eesti teemat käsitletakse töö teises peatükis.

Töö teoreetilises osas kasutab magistrant olemasolevaid allikaid nii maailmast kui Eestist, et vaadelda nende abil lühidalt rahapesu ajaloolist kujunemislugu ning äriorganisatsioone ja institutsioone, kes tegelevad rahapesu tõkestamisega. Töö teoreetilises osas püüab magistrant saada võimalikult hea ülevaate sellest, mis seisuga on tänaseks päevaks jõutud nii rahapesu kui selle tõkestamisega. Töö teoreetiline käsitlus on baasiks ja sisendiks empiirilisele uurimustööle, võimaldades magistrandil paremini koostada empiirilise uurimustöö vestluskava ülesehitust ja selle rõhuasetusi ning andes samas parema võrdlusmaterjali magistrandi järeldusteks.

Töö empiirilises osas viib magistrant ekspertidega läbi süvaintervjuud. Magistrandile teadaoleva informatsiooni järgi ei ole kohalikul tasandil viimastel aastatel läbi viidud kvalitatiivuuringut, mis kaasaks nii era- kui avaliku sektori arvamused rahapesu tõkestamisega seotud probleemide ja vajaduste osas. Sellist uuringut peab magistrant eriti oluliseks uute regulatsioonide valguses, kus erasektori osatähtsus tõkestustöös on veidi kasvanud. Kvalitatiivuuringu valib magistrant selleks, et saada rahapesu ja selle tõkestamisega seotud probleemidest Eestis võimalikult laiapõhjaline ja süvitsi minev vaade. Kvalitatiivuuringu valiku teiseks oluliseks põhjuseks on see, et teema käsitlusel ei soovi magistrant veel teada saada kindlate suhtumiste või arvamuste osakaalu ega üldistada andmeid üldkogumile, vaid leida võimalikult lai skaala kõikidest erinevatest aspektidest käsitletavas uurimisteemas. Silmast silma süvaintervjuude valiku põhjuseks on ekspertide piiratud ajaressurss ning vajadus vestluse käigus muuta fookust või täpsustada eksperdi vastustest välja tulnud aspekte. Süvaintervjuude sihtrühmaks valib magistrant Eesti äriorganisatsioonidest kohustatud isikud ja riiklikest institutsioonidest rahapesu tõkestamise valdkonna spetsialistid, kes oskavad hinnata rahapesu temaatikas Eesti olukorda. Magistrant valib eksperdid, kes suudavad oma igapäevatööle tuginedes tuua välja peamised probleemid rahapesu tõkestamisel ning pakkuda välja lahendusi, mis aitaksid rahapesu tõkestamise tööd tõhustada. Magistrant plaanib kaasata võrdsest äri sektori (sh

finantsettevõtteid), seadusandlusega tegelevate institutsioonide ja täidesaatva võimu esindajaid, et tagada era- ja avaliku sektori nägemuste tasakaalustatust nii olukorra hindamisel kui võimalike lahenduste välja selgitamisel. Eelnimetatu tõttu eeldab magistrant, et töö uudsuse tagab eelkõige empiiriline uurimus, kuid ka see, et teoreetiline osa tugineb viimaste aastate materjalidele. Vestluskava täpsustamiseks ning teoreetilise käsitluse jaoks parimate sisendite leidmiseks, viib magistrant töö teoreetilise osa kirjutamise ajal läbi pilootintervjuu (süvaintervjuu vormis) Rahapesu andmebüroo (RAB) kontaktisikuga. Lõpliku vestluskava koostab magistrant koheselt peale pilootintervjuu läbiviimist.

1. RAHAPESU JA SELLE TÕKESTAMISE TEOREETILINE RAAMISTIK

Esimene peatükk annab kõigepealt lühidalt ülevaate rahapesu kujunemisloost maailmas ning vaatleb, millised organisatsioonid ja institutsioonid on kaasatud rahapesu tõkestamisse. Esimese peatüki teine osa käsitleb nii rahapesu toimimiskeeme kui ka täpsemalt seda, millisel viisil toimub rahapesu tõkestamine.

1.1. Rahapesu olemus, ajalooline taust ning tõkestamiseks loodud organisatoorne võrk

Alustuseks defineerib magistrant rahapesu mõiste ja kirjeldab, milliste kuritegelike tegevustega on see peamiselt seotud ning vaatleb rahapesu mõiste teket ning arengut.

Rahapesu on protsess, millega kuritegelikul teel saadud tulud kantakse läbi finantssüsteemist, et varjata nende ebaseaduslikku päritolu ja muuta ebaseaduslik tulu näima kui seaduslikul teel saadud vara. Tavaliselt on selline ebaseaduslike tulude rahapesu seotud kuritegudega, mis toovad sisse märkimisväärselt suurt tulu, nagu näiteks narkokaubandus, väljapressimine, prostitutsioon ja inimkaubandus. Lisaks seostatakse rahapesu skeemidega tihtipeale „valgekraede“ kuritegusid, nagu pettus, siseringitehingud ja maksudest kõrvalehoidumine. Viimasel ajal on suurt tähelepanu pühendatud ka terroristlike ühenduste ebaseaduslike tulude pesemise tõkestamisele pankade ja muude institutsioonide kaudu. (Northrup 2011: 445)

Rahapesu protsess mõjutab rahanõudlust, intressimäära ja valuutakurssi, põhjustades inflatsiooni. Lisaks rahvusliku majanduse sisulisele ja vormilisele mõjule, rahapesu ja sellega seonduv võivad halvendada sotsiaalset moraali, tekitades korrupsiooni, laiendada

vägivalda ja ebahühtlast rikkuse jagunemist ühiskonnas, mis kõik omakorda kahjustab rahvusvahelist mainet. Samal ajal on suurenenud finantsüsteemide integratsioon ja kapitali vaba liikumise barjäärid vähenenud, mis on muutnud lihtsamaks kuritegelikust tegevusest saadud raha pesemise ning teinud keerukamaks selle jälgimise mitmetes piiritagustes riikides. Rahapesul kui majanduskuriteol on kaks dimensiooni: rahvuslik dimensioon, näiteks konkreetse riigi seadustevastane või riigikeskne kuritegu ning rahvusvaheline dimensioon, st kuriteod, mis kaasavad välismaiseid elemente (inimesi, firmasid, korporatsioone, pankasid, jne). Kahel dimensioonil ei ole olnud ega ei ole ka praegu püsivaid omadusi. Tänapäeval on selge, et majanduskuriteod on muutumas rahvusvahelisemaks. Enamikus maksupettuste, salakaubaveo ja narkokaubanduse juhtumites ning ebaseaduslikes eksport-import toimingutes on välja kujunenud partnerlus ja see on pidevalt täiustumas. Alkoholi ja tubakatoodete salakaubaveos, uimastite ja relvade kaubanduses osalevad ärimehed on paigutunud üle kogu maailma. (Sandu, Tanascovici 2010: 276-277)

Eelnevalt nimetatust teeb magistrant järelduse, et rahapesul on märgatav mõju nii riikide majandusele kui ka ühiskonnale laiemalt. Samuti on kuriteod ja sellega koos ka rahapesu rahvusvaheliseks probleemiks. Järgnevalt vaatleb magistrant aga rahapesu kujunemislugu maailmas, et saada taustinformatsiooni praegusele olukorrale.

Hiliskeskajal arenesid välja peamised, ka praegu kasutusel olevad võtted finantstehingute varjamiseks ja maskeerimiseks. Juba maailma esimene maksusätteid sisaldav normistik, Hammurabi koodeks, ergutas tõenäoliselt nende kujutlusvõimet, kes otsisid võimalusi maksude vähendamiseks. Peamiseks tõukeks petmisvõtete väljaarenemisele olid liigkasuvõtmise seadused. Liigkasuvõtmine asetseb keskaegses moraali hierarhias umbes samal positsioonil kui tänapäeva ühiskonnas narkokaubandus. Kirikuvõimude petmiseks oli võimalik esitada laekuvaid intresse kui erilist riskipreemiat, kaupmehed võisid kokku leppida vahetuskursside ülepaisutamises, samuti laenata raha variettevõttelt. Sellest tulenevalt võib väita, et kuritegevuseks peeti mitte raha varjamist, vaid selle teenimise viisi. Siin tekib erinevus rahapesu mõiste ning toonase käsitlemise vahel. Oluline on märkida, et kasutatud võtted ja meetodid olid sarnased tänapäevastele. (Naylor 2002: 134-135)

Mõistet „rahapesu“ kasutasid esmakordselt 1930. aastatel USA Riigikassa agendid, kes tegelesid Al Capone'i juhtumiga. Capone'il ja tema jõugul oli sadu pesumajasid Chicagos ja väljaspool seda ning likööriarist saadud tulu näidati kui pesumajade pidamise tulemit. (Mathers 2004: 19-20) Modernse rahapesu vaimseks isaks peetakse Ameerika maffiabossi Meyer Lanskyt, kelle vanemad olid poolakad. Häirituna oma „ametivenna“ Al Capone saatusest, kes Ameerika Ühendriikide maksuametkonna tegevuse tulemusena 1931. aastal süüdi mõisteti, sai Meyer Lanski aru tulude vähemalt osalise legaliseerimise ning nende kuritegeliku päritolu varjamise möödapääsmatust vajadusest. Ta mõistis poliitiliselt sõltumatute ja stabiilsete kohalike pankade usaldusväärset ja eeliseid. Tema poolt oma kuritegeliku organisatsiooni tarbeks loodud süsteem tundub olevat eeskujuks ka tänapäevase organiseeritud kuritegevuse finantsjuhtimisele. 1957. aastal kohtus Meyer Lansky Palermos ühes hotellis kahe teise Itaalia-Ameerika maffiabossi Michele Sindona ja Charles Lucianoga. Tehti kokkuleppeid heroini-, finants- ja rahapesukanalite kasutamise osas. Modernse rahapesu alguseks võib pidada ajavahemikku 1920-1957. (Robinson 2004: 79) Ameerika Ühendriigid oli esimene riik, kes võttis vastu rahapesu seaduse, kuid nad ei asunud seda tegelikult uurima enne 20. sajandi lõppu. Kõik muutus, kui kokaiini populaarsus Põhja-Ameerikas järsult suurenes. 1970. ja 1980. aastate alguses sai Lõuna-Florida tänu kokaiini allika lähedusele maailma rahapesu keskuseks. (Mathers 2004: 19-20) Peale Teist maailmasõda algas kogu maailma majanduse hoogne areng ja üldine globaliseerumine, mis omakorda andis hoogu ka rahvusvahelisele narkokaubandusele. Tekkisid rahvusvahelised suhtevõrgustikud uimastikaubanduse edendamiseks ja korraldamiseks. Õigem oleks neid nimetada sündikaatideks, kus igal lülil on oma kindel ülesanne. Narkokaubanduse kasumimarginaal tõusis laia haarde ja hästitoimiva rahvusvahelise hanke-, logistika- ja müügivõrgu tõttu seninägematutesse kõrgustesse. (Robinson 2004: 54)

Võib teha järelduse, et rahapesul (st kuritegelikul teel saadud varade seaduslike tuludena näitamisel) on pikk ajalugu, kuid rahapesu tõkestamisega hakati tõsisemalt tegelema maailmas ja eelkõige Ameerika Ühendriikides alles eelmise sajandi viimastel aastakümnetel (1970-1980). Seega võiks arvata, et rahapesu tõkestamine on veel

arenemisjärgus, mistõttu vaatleb magistrant, milline on rahapesu tõkestamise üldine ülesehitus tänasel päeval.

Ülemaailmne rahapesu tõkestamise kontrollsüsteem koosneb kolmest dimensioonist: rahvuslik ja rahvusvaheline koostöö, tugev seadusandlus ja täideviivad organid ning tihe avaliku ja erasektori vaheline koostöö, et vähendada kulutusi ja suurendada eesmärkide saavutamise võimalusi. Põhimõtteliselt peaks olema kokkulepitud rahvusvaheline õigusraamistik, millest riigid lähtuvad oma vastavate seaduste ja standardite kujundamisel. Praktikas on ideaalne ülemaailmne rahapesu tõkestamise režiim kättesaamatu. Jõulise rahapesu tõkestamise režiimi loomine on nii riikide ja institutsioonide vaheliste kui sisemiste erimeelsuste, prioriteetide ja eesmärkide tõttu keeruliseks väljakutseks. Ajendatuna vajadusest leida tasakaal konkureerivate eesmärkide vahel on leitud kompromissid kõikidel õiguslikel tasanditel. Rahapesu tõkestamise süsteem on arenenud viimase 30 aasta jooksul ja seda eriti alates 1980. aastate keskpaigast. (Reuter, Truman 2004: 46)

Erinevatele allikatele tuginedes võib öelda, et alates 1980. aastast on loodud mitmeid olulisi rahapesu ja terrorismi tõkestamisega seotud organisatsioone ja võrgustikke. IMoLIN andmetele tuginedes toob magistrant välja mõned olulisimad rahvusvahelised organisatsioonid, mis tegelevad tõkestamisega: Council of Europe (MONEYVAL), Euroopa Komisjon, FATF (Financial Action Task Force ehk Rahapesuvastane töökond), IMF (International Monetary Fund), International Criminal Police Organization (Interpol), Maailmapank (World Bank, IBRD/IDA), Offshore Group of Banking Supervisors (OGBS), Ühendatud Rahvaste organisatsiooni juurde loodud IMoLIN (International Money Laundering Information Network). (IMoLIN Participating...2012)

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega tegelevad organisatsioonid teevad omavahel tihedat koostööd ning viimasel aastakümnel on vastu võetud mitmeid tõkestamist reguleerivaid õigusakte ja sanktsioone. Eesti RAB andmetel võttis 2002. aastal Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon vastu rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise seaduse ning Euroopa Liidu Nõukogu ja Euroopa Ühenduste Komisjon on

viimase kümne aasta jooksul võtnud vastu mitmeid rahapesu tõkestamise direktiive ja õigusakte (Rahvusvahelised õigusaktid 2012).

Näiteks OGBS loodi 1980. ning FATF 1989. aastal. Üheks oluliseks rahapesu ja terrorismi tõkestamisega tegelevaks organisatsiooniks on ka 1945. aastal loodud IMF, mis nende kodulehe andmetel ühendab 188 riiki ja selle ülesanneteks on: edendada ülemaailmset koostööd rahandussektoris, kindlustada finantsstabiilsust, aidata kaasa rahvusvahelise kaubanduse arengutele, kõrge tööhõive ja jätkusuutliku majandusliku kasvu edendamine ning vaesuse vähendamine maailmas. (About the IMF 2012) Märkates ohtu pangandussüsteemile ja finantsinstitutsioonidele löid G7 valitsuste juhid ja Euroopa Komisjoni president 1989. aasta Pariisi kogunemisel tööüksuse, mis koosnes G7 liikmesriikidest, Euroopa Komisjonist ja veel kaheksast riigist. Rahapesuvastasele töökonnale anti ülesandeks uurida rahapesu tehnikaid ja trende, saada ülevaade tehingutest, mis on juba toimunud rahvusvahelisel või riikide tasandil ning luua meetmed, mis tuleks rahapesu tõkestamiseks kasutusele võtta. 1990. aasta aprillis, vähem kui aasta peale loomist, andis FATF välja raporti, mis sisaldas 40 soovitusi, pakkudes laialdast tegevusplaani rahapesu vastu võitlemiseks. 2001. aastal lisati FATFi tööülesannete hulka ka terrorismi rahastamise vastase võitluse meetmete väljatöötamine. 2004. aasta oktoobris andis FATF välja üheksa spetsiaalset soovitusi, tugevdamiseks kokkulepitud rahvusvahelisi standardeid ja kombineerides rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmeid (nn 40+9 Soovitused). 2012. veebruaris viis FATF läbi põhjaliku standardite läbivaatamise ja andis välja täiendatud soovitusi nimekirja. Muudatuse eesmärgiks on tugevdada globaalset turvalisust ning kaitsta finantssüsteemide usaldusväärsust, andes valitsustele paremad vahendid finantskuritegude vastu võitlemiseks. Soovitusi laiendati selleks, et saaks paremini hakkama uute ohtudega nagu massihävitusrelvade rahastamise vohamine ning olla läbipaistvam ja karmim korruptsiooni teemas. (History of FATF 2012) 2012. aasta 20. aprilli ministrite ja FATF esindajate Washingtoni kohtumisel vastuvõetud uue mandaadiga kinnitati FATF rahvusvaheliste rahapesu ja terrorismi ning massihävitusrelvade kasvu finantseerimise tõkestamise standardite määrajana. (FATF Annual Report 2012: 10) Eesmärkide täitmiseks on FATFile aastateks 2012-2020 antud järgnevalt nimetatud ülesanded (FATF Annual Report 2012: 10-42):

- identifitseerida ja analüüsida rahapesu, terrorismi rahastamist ning teisi ohtusid finantssüsteemi usaldusväärsusele (sh meetodeid ning trende), kontrollida rahvusvahelises finantssüsteemis rahapesu tõkestamiseks loodud vahendite ärakasutamise mõju ning toetada riskide hindamist nii kohalikul, piirkondlikul kui rahvusvahelisel tasandil;
- arendada ja täiustada rahvusvahelisi rahapesu- ja terrorismivastase võitluse standardeid (FATFi soovitusel);
- hinnata ja jälgida FATFi liikmete tegevust läbi vastastikuse hindamisprotsessi ning järelmeetmete rakendamise, et selgitada välja tehnilise suutlikkuse tase, rahapesu ja terrorismi vastase võitlemise meetodite rakenduslikkus ning efektiivsus, vastastikuste hindamisprotsesside ja järelmeetmete hindamismetoodikate ja ühtsete protseduuride täiustamine;
- välja selgitada ja kaasata kõrge riskiga, mitte-koostööalteid võimualasid ja puudulike strateegiatega rahvusrežiime ning koordineerida tegevusi kaitsmaks rahvusvahelist finantssüsteemi nende poolt tulenevate ohtude eest;
- FATFi soovitude täiel määral ja efektiivse elluviimise edendamine kõikides riikides FATFi regionaalsete ühenduste (FRSBD) ja rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu, kindlustada FATFi standarditest arusaamine ning vastastikuse hindamise ja järelmeetmete järjepidev rakendamine FATFi globaalse võrgustiku abil ning tugevdada regionaalsete ühenduse võimekust oma liikmesriikide hindamiseks ja jälgimiseks;
- reageerida rahvusvahelise kogukonna poolt välja toodud finantssüsteemi usaldusväärsuse ohtudele vastavalt vajadusele, kaasates sealjuures Ühendatud Rahvaste organisatsiooni turvalisuse nõukogu, G20 liikmeid ja FATFi ning pakkudes vajalikku abi rahvusvaheliste oluliste kohustuste täideviimise hõlbustamiseks viisil, mis on vastavuses FATFi standarditega (nt rahapesu ja muude finantssüsteemi korrupsiooniga seotud väärkasutamise vastase töö jätkamine);
- äri sektori ja tsiviilisikute kaasamine ja konsulteerimine teemades, mis on seotud FATFi tööga üldises plaanis, sh regulaarne äri sektoriga konsulteerimine läbi konsultatiivsete foorumite;

- liikmetega kokkulepitud ja FATFi mandaadi piiresse jäävate tegevustega seotud igasuguste uute ülesannete ette võtmine, kuid ainult seal, kus neil on kindel lisaväärtus dubleerimata juba olemasolevaid tegevusi.

IMF on viimase 12 aasta jooksul aidanud kujundada rahapesu ja terrorismi tõkestamise poliitikat. Läbi on viidud finantssektori hindamisi, pakkudes tehnilist tuge finantssektorile ning peetud valvet liikmesriikide majandussüsteemide üle, olles eriti abiks riikide sobitumisel rahvusvaheliste rahapesu ja terrorismi tõkestamise standarditega ning on loodud arendavaid programme puudujääkide parandamiseks. 2009. aastal lõi IMF TTF-i (Topical Trust Fund) finantseerimaks tehnilist tuge rahapesu ja terrorismi tõkestamiseks ning 2012. aastal oli plaanis tehnilist toetust tagada juba üle 40 riigile. Kuna TTF-i abi järele on suur nõudlus, on koostamisel selle programm aastateks 2014-2019. 2011. aastal vaadati läbi eelneva viie aasta tõkestamises toimunud arengud ning loodi juhendid, kuidas jätkata ning otsustati koostöös FATFi ja teiste osanikega luua suunatud riskipõhised määrused. Viimati nimetatud arutelud jätkuvad ja nendega loodetakse lõpule jõuda 2013. aasta alguseks. Nii FATFi kui IMF rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise koostööd toetavad G7 ja G20, kes näiteks 2008-2009 aastate finantskriisi ja selle järelmõjude suunamisel initsiatiivi võtsid. (The IMF and ... 2012)

Lisaks on loodud ka vabatahtlikke tõkestamisega tegelevaid organisatsioone. Tundes vajadust oma võrgu väljaarendamiseks, kohtusid 1995. aastal rahapesu andmebüroode esindajad Arenbergis Brüsselis ja otsustasid luua mitteametliku grupi, kelle eesmärk on kaasa aidata rahvusvahelisele koostööle. Tänapäeval Egmont grupina tuntud, kohtuvad rahapesu andmebürood regulaarselt, leidmaks võimalusi teabevahetuseks, koolitusteks ja kogemuste vahetamiseks. (About the Egmont... 2012)

Peale OECD, ÜRO, FATFi ja ELi on ka pangandusorganisatsioonid olnud seadusandluse väljatöötamise juures. Üheks selliseks on BCBS (Basel Committee of Banking Supervision), standardeid sätestav organisatsioon, kuhu kuuluvad pankade juhatuste liikmed ja keskpangad. Teiseks on IOSCO (International Organization of Securities Commissions) organisatsioon, mis ühendab väärtipaberite regulatsioonidega tegelejaid. 1990. aastatel

võtsid need organisatsioonid rahapesu tõkestamise standardid fookusesse, eriti just selle, kuidas pankade tegevust läbipaistvamaks muuta. BCBS leppis kokku viis olulist põhimõtet: identifitseerida oma kliente, keelduda kahtlastest tehingutest, koostööd seaduse täidesaatvate organitega, koolitada oma töötajaskonda ja tutvustada neile järelevalve protseduure. Pangasaladuse poliitika oli FATFi ja ELi poolt nimetatud oluliseks probleemiks ja seda poliitikat peeti rahapesule kaasaaitavaks. Samas on see poliitika panganduse aluseks. 2000. aastal võttis Wolfsberg Group koos 12 suurima rahvusvahelise panga ja rahvusvahelise organisatsiooniga Transparency International initsiatiivi, mis viis vabatahtliku kommertspankadele rahvusvahelise rahapesu tõkestamise juhendi loomiseni. See juhend oli pankade reaktsiooniks taastada oma reputatsiooni mitmete otsete või kaudsete rahapesu kahtlustuste vastu. (Bergström *et al.* 2011: 1047-1049)

Esimeses alapeatükis selgus, et rahapesu on küll pika ajalooga oma erivormides, kuid organiseeritud rahapesu ning selle vastane võitlus hoogustus alles 20. sajandi viimastel aastakümnetel. Rahapesu globaalsemad mõõtmed on andnud põhjust ja alust ka rahvusvaheliseks koostööks selle vastu võitlemises, eriti kuna rahapesust tulenevad kahjud (terrorismi rahastamine, massihävitusrelvade, korruptsiooni ja kuritegevuse levik jm) on suurriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide huviorbiidis. Lähtudes rahapesu tõkestamise kujunemise progressist ning erinevatest mõjuteguritest (nt 9/11 Ameerika Ühendriikides), on magistrandil välja kujunenud seisukoht, et kuigi nii seadusandluses kui ka rahapesu tõkestamise soovitusel ja tegevustes on rahapesu tõkestamine rõhutatult ühendatud terrorismi tõkestamisega, siis on terrorismi rahastamine siiski ainult üks võimalikest kahjudest ja liidetud pigem organisatoorsest vajadusest kui sisulisest kattuvusest. Magistrant hindab terrorismi tõkestamise seostamist rahapesuga ka teatud määral poliitiliseks, st mõnede suurriikide huvist tulenevaks ning seega ka teatud määral kunstlikuks ühenduseks seadusandluses. Terrorismi rahastamine võib toimuda lisaks rahapesust saadud vahenditele ka seadusliku päritoluga saadud vahenditest. Magistrant keskendub seega rahapesule ja selle tõkestamisele ning ei käsitle oma töös terrorismi tõkestamist.

1.2.Rahapesu toimimine ja selle tõkestamisega kaasnevad probleemid

Töö teises alapeatükis käsitleb magistritöö autor alustuseks seda, mis skeemide alusel rahapesu töötab ning milliseid vahendeid ja kanaleid rahapesuks kasutatakse. Seejärel käsitleb magistritöö autor probleeme ja takistusi, millega rahapesu tõkestamisel kokku puututakse.

Rahapesu protsess koosneb kolmest etapist (Low Kim Cheng 2010: 82).

1. Raha paigutamine. Rahapesijad viivad „räpase“ raha seaduslikku finantsinstitutsiooni, tihti peale sularaha sissemaksena panka. See on kõige riskantsem etapp rahapesust, kuna suured rahasummad on kahtlased ja finantsinstitutsioonid peavad kõrge väärtusega ülekannetest teada andma.
2. Stratifikatsioon e kihitamine. Järgmine samm sisaldab endas raha edasi saatmist läbi mitmete ülekannete, samal ajal muutes raha oleku teisele kujule, et seda oleks keeruline jälgida. See võib sisaldada mitmeid pangast panka ülekandeid, ülekandeid erinevatele kontodele erineva nime alt ja erinevatesse riikidesse. See sisaldab ka sularaha sissemaksid ja välja võtmisi, et pidevalt muuta arvetel oleva summa suurst; valuutavääringu muutmist ja kõrge väärtusega esemete (paadid, majad, autod, teemandid) ostmist selleks, et anda rahale teine kuju. See on kõige keerulisem etapp igas rahapesu skeemis. Eesmärgiks on muuta ebaseaduslikult saadud raha jälitamine nii keeruliseks kui võimalik.
3. Lõimimine e integreerimine. Selles etapis siseneb raha uuesti tavamajandusse nähes välja kui seaduslik raha, mis on saadud seaduslike ülekannete kaudu. See võib sisaldada pangaulekannet kohalikule ettevõttele, millesse rahapesija „investeerib“, saades osa kasumist; eelmise etapi ajal jahtlaeva või 5 miljoni dollari väärtuses kinnistu müümist ettevõtte poolt, mille omanikuks on rahapesija. Rahapesija saab kriminaalsel teel saadud raha ilma vahele jäämata kasutada. Kui eelmistest etappidest puudub igasugune dokumentatsioon, on rahapesijat selles etapis ääretult keeruline püüda.

Mitmed erinevad allikad toovad välja selle, et kuigi rahapesuks kasutatakse erinevaid kanaleid ja vahendeid, mis iga juhtumi puhul on erinevalt kombineeritud, siis kõik rahapesu

skeemid on ülesehitatud eelpool nimetatud kolmeosalisele protsessile. Järgnevalt toob magistrant välja, milliseid viise ja vahendeid rahapesuks kasutatakse.

Kõige levinumat rahapesemise protsessi tuntakse *smurfing* nime all, mis tähendab illegaalsete varade paigutamist struktureeritult finantsüsteemi selliselt, et need jääksid alla kahtlase tehingu piirmäära. Teised laialt levinud rahapesu vormid on piiriülene valuuta salakaubavedu ning vähereguleeritud kasiinodesse raha paigutamine. Raha pestakse pidevalt ka maaklerfirmade, juveeliäride, automüüjate ja kindlustusfirmade vahendusel. Peale rahapesu kasutatakse vara tavaliselt selleks, et nendega tulevikus kuritegelikke tegevusi rahastada või ostetakse kinnisvara, luksuskaupu ja seaduslikke ärisid. (Northrup 2011: 446)

Ülemaailmset rahapesu fenomeni vaadeldes on kriminaalse tegevuse tüübist olenemata tulemuseks see, et „räpane“ raha liigub mööda kindlaid geograafilisi ja institutsioonilisi kanaleid. Ilmselt on finantsmaailmas selliseid piirkondi, kus saab suuri rahalisi tehinguid teostada selliselt, et neid ei ole kuidagi võimalik kontrollida. Kurjategijad pöörduvad enamasti pankadesse, mis asuvad nn maksuparadiisides. Ispas (2009: 57) kirjutab, et rangelt võttes võiks peaaegu kõiki riike pidada maksuparadiisideks, kuna ühel või teisel määral julgustakse ettevõtteid investeerima ja aitama kaasa majanduskasvule ning pigem tuleks kasutada finants saladuse terminit. Ta kirjutab, et kuigi kommerts- ja finantsasutused igal pool maailmas kaitsevad teatud määral oma klientide andmeid, siis ametlikuks juurdluseks nad jagavad informatsiooni. Samas on riike, mis oma seadustele tuginedes ei võimalda kliente uurida. Ta kirjutab, et viimaste aastate suurimad finantskandaalid on just selliste piirkondadega seotud, kuna kriminaalid kasutavad maksuparadiise ja *offshore*-piirkondasid rahapesuks ning finantsinstitutsioonid ja ettevõtted asutavad maksudelt kokku hoidmiseks maksuparadiisidesse oma peakontoreid. Selline trend oli 2009. aastal, kui Ispase artikkel ilmus, viinud selleni, et ligi pool maailma rahavoogudest liikus läbi nn finantsparadiiside. Finantsparadiis ei pruugi olla ainult nn maksuparadiis, vaid ka nn pangaparadiis, st riigid, kus ollakse rohkem huvitatud pangasaladuse hoidmisest kui maksude vähendamisest. (Ispas 2009: 58) Ideaalsele finantsparadiisile omased tunnused on (*Ibid.*: 58):

- teiste riikidega infovahetust ei toimu ja riiklike korporatsioonide asutamine toimub minimaalsete vorminõuetega;
- sellistele korporatsioonidele tagatakse pangasaladus;
- seadusandlusega on pangasaladuse mittehooldamine väga rangelt karistatav;
- hästi väljaarendatud turismiatraktsioonid, mis võimaldaksid õigustada suuri sularaha vooge;
- ülemaailmse raha, enamasti Ameerika Ühendriikide dollari, kohaliku valuutana kasutamine;
- valitsus on väliste surve suhtes küllaltki hästi kaitstud;
- finantsteenustel on majanduslikult kõrge sõltumatus;
- teiste riikidega on olemas modernsete kommunikatsioonisüsteemide (telefon, kaabel, jm) ühendused;
- asub geograafiliselt soodsas asukohas, võimaldades võtta ette ärireise rikastesse naaberriikidesse.

Sellistesse piirkondadesse asutatud ettevõtted (*offshore*-pangad, kindlustusfirmad jne) võimaldavad raha „ümbertöötlemist“ kõikides rahapesu faasides – paigutamisel, kihitamisel ja lõimimisel. Paigutamise faasis kasutatakse selliseid meetodeid nagu (*Ibid.*: 60):

- füüsiliselt raha kohaleviimine, näiteks pagasis või vahendajaga;
- pangäulekanne;
- tšeki saatmine postiga või personaalselt;
- usaldusisikute/raamatupidaja kasutamine, kandes raha usaldusisikule ja sealt edasi *offshore*-arvele;
- telegraafi teenus, kus isiku välja selgitamine ei ole nõutud.

Seejärel paigutatud raha kihitatakse ning võetakse uuesti kasutusele st lõimitakse. Selles faasis kasutatakse järgmisi meetodeid (Ispas 2009: 61):

- fiktiivsed laenud – fiktiivsed korporatsioonid avavad arveldusarved ning siis saadetakse postiga nendelt tšekid raha päritolumaale fiktiivse krediidina;

- fiktiivsed investorid – illegaalset äri viiakse läbi päritolumaal ning fiktiivsed investorid asuvad tavaliselt välismaal ning neid kasutatakse kapitali suurendamiseks;
- tasud – makstakse investorite leidmiseks ärilisel otstarbel, kinnisvara ostmise läbirääkimiste eest, jmt;
- tšekid ja ülekanded;
- füüsiliselt raha üle andmised.

Ispas (2009: 59) väidab, et Ida-Euroopa kõige tavapärasemaks skeemiks on rahapesu läbi *offshore*-firmade.

Mazuru (2009: 221) kirjutab, et rahapesuks kasutatakse lisaks finantsüsteemile ka kommertskanaleid. Ta mainib ka, et kuigi teenuste kasutamine on selleks eelistatuim, sest seal ei ole reegleid, mille alusel rahapesu toimumist kontrollida, on ka tõendeid, et kommertstegevuse kaupad kasutatakse ka illegaalse raha varjamiseks. Kui kurjategija otsustab rahapesuks kasutada rahvusvahelisi kanaleid, siis on ta esimeseks sammuks musta raha väljaviimine päritolumaalt, kasutades selleks pangandussüsteemi või seda vältides (sularaha smugeldamise või selliste kaupade nagu teemandid, kolleksioneeritavad kaubad, kuld, haruldased margid jmt üle piiri toimetamisega). Kahjuks on mõnikord kaupade vahendajateks ka diplomaadi passi omanikud, kes diplomaadi puutumatus tõttu isegi vahele jäädes ei kannata oma teo tagajärgede all. Mazuru (*Ibid.*: 222-223) toob veel välja, et vastureaktsioonina sellele, et seadus kohustab rahaülekannetest teavitama, on kurjategijad mõelnud välja arvukalt erinevaid rahapesu skeeme alates sularaha erinevateks finantsvahenditeks konverteerimisest kuni pangaametnikele altkäemaksude pakkumiseni. Ebatavaliselt suured eraisikute deposiidid tõmbavad endale tähelepanu, seega kasutatakse eduka rahapesu kindlustamiseks raharingluses erinevaid raha välismaale kandmise viise nagu näiteks varjuna rahvusvahelisel tasandil kaupade ja teenustega tegeleva äriorganisatsiooni kasutamist. Hästi planeeritud rahapesu operatsioonis paigutatakse varasid erinevatesse riikidesse, muutes summade vääringuid ja vorme jälgides, et kasutatud organisatsioonidel oleks usaldusväärne reputatsioon. Kaupade kaudu rahapesu puhul on tollis uurimisel avastatud märkimisväärne vahe kaupade tegeliku ja deklareeritud hinna vahel ning kuigi enamikel juhtudel on tegemist maksupettustega, siis mõnel sellisel juhul

on tegemist ka rahapesuga. Olenemata erinevatest komplikatsioonidest tugineb rahvusvaheline rahapesu ühele samasugusele lihtstruktuurile. Rahapesu viimases etapis on küsimuseks, kuidas see raha päritolumaale tagasi tuua. Kõige „puhtamaks“ viisiks on ärilaenud, kus raha laenatakse residendi maale läbi *offshore*-arve, mistõttu saadakse raha maksuvabalt ja võib kasutada sisemise legaalse äri maksude vähendamiseks. Peale laenu saamist võib kasusaaja maksta endale intresse ja tavaliselt kannab ta sellise raha fiskaalparadiisi näidates intresse kui finantskulusid, et siseriiklike makse vältida. (Mazuru 2009: 223)

Zdanowicz (2009: 857-859) kirjeldab, kuidas on kaupadega võimalik rahapesu viia üle riigipiiride ning toob välja, mis on üldised põhjused kauba hindadega manipuleerimiseks (vt tabel 1), millest üheks on ka rahapesu.

Tabel 1. Kauba hindadega manipuleerimine

Alla tegeliku maksumuse eksport	Üle tegeliku maksumuse eksport	Üle tegeliku maksumuse import	Alla tegeliku maksumuse import
<ul style="list-style-type: none"> • rahapesu illegaalsest tegevusest, • terrorismi rahastamine, • tulumaksu vähendamine/vältimine, • kapitali väljavool, • ekspordi lisatasu vältimine, • ebaseadusliku komisjonitasu varjamine. 	<ul style="list-style-type: none"> • eksporditoetuste suurendamine, • käibemaksu tagastuse suurendamine. 	<ul style="list-style-type: none"> • rahapesu illegaalsest tegevusest, • terrorismi rahastamine, • tulumaksu vähendamine/vältimine, • kapitali väljavool, • kõrge toote hinna õigustamine kodumaal, • ebaseadusliku komisjonitasu varjamine. 	<ul style="list-style-type: none"> • tollimaksu vähendamine/vältimine impordilt, • <i>dumping</i> alla turuhindade.

Allikas: (Zdanowicz 2009: 858)

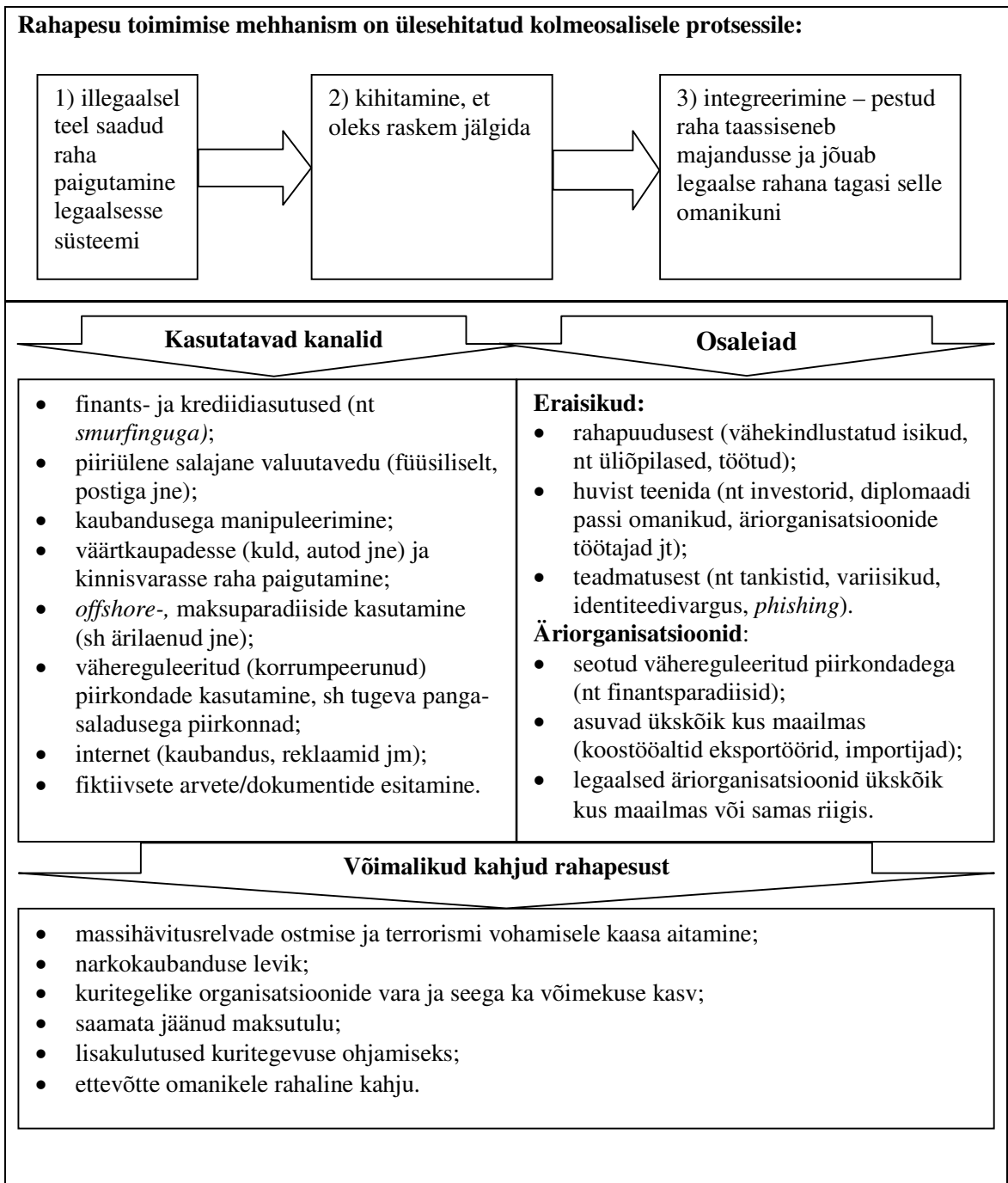
Zdanowicz (*Ibid.*: 858) on toonud üle tegeliku maksumuse ekspordi ja alla tegeliku maksumuse impordi rahapesu kohta järgmised näited. Oletame, et terrorist või kurjategija soovib 1 miljon eurot viia välismaale. Üle tegeliku maksumuse ekspordi puhul peab tal olema välismaal koostööpartneriks eksportöör, et läbi viia järgmise skeemiga tehing:

- välismaine eksportöör ostab 10 tuhat žiletti hinnaga 10 eurot tükk (kokku 100 tuhat eurot);
- välismaine eksportöör toob need 10 tuhat žiletti kohalikule importijale hinnaga 100 eurot tükk (kokku 1 miljon eurot);
- kodumaine importöör saab 10 tuhat žiletti väärtusega 100 tuhat eurot, kuid maksab 1 miljon eurot;
- tulemus: kohalik importöör on 1 miljon eurot viinud välismaale ülekande kuluga vähem kui 100 tuhat eurot.

Alla tegeliku maksumuse impordi puhul peab tal olema välismaal koostööpartneriks importöör, et läbi viia järgmise skeemiga tehing:

- terrorist või kurjategija ostab sularaha eest kokku 200 kuldkella hinnaga 5000 eurot tükk (kokku 1 miljon eurot);
- kohalik eksportöör müüb need 200 kella välismaisele importöörile hinnaga 5 eurot kell (kokku 1000 eurot);
- välismaine importöör saab 200 kuldkella ja arve 1000 eurot, mille ta tasub kohalikule eksportöörile;
- välismaine importöör müüb kellad hinnaga 5000 eurot tükk ja saab 200 kuldkella eest 1 miljon eurot;
- tulemus: kohalik eksportöör on 1 miljon eurot viinud välismaale vähem kui 1000 eurot ülekande kuluga.

Magistritöö kirjutaja võtab rahapesu olemuse (protsessi, skeemid ja nendes osalemise) kokku joonisega 1 (vt lk 22). Kõik nimetatud toimib nii rahvusvahelisel kui kohalikul tasandil ja kasusaajateks võivad olla nii üksikisikud, organiseeritud kuritegevuse grupid kui ka organiseeritud kuritegevusest lahus olevad isikute grupid.

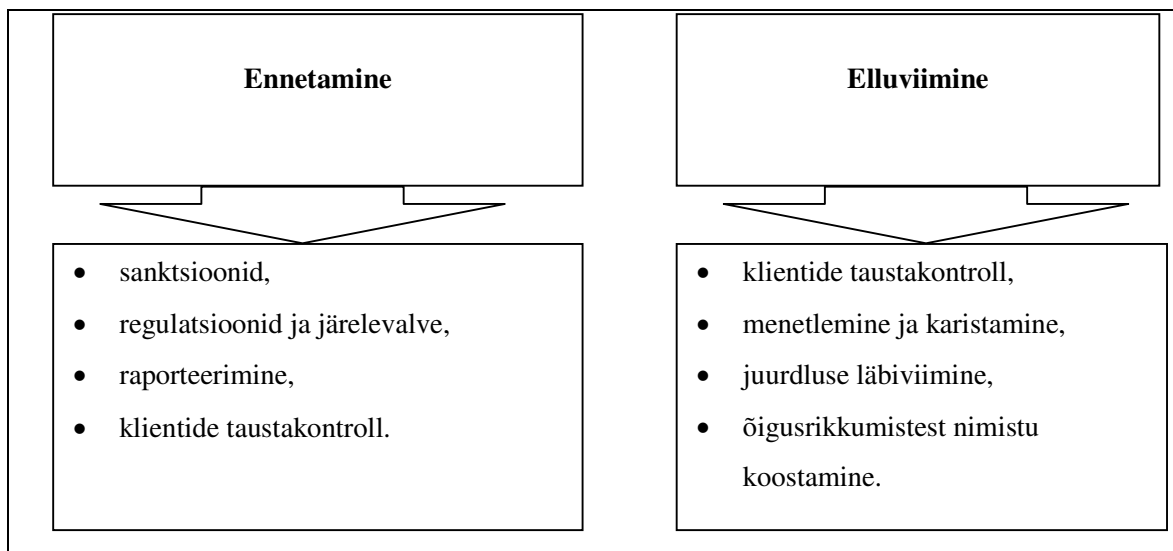

Joonis 1. Rahapesu olemus (autori koostatud).

Selle alapeatüki järgmises osas vaatleb magistrant rahapesu tõkestamisega seotud probleeme ning kirjeldab sealjuures, millisel viisil on püütud rahapesu mõõta, milliseid

muutuseid on regulatsioonidesse sisse viidud ning milliseid võimalikke lahendusi on erinevates uurimustöodes välja pakutud. Rahapesu tõkestamine koosneb enamike magistrandi poolt läbi vaadatud allikate järgi kahest osast: ennetamine ja järelevalve, mis on rahapesu tõkestavate regulatsioonide kui ka tegevuste mõistes omavahel tihedalt seotud.

Rahapesu tõkestamise süsteem koosneb kahest sambast – ennetamine ja elluviimine (vt joonis 2). Ennetamise eesmärgiks on takistada kurjategijatel indiviidide ja institutsioonide kasutamist nende kuritegelikult saadud raha pesemisel. Elluviimise eesmärgiks on karistada kurjategijaid, kui neil hoolimata ennetustegevustest, on õnnestunud oma kuritegelikku raha pesta.

Joonis 2. Rahapesu tõkestamise süsteemi sambad (Reuter, Truman 2004: 46-47; autori töötlus).

Globaliseerunud maailmas on iga riigi roll oluline. Kui ühes riigis on rahapesu tõkestamisega probleeme, siis võib see kogu maailma mõjutada. Arenenud riikidel on piisavalt ressursse, planeeritust, võimalusi ja tehnoloogiat, et organiseeritud kuritegevuse ja terrorismi vastu võidelda. Vaatamata sellele, et arenevatel riikidel ei ole piisavalt ressursse, korralikke plaane, professionaalseid inimesi ja tehnoloogilisi võimalusi, ei tohiks neid rahapesu ja terrorismi tõkestamisest välja jätta. Ainult ühel riigil omaette tegutsedes ei ole

tõkestamine võimalik, peab olema rahvusvaheline koostöö. (Mushtaq *et al.* 2011: 1452-1458)

Rahapesu probleemi mõistmise üheks aluseks on aru saada, kui suur on üldse maailmas rahapesu ulatus ning milline on selle rahaline mõju. Järgnevalt toob magistritöö autor välja erinevaid viise, kuidas ja milliste meetoditega on rahapesu ja selle mõju mõõtmist tehtud. Rahapesu tõkestamisel on erinevate allikate järgi tegeldud ka küsimusega, kuidas rahapesu mahtusid mõõta. IMF-i ((The IMF and ... 2012) hinnangul on rahapesu mahuks ligikaudu 3-5% maailma sisemajanduse koguproduktist (SKPst). Välja on töötatud erinevaid meetodeid rahapesu mahu mõõtmiseks.

Unger (2009: 808) kirjutab, et rahapesu on majandusteaduses alles avastamata valdkond ning majandusteadlased ei ole veel kuigi palju tähelepanu finantskuritegevuse teemale pühendanud. Ta toob välja neli senini kasutatud võimalikku meetodit, kuidas rahapesu mahtu saaks hinnata (*Ibid.*: 809-810).

1. Juhtumiuuring, mis tähendab etnograafilist „varjatud uurimist“ ning kriminoloogilist süüdimõistetud juhtumite uuringut. Selle meetodi probleemiks on, et ei ole selge kui esinduslikud on andmed. Kas kättesaadud rahapesijad moodustavad 0,5%, 5% või 10% riigi rahapesijatest? Kas need rahapesijad on esinduslik valim kõigi rahapesijate suhtes või on kätte saadud teatud tüüpi rahapesijaid?
2. Uuringud ja intervjuud, mis tähendab ettevõtjate ning politsei, valitsusasutuste ja ministrite intervjuerimist. Selle meetodi probleemiks on väike valim ning valimi võimalik mitteesinduslikkus ning see, et intervjueritavatel võivad olla nende isiklikud kallutatud arvamused. Lisaks tulenevalt interpreteerimisest võivad andmed olla veelgi enam kallutatud.
3. Statistiline SKP-põhine lahknevuste analüüs, mis tähendab rahvamajanduses tulude ja kulude normaalsest käitumisest kõrvalekallete jälgimist rahapesu indikaatorina. Olulisteks on sellised näitajad nagu palgamaksete tasakaal, erinevused kapitali sisse- ja väljavoolus, raha nõudluse ja pakkumise tasakaal. Selle meetodi peamiseks puuduseks on, et ei ole selgelt eristatav piir varimajanduse ja rahapesu vahel. Lisaks võib olla osaliselt selgituseks sularaha kogumine selle devalveerumise hirmust tingituna. Samuti

ei ole eurosoonis see rakendatav, kuna ei ole enam teada kui palju iga riigi raha igas riigis ringleb.

4. Mitme muutujaga dünaamilise mudeli kasutamine, mis on üks hilisemaid mudeleid, kus kasutatakse kahte tüüpi, st jälgitavate ja mitte-jälgitavate muutujate ühendamist. Ühtedeks muutujateks on tekitajad nagu regulatsioonid, maksustamine ja süüdimõistmine ning teisteks on indikaatorid, mis mõõdavad mõju ja varimajanduse või rahapesu indikatsioone. Neid, jälgitavaid muutujaid kõrvutatakse mitte-jälgitavate muutujatega nagu rahanõudluse suurenemine, mitteametlik kasv ja/või kuritegevuse kasv. Selle meetodi probleemiks on, et põhjustajate ja indikaatorite valik on juhuslik, mitte tuginev kindlale teooriale. Selle mudeli tugevuseks on, et seda saab kasutada kõikides riikides ja jurisdiktsioonides. Tõsiseks nõrkuseks on, et ei ole võimalik hinnata, mis ulatuses on need spekulatsioonid korrektsed ja kas neil on üldse midagi rahapesuga pistmist.

Lisaks toob Unger (2009: 812-813) välja kolm paljutõotavat meetodit, mis on ülemaailmse rahapesu mahu hindamiseks väljatöötamisel:

- 1) rahvusvahelisele kaubandusele põhinev gravitatsioonimudel,
- 2) ebatavalise kaubanduse andmete analüüsimine,
- 3) makroökonoomiline kahe sektori dünaamiline tasakaalu mudel.

Kuna allikas oli mainitud, et uued paljutõotavad meetodid olid kirjutamise hetkel veel väljatöötamise ja katsetamise järgus, siis magistritöö autor neid pikemalt ei käsitle.

Moreira, Sachsida ja Loureiro (2012: 42-47) mudeli loomise eesmärk on rahapesu kuriteo avastamine, et kurjategijateni jõuaks võimalikult vähe raha tagasi. Nad kirjutavad, et rahapesu on tõsiseks ohuks finantsüsteemile ning vähene või ebaefektiivne tõkestamine võiks kaasa tuua tõsiseid sotsiaalseid ja majanduslikke tagajärgi. Organiseeritud kuritegevus võib sisse imbuda finantsinstitutsioonidesse, läbi investeringute võib saada kontrolli alla mitmed majandussektorid või pakkuda altkäemaksu ametnikele ja isegi valitsusliikmetele. Põhimõtteliselt on rahapesu seotud kuritegelike organisatsioonidega, mis selle löid ning ühtlasi võimaldab see nende kuritegelikku tegevust ka jätkata. Kuritegevuse

rahapesu sihtmärgiks võtmine ja kuritegelikult saadud varade ära võtmine tähendab „lüüa kurjategijaid nende kõige haavatavamasse kohta“, sest ilma kasutatava varata ei ole kurjategijatel võimalik oma tegevusi jätkata. Seega mudel näitab seost organiseeritud kuritegevuse ja rahapesu protsessi vahel, kus seaduse loojate eesmärgiks on rahapesu ja kuritegevuse vähendamine. Nende mudel, mis on küll empiirilisel katsetamata, jõudis optimaalsuse reeglini, mis näitab, et kuritegevuse vastaseid ennetamise ja elluviimise tegevusi tuleb rakendada kui kasvavad kuritegevus ja rahapesu. (Moreira *et al.* 2012: 42-47)

Ka Yang ja Wei (2010: 159 -166) toovad oma töös välja, et esimese generatsiooni rahapesu avastamiseks mõeldud meetoditel on puudusi eelkõige selle tõttu, et need püüavad avastada ebatavalisi (tavalisest kõrvalekalduvaid) ülekandeid. Selline rahapesu jälitamisviis on tööjõumahukas ettevõtmine ning andmebaasi peab pidevalt täiendama, kuna uued skeemid ilmnevad igapäevaselt. Samuti ei suuda sellised meetodid avastada ülekandeid, mis on määratud piirist allpool. Samas teatamiskohustusega ülekande piiri väga madalale tõmbamine annab liiga palju valeteateid. Teise generatsiooni meetodid on välja töötatud selliselt, et need võtavad arvesse mitmeid kriteeriume, mis esimese generatsiooni mudelite probleeme lahendavad. Tavaliselt on nendeks riskideks: kliendi riski hindamine, ülekande riski mõõtmine, käitumuslik jälgimise tehnoloogia ning tööprotsessi ja teatamise vahendid. Need suudavad jälgida kõiki ülekandeid ja on võimelised õppima ning adapteeruma uutele rahapesu skeemidele vastavaks. Samas on teise generatsiooni meetodite puuduseks, et nagu ka esimese generatsiooni meetodid, ei suuda need avastada pettust, mis tundub olevat tavapärase seadusele vastav käitumine ning kuna jälgitakse kõiki ülekandeid, on tulemuseks tihtipeale teatistega ülekoormamine. Yang ja Wei (*Ibid.*: 159-166) toovad välja, et erinevad rahapesu temaatikat uurinud autorid on jõudnud erinevatele järeldustele. Näiteks mõned nõustuvad, et rahapesu tõkestamise regulatsioonid piiravad rahapesemist, kuid on ka teisi, kes seavad nende efektiivsuse kahtluse alla. Van Dyne olevat isegi väitnud, et ei ole mingeid tõendeid, et karmimad regulatsioonid vähendaksid rahapesu. Samuti on seatud kahtluse alla rahapesu avastamise meetodite efektiivsus. Yang ja Wei (*Ibid.*: 159-166) arvavad oma töös, et kuna nii reeglitepõhise esimese kui juhtumipõhise

teise generatsiooni jälgimistehnikad võimaldavad neist mööda hiilida, siis see võib selgitada nende madalat efektiivsust. Nad pakuvad välja oma lahenduse mitut kriteeriumit arvesse võtva ning samal ajal kõiki rahapesu kolme etappi – raha paigutamine, kihitamine, lõimumine – jälgiva vihjeid andva süsteemi. (*Ibid.*: 159-166)

Magistrant nõustub meetodite kohta välja toodud miinustega, kuid kuna allikas ei ole informatsiooni loodud indeksi rakendatuse kohta, siis täpsemalt magistrant Wei ja Yangi loodud mudelit ei esitle.

Ka Schneider (2010: 473-484) püüab oma töös hinnata rahapesu ja organiseeritud kuritegevuse mahtusid. Rahapesu ja organiseeritud kuritegevuse suurust ja arengut on mõõtnud väga vähesed uurijad. Kõige kuulsam majandusteadlane, kes andis rahapesu makrotasandi mõõtmetele hinnangu oli John Walker, kelle lähenemine põhines standardsele majandusteooriale, kus hinnatakse mahtu sisend-väljund mudeliga. Walker väidab, et alates 2000. aastast kasvab rahapesu maht 3 miljardi dollari võrra aastas. Rauter aga on Walkeri avastuste suhtes kriitiline ja ütleb, et rahapesu mahtu ei ole võimalik hinnata. Samas Unger kaitseb tugevalt Walkeri uuringut ning kasutades Walkeri avastusi koos gravitatsiooni mudeliga saab ta oma Madalmaade uuringus rahapesu mahuks ligikaudu 5% riigi SKPst. Baker saab aga illegaalse raha mahuks ligikaudu 1-1,6 miljardit dollarit aastas ning hindab sellest ligikaudu poole olevat pärit arengu- ja üleminekumaadest. Van Duyne on kõigi hinnangute suhtes väga kriitiline ning mainib, et kuigi kõik autorid nimetavad rahapesu ülemaailmseks fenomeniks, ei ole neist ükski mõelnud rahvusvahelisele integreeritud süsteemile ja informatsiooni on järeltuste tegemiseks liiga vähe. Van Duyne on ka kriitiline rahapesu tõkestamiseks tehtu suhtes ning toob välja, et on suur lõhe selle vahel, kui suur hulk musta raha hinnatakse ringlevat ja millised väiksed summad tegelikult ringlevad. Ta pakub võimalikeks selgitusteks, et kurjategijad on liiga nutikad, seega on vajadus paremate lahenduste järele, mis tähendab suuremaid kulutusi ka töötajatele, uuringutele jne või on selgituseks, et osa raha jääb nn kodutuks finantssüsteemi. Schneider jõudis oma töös järeldusele, et rahapesu mahu hinnangud on väga erineva skaalaga, tihtipeale ei ole selge, millist definitsiooni kasutada ja kuidas on hinnanguteni jõutud ning ainult üksikud uurijad (nt Walker, Masciandaro, Unger) on loonud mingigi teoreetilise põhjenduse ja hüpoteesid

mahtude hindamiseks. Schneider teeb oma töös arvutusi mahu hindamiseks aastatest 1995-2006, saades ligikaudu 270 miljardi dollari suuruse organiseeritud kuritegevuse kasvu OECD riikides. Samas tunnistab autor, et veahinnang on tõenäoliselt suur ning rahapesu ja organiseeritud kuritegevuse finantskäibeid on keeruline hinnata. (Schneider 2010: 473-484)

Stancu ja Rece (2009: 3-7) viisid läbi analüüsi USA, Rumeenia, Venemaa ja 11 muu Euroopa riigi põhjal, kus nad mõõtsid rahapesu mõju riigi SKPle. Nad jõudsid järeldusele, et rahapesu kasv mõjutab SKPd lühiajalist kasvu. Nad kirjutavad ka, et enamus teooriaid ütlevad, et kui rahapesu vastu ei võitle, siis jääb kurjategijatele rohkem raha, mida oma kuritegevusse investeerida. Samas mõned neist teooriatest ei ole võtnud arvesse fakti, et kriminaalsesse tegevusse investeerimiseks ei ole alati rahapesu vajalik. Nad väidavad, et teatud määral see isegi tõmbab rahasid kuritegelikust ärist hoopis välja. Samas jõuavad nad ka järeldusele, et kuigi eelnimetatud mudel ja faktid võiks tähendada, et rahapesu tõkestamisele kulutatav raha tuleks ümber jaotada muu kuritegevuse vastu võitlemiseks, siis on rahapesul tegelikult ka pikaajaline mõju teistsugune. Tuleb arvesse võtta efekti, mis tuleb kuritegelikel organisatsioonidel legaalse raha saamise takistamisest ning on ka teisi asjaolusid. (Stancu, Rece 2009: 3-7)

Kokkuvõttes võib mõõtmiste ja hindamiste mudelite kohta öelda, et kuigi on püütud välja töötada erinevaid mudeleid ning rahapesu mahtude ja mõjude mõõtmisviise, siis ei ole veel jõutud ühesele mõõtmismeetodile, mille valiidsuses ei oleks kahtlejaid. Samuti ei ole välja töötatud ühtseid aluseid, mille põhjal saaks maailmas rahapesu tõkestamistööd tegelikult kontrollida ja võrreldavalt mõõta.

Mõõtmistulemuste mittevõrreldavust on isegi mainitud Euroopa Komisjoni aruandes oma liikmesriikide kohta. Mõned liikmesriigid kasutavad kahtlase tehingu määratlemisel teistest erinevat käsitlust. (Roudat, Karvounarski 2011: 16-18)

Rahapesu tegeliku mahu ja ulatuse teada saamise kõrval on oluliseks tõkestamise teemaks ka ülemaailmne seadusandlus ja regulatsioonid, mis on juba kasutusele võetud. Seadusandlikus ja regulatsioonide mõistes on magistrandi arvates üheks kõige olulisemaks FATFi soovitusel ja muudatused, kuna need on kohustuslikud jälgimiseks riikidele, kes

tahavad olla maailma majanduses respektieritud. Magistrant viis õppeaine „majanduspoliitika mõjude hindamine“ kodutöö käigus läbi eelmiste (The FATF... 2013) ja praeguste (The Fourty...2013) soovitude võrdluse ning jõudis järeldusele, et kõige olulisemad muudatused uute soovituse puhul on järgmised:

- reeglipõhiselt regulatsioonilt riskipõhisele ülemineku („tunne oma klienti“ kliendi monitoorimine jm);
- tõkestustöö vastutuse nihkumine erasektori poole („tunne oma klienti“, sh kliendi segmenteerimine, monitoorimine jm);
- karistusseadustiku mõiste järgi kuriteo muutmine.

FATF on seoses muudatustega muutnud ka oma soovitusi ning üheks olulisemaks uueks soovituseks on magistrandi arvates „tunne oma klienti“.

Peale terrorismirünnakuid Ameerika Ühendriikides, Madriidis, Londonis ja mujal, on pangandus sattunud ülitugeva surve alla. Suuremat rõhku pannakse klientide monitoorimisele ja teavitamisele kui tekib mingigi kahtlus, et nende kliendid võivad olla seotud rahapesuga. Mõned organisatsioonid monitoorivad konkreetseid kliente, kohti ja organisatsioone. Teised kalduvad monitoorima samaaegselt mitmeid tunnuseid, kuid on ka neid, kes keskenduvad ainult ühele tunnusele. (Canhoto 2008: 166-167)

On oluline, et finantsinstitutsioonid mitte ainult ei jälgiks, vaid tunneks oma kliente hästi, hoiaksid alles piisavalt tõestusi oma klientide identifitseerimiseks ja kasutaksid efektiivseid vahendeid uute klientide isikute kontrollimisel. Kliendi tundmine on kriitilise tähtsusega, kuna rahapesu hõlmab korduvat *smurfimist*, st suurema rahasumma ümberjagamist väiksemateks summadeks. Low Kim Cheng (2010: 83-84) toob oma artiklis välja kolm tegevust, mida „tunne oma klienti“ puhul peaks ettevõtte tähele panema ja tegema:

1. Kahtlaste tehingute märkamine. Kui klienti piisavalt tuntakse, osatakse tehingu puhul hinnata, kas see on kahtlane või ebatavaline. Sellistesse tehingutesse on tavaliselt kaasatud:
 - a) suured sularahatehingud – näiteks võetakse välja sagedasti suuri summasid, mis ei ole kooskõlas või õigustatud arvestades kliendi äritegevust;

b) majandusliku eesmärgi puudumine – kliendil on samas pangas avatud mitmeid arvelduskontosid, mille vahel ta sagedasti teeb ülekandeid ja/või on ülemääraselt suur likviidsus.

Kahtlastesse tehingutesse võib näiteks olla veel kaasatud:

c) töötu inimene, kes vahetab tihti väikeses vääringus kupüürid sama summa ulatuses suures vääringus kupüüride vastu;

d) teenindustööline või tunnitasuiline koristaja, kes kannab arvele rohkem kui 100 tuhat dollarit mitu korda nädalas, st lühikese aja jooksul;

e) seletamatu kellegi teise tšekkide sularahaks tegemine või arvele kandmine ning välismaisele arveldusarvele kandmine.

2. Hea riskijuhtimise sisseviimine. Kliendisuhete juht peaks välja selgitama kõrge riskiga kliendid ning küsima endalt: kas see klient tegeleb kõrge riskiga äriga nagu näiteks hasartmängud või tehingud relvadega? Finantsasutuste jaoks on teatud tüüpi äritegevuse või kliendi kontod kõrgema rahapesu riskiga. „Tunne oma klienti“ tähendab head riskijuhtimist, kõrge riskiga kontode väljaselgitamist ja monitoorimist.

3. Teatud poliitilise taustaga inimeste (*PEP, Politically Exposed Person*) väljaselgitamine. Siinjuures tuleb eriti tähelepanelik olla klientide suhtes, kes on pärit kõrge riskiga riikidest. Need on:

a) riigid, mille vastu on kehtestatud sanktsioonid või embargo;

b) riigid, mille FATF on nimetanud mittekoostöövalmiteks piirkondadeks riikideks ja territooriumiteks (NCCT);

c) riigid, mida on tunnustatud allikad nimetanud terroristide toetajateks või rahastajateks;

d) riigid, mida on tunnustatud allikad nimetanud väga korruptiivseteks või lohkava kuritegevusega riikideks.

Samas on „tunne oma klienti“ ning teiste soovitustega kaasnenud mõningaid probleeme, mistõttu vaatleb magistrant, milliseid tähelepanekuid on selle reeglistiku ja seadusandluse osas teinud erinevad uurijad.

Ferwerda (2009: 909-923) käsitleb rahapesu tõkestavate seaduste karmistamise ja kuritegevuse vähenemise seoseid, luues teoreetilisi seoseid otsiva mudeli. Kuna rahapesu mõõdetakse spetsiifiliste näitajatega nagu madal pangasaladuse hoidmine, SWIFT (Society of Worldwide Interbank Financial Telecommunication) osalus, Egmont grupis osalus ja/või FATF mustas nimekirjas olek. Ainult ühele indikaatorile tuginemise vältimiseks võttis Ferwerda aluseks kogu kättesaadava informatsiooni riigi rahapesu tõkestamise poliitika kohta riike samadel alustel võrdlevatest FATF, IMF ja Maailmapanga raportitest. FATFi soovitused, kui täielikult rakendatud, peaksid kindlustama riigile raamistiku edukaks rahapesu tõkestamiseks. Samamoodi rakendatult, samade reeglite alusel, oleksid need juhised heaks indikaatoriks hindama rahapesu tõkestamist iga riigi kohta. Samas on nii vana kui uue raporteerimise stiili kasutajaid ning raportite pikkused erinesid, alates 14 leheküljest Saksamaal ja lõpetades 361 leheküljeni Prantsusmaal. Eesmärgiks on hinnata riike FATFi soovitustele vastavuse järgi. Skoorid algavad täiesti vastavast ning lõppevad mittevastavaga. Selline tabel annab hea ülevaate riigi nõrkustest ja tugevustest rahapesu tõkestamisel. FATF võtab arvesse ka rahalised võimalused, mis tähendab, et sama lähenemine võib arenevale riigile anda hinnanguks valdavalt vastav ja arenenud riigile osaliselt vastav. Sellise meetodika probleemiks on see, et skoorid ei ole riigiti võrreldavad. Küpros võttis initsiatiivi end võrrelda kaheksa teise riigiga: Austria, Belgia, Ungari, Iirimaa, Norra, Sloveenia, Rootsi ja Šveitsiga ning leidis end nimekirja eesotsast kui kõige paremini nõuetele vastav riik ning teatas sellest ka uhkelt avalikult. Selline võrdluse tulemus ei ole siiski valiidne, kuna riikide rahapesu tõkestamise majanduslikud võimalused on erinevad. Kuna soovitused erinevad oluliselt ja kõigi tegevussoovituste puhul on kõvasti interpreteerimisruumi, lõi autor oma ühtse süsteemi 17 riigi kohta, millest uurija pidas ainult kuute täielikult võrreldavaks informatsiooni kättesaadavuse järgi ja tõi oma teoreetilisse mudelisse sisse ka korrupsiooni indeksi tuginedes Maailmapanga indikaatorile. Ferwerda (2009: 909-923) arvab, et seaduste rakendamine on keerulisem kõrge korrupsiooniga riikides. Ta toob välja ka selle, et korrupsiooni osatähtsus on ebaselge ja näiteks Walker arvab, et korrupsioon on rahapesijate jaoks risk oma rahast ilma jääda ja seetõttu peletab rahapesijaid eemale, kuid teised väidavad, et korrupsioon teeb rahapesemise lihtsamaks. Ferwarda (*Ibid.*: 909-923) teoreetiline mudel näitas, et rahapesu

andmete õigsuse kontrollimisega rohkem tegemist ja riskipõhise lähenemisega kaasneb kõikidele rohkem ebakindlust. Kokkuvõttes arvavad Unger ja Waarden, et on väga võimalik, et regulatsioonides jõutakse kõikjal varem või hiljem tagasi reeglipõhisele lähenemisele. (Unger ja Waarden 2009: 954-981)

Pellegrina ja Masciandro (2009: 949-950) käsitlevad oma uurimustöös samuti riskipõhise poliitika kasutamist. Nende järelduseks on, et riskipõhise poliitika rakendamine rahapesu tõkestamisel ei ole lihtsaks valikuks, kuna sellega kaasneb mitmeid barjääre, millest tuleb rakendamisel üle saada. Sarnaselt Unger ja Waardeni järeldustele, leiavad ka nemad, et riskipõhise poliitika puhul on oluliseks stiimulite leidmine. Nad pakuvad välja lahenduse stiimulite probleemile, mis tekib kolmetasandilises hierarhias, mis koosneb seadusloojatest, järelevalveorganitest ja finantsinstitutsioonidest (Eesti mõistes ka kohustatud isikutest). Riskipõhise poliitikaga rahapesu tõkestamine sõltub kolme tingimuse täitmisest. Esiteks peavad karistused ja boonused olema tasakaalus, et minimaliseerida erinevust erasektori rakenduskulude ning avalikkusele kogutud infost saadava kasu vahel. Soovitav oleks boonussüsteemina hindamissüsteem, mis oleks seotud finantssektori teavitamisaktiivsusega. Teiseks, liiga karm trahvimine ei pruugi olla finantsinstitutsioonidele stiimuliks rahapesu tõkestamise süsteemi paremaks muuta. Selles stiimulsüsteemis võiks karistuste rakendamise asemel olla tõhusaks aseaineks kvaliteedikontrolli rakendamine järelevalveorganite poolt: mida tõhusam on monitoorimise järelevalve, seda tõenäolisem on, et finantsinstitutsioonide rahapesu tõkestamine toimub efektiivsemalt. Kolmandaks, kui järelevalve kulud mõjutavad selle kvaliteeti, on oluliseks järelevalveorganite tõhusus. Autorid väljendavad veel kokkuvõttes oma muret selle üle, kas regulatsioonide ülesehitus vastab ikkagi nendele printsiipidele ja on kooskõlas sellega, kuidas finantsinstitutsioonide ja teiste asutuste spetsialistid hindavad ja tulevad toime riskide hindamisega, eriti just terrorismi rahastamise kahtluse osas, mille mõjude hindamine on oluliselt keerulisem, sellest tuleneva sotsiaalse kahju, taolise kuriteo tehingu tunnuste ja selle tõttu, et rahastused võivad tulla ka legaalsetest allikatest. (Pellegrina, Masciandro 2009: 949-950)

Cristian (2010: 23-33) kirjutab rahapesust Euroopas majanduskuriteo vastase võitluse aspektist. Majanduskuritegude vastane võitlus jaguneb viieks peamiseks alaks vastavalt Euroopa Liidu tasandil kokkulepitud jaotusele: võitlus pettuste vastu, võitlus piraatluse ja võltsimise vastu, era- ja avaliku sektori korrupsiooni vastane võitlus, rahapesu vastane võitlus ning võitlus organiseeritud kuritegevuse vastu. Rahapesu tõkestamise osas toob Cristian välja, et finantssüsteemi ärakasutamise kaitseks ning finantssüsteemis tegutseva organiseeritud kuritegevuse tõkestamise toetamiseks, on rahapesu tõkestamine Euroopa Liidus üheks peamiseks prioriteediks. Tampere kohtumisel määratleti rahapesu kui organiseeritud kuritegevuse alustalaks, et see tuleb välja juurida kus iganes see ilmneb ning kasutusele tuleb võtta meetmeid selle välja selgitamiseks, jälitamiseks, peatamiseks ja varade konfiskeerimiseks. Cristian jõudis oma töös järeldusele, et kuigi Euroopas on seadusandlusega märkimisväärselt tegeldud, siis soovitud saavutuseni ei ole veel siiski jõutud peamiselt selle tõttu, et on veel märgatavad erinevused liikmesriikide järelevalveorganite rakendustöös ning seadusandluse ja normide kehtestamises. (Cristian 2010: 23-33)

Sharman ja Chaikin (2009: 27-29) kirjutavad, et kuigi on loodud seaduste süsteem, regulatsioonid ning võimsad lahendused rahapesu ja korrupsiooniga võitlemiseks, siis tänasel päeval rahapesu tõkestamise süsteemist jääb paljugi korrupsiooniga võitlemises realiseerimata ja seda eriti arenevates riikides. Nad leiavad, et juba kasutusele võetud kalleid ja rahvusvahelistele nõuetele vastavaks standardiseeritud rahapesu tõkestamise süsteeme peaks kasutama ka korrupsiooni tõkestamiseks. Nad arvavad, et rahapesu tõkestamise süsteemide vaesemates riikides mittekasutamise põhjusteks võivad olla see, et korrumppeerunud eliit takistab seda ning et arenevad riigid on rahapesu tõkestamise süsteemi rakendanud pigem selleks, et muu maailma ees head mainet hoida, mitte selleks, et reaalseid kodumaiseid probleeme lahendada. Nad toovad ka välja, et FATF on olnud rahvusvahelisel tasandil standardite seadja ja jõustajana rahapesu takistamise teemas. Selle liikmete hulgas on toimunud kannatlik ja konsensuslik protsess märkmete vahetamise, eksperthinnangute ja otsustamine parima praktika põhjal, kuid FATFi liikmelisus on drastiliselt kaldus rikaste maade suunas. Nad toovad ka välja, et FATFi antud sildid

mõnedele riikidele kui mitte-koostööaltid riigid ja nn musta nimekirja riigid (varasemalt), on küll näidanud, et FATFiga ei tasu mängida ja reputatsioon maailmas on kahjustatud, kuid autorite arvetes ei ole see veenev, et standardite rakendamine võiks tuua kasu kodumaal, eriti korrupsioonivastases võitluses. Samuti toovad nad välja, et FATFi reeglite järgi mõõtmisel on isegi arenenud riikidel raske saada häid skooore ning ühelegi valitsusele ei meeldi, et neile öeldakse, et nad on oma tööd halvasti teinud. See viib küll reformimiseni, kuid seda tehakse välisriikidele meeldimiseks, mitte kohalike vajadustega tegelemiseks. Autorite arvates näevad arenevad riigid rahapesu tõkestamise seadusi ja süsteemi kui kulukat „harjutust paberil“ välispoliitika reguleerimiseks. (Sharman, Chaikin 2009: 41-43)

Magistritöö autor lugesi läbi ka viimase Finantsinspektsiooni kodulehel oleva MONEYVAL Eesti kolmanda rahapesu tõkestamise progressi aruande (Estonia. Progress report... 2011). Magistrant leiab, et see aruanne on kahtlemata tugeva ekspertide vaatega ning Eesti riigile tõenäoliselt ka üldises välispoliitilises maine kujundamise plaanis vajalik. Samas leiab magistrant, teoretikute hinnangutele tuginedes, et igapäevatöö mõistes ei ole see raport piisavalt rakenduslik Eesti kohalike rahapesu takistamist puudutavate probleemide prioriteetide ning vajaduste välja selgitamiseks. Raport kajastab olukorda valdavalt järelevalve/seadusandlike organite seisukohalt, sealjuures tuginedes ainult FATF soovitude seadustes ja järelevalves kajastatusele (ei kontrollita eriti tegelikku rakendumist), raport ei ole teoretikute hinnangul riigiti kuigivõrd võrreldav, kuna arenenud riike ja arengumaid hinnatakse veidi erinevatel alustel (st sama hinnangunumbri võivad saada eri tasemel tulemusega riigid) ning see ei kaasa kohaliku erasektori nägemust igapäevasest tööst ning sellest tulenevatest vajadustest. Samuti on teada, et MONEYVAL raportid viiakse järgmisest hindamisvoorst alates üle uuele hindamissüsteemile, kui seni oli hindamine nn reeglitepõhine, siis järgmisest hindamisvoorst alates on mõõtmisüsteem tulemuspõhine, st kontrollitakse kui palju on reaalselt kohtulahendeid jne.

Alates 2001. aastast on kontroll rahapesu üle laienenud ka terrorismi rahastamisele. Reaalsuses rahapesijad sooritavad erinevaid kuritegusid – näiteks salakaubavedu ja maksupettus toimuvad samaaegselt, sest isik, kes toob kaupu maale, ilma neid

deklareerimata, ei maksa ka tõenäoliselt nende müügilt saadud tulult makse. Rahapesemine sisaldab erinevat osalemist, üksikisikutest kuni väga hästi organiseeritud gruppideni, kellel on oma „finantsdirektor“. Rahapesu on võtnud kogu aeg uusi vorme. Rahapesijad reageerivad õigusaktidele, eksperimenteerides uudsete strateegiatega ja instrumentidega nagu raha liigutamine Interneti kaudu, *online*-kasiinode kasutamine või e-pangandus. Erinevad informatsiooni killud asuvad erinevates institutsioonides, kes ei kipu eriti informatsiooni jagama. Lisaks kipuvad mitmed finantsteenuseid pakkuvad ettevõtted rahapesu ja terrorismi tõkestamist pidama väga kalliks tegevuseks, mis võib viia isegi ettevõtte kahjumini ning rahapesu avastamise ja ennetamise efektiivsuse osas ollakse skeptilised. Canhoto viis läbi kirjanduse ja empiirilise uuringu ning jõudis järeldusele, et finantsasutustes on rahapesu tõkestamise monitoorimisega seotud mitmeid barjääre (nii tehnilisi kui konteksti ja indiviididega seotuid). (Canhoto 2008: 176) Tehnilistest barjääridest nimetas ta järgmisi (*Ibid.*: 178):

- mahukas andmekogumine ja –töötlus ning selle järsk kasv;
- rõhk on kliendi tulevikukäitumise kirjeldamisel (mitte minevikukäitumisel), mistõttu on suurem ebakindlus;
- turg on muutuv ja killustunud;
- erisuse märkamine – keerulisem on leida klienti tema eristumise järgi kui summeerida kliente nende sarnasuste alusel;
- faktilise informatsiooni vähesus, et mudeleid kontrollida ja tõhustada;
- aplikatsioon nõuab järjestikulist lähenemist - iga kliendiga kokkupuutuval järgneval isikul või üksusel on oluline roll.

Konteksti ja indiviididega seotud barjääridest tõi Canhoto (2008: 178) esile:

- personali jaguneb pigem tootega seotud meeskondadeks kui kliendile orienteeritud üksusteks;
- sotsiaalset võrdsust pooldav süsteem ei toeta klientide diferentseerimist;
- privaatsuse rikkumise kartus – teatud hulk kliente ning ka pangad keskenduvad privaatsusele ning seetõttu ei toeta üldist andmekogumist;
- meetodite väljaarendajate ja nende elluvijate vaheline distants;

- huvide konflikt traditsiooniliste finantsinstitutsioonide strateegiliste eesmärkide ning massilise andmekogumise ja klientide monitoorimise vahel;
- sisekommunikatsiooni nõrkus;
- mure oma isikliku turvalisuse üle;
- töötajate suhtumise probleemid ja kognitiivsed piirid, st sellised faktorid nagu näiteks isiklik varasem kogemus, isikute koolitatus ja isikuomadused.

McLaughlin ja Pavelka (2009: 109-111) tegelesid oma uurimustöös majanduskoolitajate rahapesu teemalise harimisega. Nad jõudsid oma uurimustöös järeldustele, et keskkond, milles rahapesu tõkestamise seadusi ja strateegiaid ellu viiakse on keeruline ja globaalne ning poliitikate ja strateegiate väljatöötamine on väga erinev nende samade strateegiate ja poliitikate rakendamisest. Kohustatud institutsioonide töötajaid tuleks koolitada ja harida, kuidas uute nõuete ja direktiivide poolt nõutavaid tegevusi tuleb teha ning neil tuleb aru saada seaduste ja protseduuride olulisusest. Nende käsitletav (auditi-, maksu- ja nõustamisteenuseid pakkuva ettevõtte KPMG läbiviidud) uuring näitas, et Ameerika Ühendriikides uuritud institutsioonide indiviidide ettevalmistuse ning rahapesu tõkestamise reeglite ja regulatsioonide vahel on suur erinevus. Nad toonitavad ka seda, et seadusega kohustatud rahapesu tõkestamist rakendavatel ettevõtetel kaasnevad sellega lisakulud töötajate koolitamiseks. Lisaks kaasnevad veel kulutused teatamise kohustusest tuleneva dokumentatsiooniga, jälgimistööks infosüsteemide täiendamise ja töötajate lisatöötundidega, et lisanduvaid protseduure uute ja vanade klientidega teostada. McLaughlin ja Pavelka soovivad nii koolitusvajaduste kui ettevõtete kulutuste suuruse hindamiseks viia läbi uuringuid. (McLaughlin, Pavelka 2009: 109-111) Majanduse õpetajate puhul toovad nad välja vajaduse õppida ära rahapesu tõkestamisega seotu ja seda eelkõige kolmel põhjusel (*Ibid.*: 109-111):

- 1) rahapesu kohta on õpikutes väga vähe informatsiooni ja isegi identiteedi varguse puhul tõdetakse, et varastatud identiteeti võidakse kasutada;
- 2) seda eriala õppivad tudengid võivad minna institutsioonidesse, mis on kohustatud isikud rahapesu mõistes ning peaksid olema võimelised efektiivselt hindama oma tulevast töökeskkonda ja ettekirjutisi, millega nad võivad kokku puutuda;

- 3) majanduse õpetajad on juba ammu aru saanud, et ärilised organisatsioonid ei ole suletud keskkond, vaid kompleksne ja turbulentne avatud süsteem, mistõttu peab olema piisav arusaam sellest, et selles keskkonnas on nii illegaalseid kui legaalseid tegevusi toimumas.

Pérezts, Bouilloud ja Gaulejac (2011: 34-41) käsitlevad kohustatud isikute funktsionaalset paradigmat, et rahapesu tõkestamisega tegeleb klienditeenindus, samas kui riskijuhtimise ja kontrolli funktsioonid on ettevõttes tavaliselt nn keskses kontoris. Nad toovad näite ühest organisatsioonist ja „tunne oma klienti“ ning rahapesu tõkestamise eest vastutavast juhust. See tiim integreerib kahte funktsiooni, mis asuvad enamustes finantsinstitutsioonides lahus: ühelt poolt klienditeenindus ja teisalt järelevalve funktsioon. Need kaks vastanduvat loogikat tekitavad organisatsioonilisi ja eetilise pingeid nii struktuurilisel kui reguleerimise tasandil. Neil on kohustus kontrollida iga tehingut ja otsustada, milliste tehingute kohta teavitada kui rahapesu kahtlusega tehingust. Nad on „kahe tule vahel“, sest klienditeenindustiim on äritegemisele suunitletud ja alluvad oma tiimijuhile; riskijuhtimise ja järelevalve tiim on äritegevuse piirajaks, keelates riskantsete äritehingute alustamist ning on ka kohustus tegutseda kohalikele ja rahvusvahelistele seadustele ja määrustele vastavalt. See meeskond peab andma vastust mõlema majasisese osakonna juhtidele ja lisaks ka välistele institutsioonidele. Üks tiimiliikmetest sõnastab selle olukorra selliselt: „See on pangandus. Ühelt poolt on sul surve teha äri, äri, äri! Teisalt tõmmatakse tagasi, et ole tähelepanelik – risk, risk, risk!“ Vastuolud tulevad nii välisest kui sisesest keskkonnast. Ärikeskkonnale on omane kulude optimeerimine, samas pangandusel tuleb hakkama saada järjest tugevnevate seaduses sätestatud nõuetega. Autorid arvavad, et oluliseks esimeseks sammuks oleks seda probleemi ettevõttes teadvustada. Samuti soovivad nad viia see funktsioon hierarhias tugevamale kohale või kasutada vahendamist, kus on olulisel kohal tegevuse mõtestatuse selgitamine töö teostajale. (Pérezts *et al.* 2009: 34-41)

Erasektor on küllaltki nõrgalt aga olnud kaasatud avaliku sektori rahapesukuritegude ennetustöösse. Rahapesu tõkestamise töö on peamiselt lasunud FATFil ja Euroopa Liidul. Osavõtt on olnud kohustuslik avalikule sektorile, eriti riikide täidesaatvatele organitele, finantsministritele ja erinevatele valitsustevahelistele organisatsioonidele ning erasektor ei

ole sellise avaliku ja erasektori vahel vahet tegemise vastu protestinud. Peale kolmanda direktiivi rakendamist ei ole erasektori koopereerumine enam vabatahtlik. „Tunne oma klienti“ muutus panga ja kliendi usaldussuhtest ümber klienti kahtlustavaks suhteks. Selline lahendus kehtestati riskipõhise lähenemise rakendamisega. Erasektori sellise kaasamise vajaduseks oli ligipääs andmetele. Erasektori firmade käsutuses on andmebaasid ja kliendiandmed, mis enamasti ja normaalsel tingimustel jäävad avaliku sektori käeulatuses välja. Eeldatakse, et mida laiem sektor äriettevõtetest kuritegude ennetamiseks on kaasatud, seda paremat informatsiooni järelevalve organisatsioonid saavad. Seetõttu kaasab direktiiv mitte ainult finantssektori vaid ka juristid, notarid, raamatupidamisfirmad, kinnisvarafirmad, kasiinod, usaldusühingud, teenuste ja kaupade pakkujad, kui tehakse makseid üle 15 tuhande ameerika dollari. Lisaks sellele eeldatakse riskipõhises lähenemises, et ettevõtted jagavad oma kliendid madala ja kõrge riskiga kliendisegmentideks. Oma kliendi tundmise eesmärgiks on märgata ja anda teada, kui kliendi käitumises on kõrvalekaldeid tavapärasest. Selliste teadete küsimine ja monitoorimine on juhtimise ja turustamise seisukohalt üle õigustatud piiride minek ning kuulub jälitustegevuse alla. Sellega seoses on vaja luua standardid, mis on normaalne ja mida saaks igapäevases töös rakendada. Muret tekitavad nn hallid alad, kus süsteem võib mõnede seaduskuulekate isikute puhul märkida neid kui „mittepiisavalt seaduslik“ ja sellega neile igasuguseid probleeme tekitada. Omaette probleemiks on kliendi lojaalsust ja konfidentsiaalsust puudutavad küsimused, mis on mõlemad kliendi esindamise puhul aluspõhimõteteks. Lisaks on riskipõhise lähenemise omapäraks see, et kui süsteem ei funktsioneerigi nagu peaks, siis vastutus lasub erasektoril. On küll räägitud, et riskipõhise lähenemise eeliseks on paindlikkus, võimalus ja fookus kvaliteetsemale infole, kuid see muudab vastutuste jaotust. Üldiselt viib riskipõhine lähenemine vastutuse avalikult sektorilt üle erasektorile. (Bergström *et al.* 2011: 1047-1052)

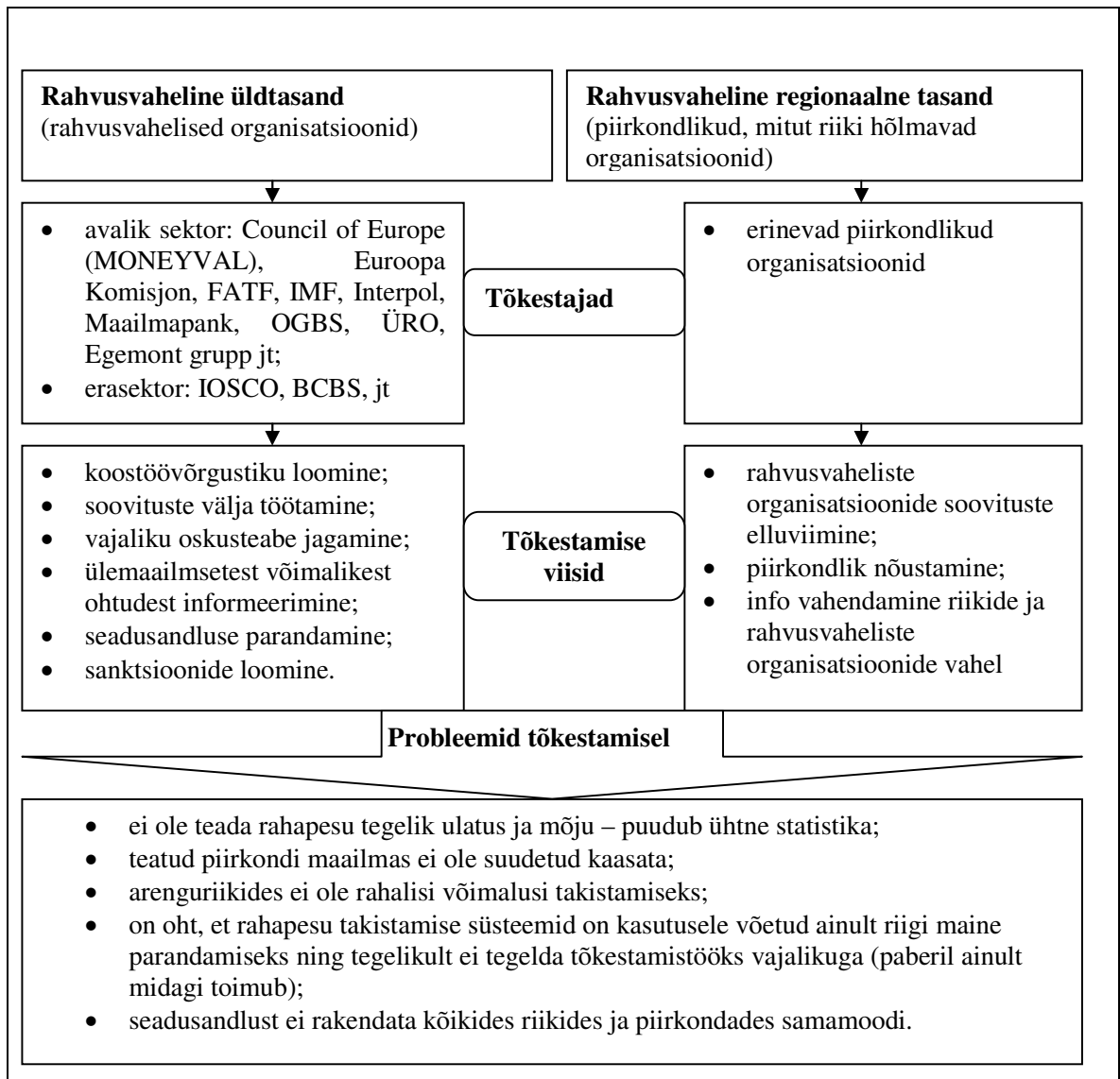
Bergström, Helgesson ja Mörth (*Ibid.*: 1060) viisid läbi ka empiirilise uuringu Rootsit ja Suurbritanniat võrreldes ning jõudsid järeldusele, et eriti just panganduses on era- ja avaliku sektori tööjaotused selged. Nad leiavad, et oleks vajalik avaliku sektori poolt seada täpsed tööjaotused ja kontrollimehhanismid erasektori jaoks. Kui seda ei tehta on risk, et

loobutakse vastutusest ja hakatakse aruandluskohustuse süüd endalt nihutama selle asemel, et aidata demokraatlikule aruandlusele kaasa.

Võib järeldada, et uute regulatsioonide valguses on erasektorile pandud küllaltki suur vastutus ja kohustused, mille täitmine võib olla ettevõttele äri seisukohalt ebaotstarbekas, kulukas või osaliselt isegi võimatu. Samuti võib eelkirjeldatu põhjal öelda, et ettevalmistus majandusnimestele, kes võivad sattuda kohustusteavitusse on pigem madal. Lisaks teavitamiskohustusega ettevõtetele, võivad rahapesu ja selle takistamise vajadusega kokku puutuda ka teised ärilised organisatsioonid, mistõttu peaks rahapesu teemaga kursis olema erinevates valdkondades töötavad majandusinimesed. Järgnevalt vaatlebki magistrant lühidalt just seda aspekti.

Uurijad ja prokurörid teavad, et valdav osa raamatupidajatest on kõrgete eetiliste standarditega, kuid organiseeritud kuritegevuse teadmised sellest, kuidas illegaalset tegevust finantssüsteemis varjata, teeb selle avastamise raamatupidajatele keeruliseks. Mitmed skeemid avastatakse ja tõestatakse alles pikka aega pärast nende juhtumist. Seega on kõrge professionaalsusega raamatupidajad ka olulisteks tunnistajateks kohtus. Organiseeritud kuritegevusel on tihtipeale põhjalikud teadmised auditi protseduuridest ning teadmised, kuidas peita kahtlasi tegevusi ettevõtte finantsaruandlustes. Üheks populaarseimaks taktikaks on tekitada riulifirma, millele petetavast ettevõttest makstakse konsultatsiooniteenuste eest. Konsultatsiooni jmt teenuse puhul on keeruline hinnata, kas see tegelikult toimus. Raamatupidajad võivad märgata võimalikku pettust kui tarnijad või teised, kellele ettevõtte on maksnud, on ainult postkontoris asuva postkasti aadressiga. Raamatupidaja, kes on märganud kahtlast tehingut, võiks välja selgitada tehinguga seotud detailid: kes kiitis ülekande heaks; mis teenuseid tegelikult saadi ja milline dokumentatsioon tõestab, et tehing oli seaduslik? (Wolverton 2012: 38-42)

Magistrant koostas oma kokkuvõtva tabeli rahapesu tõkestamise ja probleemide kohta, vaadeldes antud tabelis just rahvusvahelise tasandi eripärasid (vt joonis 3, lk 41).

Joonis 3. Rahvusvaheline rahapesu tõkestamine (autori koostatud).

Kokkuvõttes võib öelda, et rahapesu tõkestamisel on küll kaasatud palju erinevaid maailma organisatsioone erinevatel tasanditel, kuid endiselt on tõkestamistöös probleeme.

2. EESTI RAHAPESU JA SELLE TÕKESTAMISE KÄSITLUS

Töö teises peatükis vaatleb magistrant rahapesu ja selle tõkestamise olukorda Eestis tuginedes nii teoreetilistele allikatele kui ekspertidega läbiviidud süvaintervjuudele.

2.1. Rahapesu ja selle tõkestamine järelvalveorganite materjalide baasil

Töö teise peatüki alguses teeb magistrant ülevaate rahapesu olukorrast ja selle tõkestamisest Eestis.

Eestis alustati rahapesu tõkestamisega alles paarkümmend aastat tagasi. Eesti Politsei- ja Piirivalveameti haldusalasse kuuluva Rahapesu andmebüroo (RAB) andmetel rakendus Eestis esimene rahapesu ja terrorismi vastase rahastamise seadus alles 1. juulil 1999, kuid rahapesu probleematikaga alustati tegelemist juba 1994. aastal. (Aastaraamat 1995-2005: 5)

Rahapesuga võitlevad organisatsioonid Eestis on Finantsisektsiooni andmetel alljärgnevad asutused. (Rahapesuga...2013)

1. Finantsinspektsiooni järelevalve alla kuuluvad neist krediidasutused, makseteenuse pakkujad, elukindlustusega tegelevad kindlustusandjad ja -vahendajad, fondivalitsejad, investeerimisühingud ning e-raha asutused.
2. RAB on kriminaalpolitseiosakonna iseseisev struktuuriüksus, mille põhiülesandeks on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamine Eestis. RAB analüüsib ja kontrollib kohustatud subjektidelt ning teistelt isikutelt laekunud teavet rahapesu või terrorismi rahastamise kahtluse kohta, võtab vajaduse korral tarvitusele abinõud vara säilitamiseks ning edastab kuriteo tunnuste avastamisel materjali viivitama pädevatele asutustele.

3. Pangaliit. Eesti Pangaliidu rahapesu tõkestamise alane toimkond on Eesti Pangaliidu juures käesoleva reglemendi alusel tegutsev Eesti pankade, Eesti Panga ja RABi koostööorgan.
4. Rahandusministeerium. Üldine vastutus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusandliku tausta ja tegevuse koordineerimise eest on pandud Rahandusministeeriumile.
5. Rahapesu tõkestamise alane valitsuskomisjon. Valitsuskomisjon rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist puudutavate küsimuste lahendamise koordineerimiseks moodustati 2006. aasta 11. mail valitsuse korraldusega nr 285. Komisjoni liikmeteks on avaliku sektori asutuste ning teiste rahapesuvastase võitlusega seotud institutsioonide esindajad. Komisjon moodustati siseriikliku koordineerimisüsteemi sisseseadmise eesmärgil, kuna efektiivse lahenduse leidmine antud valdkonna probleemidele eeldab pidevat koostööd teemaga seotud asutuste ja isikute vahel. Komisjoni kuuluvad mitmete ministeeriumide, Maksu- ja Tolliameti, prokuratuuri, politseiasutuste, Eesti Panga ja Finantsinspektsiooni esindajad. Komisjoni koosolekud toimuvad vastavalt vajadusele, kuid mitte harvem kui kord nelja kuu jooksul.
6. Prokuratuur, Kaitsepolitseiamet, Maksu- ja Tolliamet, kohtud.

Eesti Vabariigi taasloomisest kuni 1995. aastani ei tundnud Eesti seadused mõistet „rahapesu“. Aastal 1994 organiseeris Euroopa Nõukogu Tallinnas esimese rahapesukonverentsi. Esimene samm rahapesu tõkestamisel tehti juba samal aastal. Riigikogu võttis 15. detsembril 1994 vastu uue krediidasutuste seaduse versiooni, kus oli eraldi peatükk rahapesu tõkestamisest. Esimene rahapesu tõkestamise seadus võeti Riigikogus vastu 25. novembril 1998 ning see jõustus 1999. aasta 1. juulil. Samal ajal jõustusid ka kriminaalkoodeksi parandused, millega kriminaliseeriti rahapesu ja selle tõkestamise seaduse nõuete eiramine. Vastuvõetud seadusega pandi seaduses kohustatud subjektidele, krediidi- ja finantseerimisasutustele ning teistele ettevõtjatele, kes võtavad vastu sularaha rohkem kui 100 tuhande krooni väärtuses, kohustus tuvastada oma klientide isikusamasus ning rahapesukahtluse korral koostada RABile teingu kohta teade. RAB oli seaduse järgi Politseiameti struktuuriüksus, kelle ülesanne oli analüüsida saabunud teateid,

koguda lisateavet ning kahtluse püsimise korral esitada materjalid uurimisorganile. RABil oli õigus iseseisvalt vahetada infot teiste riikide samasuguseid ülesandeid täitvate asutustega. 18. oktoobril 2000 jõustus oluline seadusemuudatuste pakett, kus laiendati kohustuslike subjektide ringi, toodi eraldi esile kinnisvaratehingud, hasartmängud ja loterii ning sätestati kõigile ettevõtjaile piirmäärad 100 tuhat krooni sularaha ning 200 tuhat krooni ülekanderaha, millest suuremate summade puhul tekkis neil kohustus rahapesu tõkestamise seaduse mõttes. Krediidi- ja finantseerimisasutustel keelati avada anonüümseid kontosid ning nad pidid hakkama kliente iga kord tuvastama. Täpsustati ka teiste seaduse subjektide kohustusi. RABile lisati õigusi ning täpsustati kohustusi (Aastaraamat 1995-2005: 5-7): õigus peatada tehing kaheks tööpäevaks; õigus pöörduda kohtu poole vara arestimise taotlusega (kohus arestis tavaliselt tähtajatult); õigus saada lisainfot tehingute kohta; õigus saada vajalikku infot kõigist asutustest, sealhulgas jälitusteavet jälitusasutustelt ja kohustus hoida panga- ja ärisaladust.

Finantsinspektsiooni seadusega, mis jõustus 1. juunil 2001. aastal, ühendati krediidi- ja finantseerimisasutuste järelevalve ühiseks järelevalveorganisatsiooniks, kelle ülesanne oli kontrollida ka rahapesu tõkestamise seaduse nõuete täitmist nendes asutustes. Samal ajal oli veel lahendamata seaduse § 5 lg-s 1 loetletud ettevõtjate järelevalve. 1. septembril 2002 jõustus uus karistuseseadustik, mis lõpetas vana kriminaalkodeksi kehtivuse ning sätestas rahapesukuriteo nii, et selle eest oleks võimalik vastutusele võtta ka juriidiline isik. Järgmine oluline ning suuremahuline muudatuste pakett rahapesu tõkestamisel jõustus 1. jaanuaril 2004, mil muutus ka seaduse nimetus. Uueks versiooniks oli rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus (RTRTS). Seadusse lisati terrorismi rahastamise teema ning pandi selle tõkestamiseks krediidi- ja finantseerimisasutustele kohustused kontrollida kliente etteantud nimekirjade alusel. Seaduse subjektide ringi laiendati Euroopa Liidu teise direktiivi nõuete järgi ning lisati eraldi subjektide gruppidega valuutavahetajad, rahasiirjad, advokaadid, notarid, audiitorid ja maksunõustajad. Täpsustati seaduse nõudeid eri subjektide gruppidele ning määrati seaduse § 5 lg-s 1 loetletud subjektide järelevalveorganiks RAB koos sellest tulenevate õiguste ja kohustustega. Määrati ka valuutavahetusteenuse pakkujate registreerimise kord, mille eiramine on käsitatav

väärteona. RABile kui iseseisvale struktuuriüksusele, nüüd Keskkriminaalpolitsei koosseisus, sätestati õigus anda haldusakte ning kasutada sunniraha nii lisainfo saamiseks kui ka tehingu peatamiseks kaheks tööpäevaks ja vara arestimiseks kuni kümneks tööpäevaks oma haldusaktiga. Väärteod seaduse nõuete eiramisel sätestati sama seaduse lõpuosas ning määrati nende kohtuvälisteks menetlejateks järelevalveorganitena Finantsinspeksioon ja RAB. (Aastaraamat 1995-2005: 7)

Oma majandus-, kutse- ning ametitegevuses on kohustatud rakendama rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse nõudeid (Kes on ...2013):

- krediitiasutused;
- finantseerimisasutused (sealhulgas valuutavahetusteenuse pakkujad, makseteenuse pakkujad, alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkujad, elukindlustusega tegelevad kindlustusandjad ja -vahendajad, fondivalitsejad, investeerimisühingud, hoiulaenuühistud ja e-raha asutused);
- õnnemängude korraldajad;
- pandimajapidajad;
- kinnisvaravahendusega tegelevad isikud;
- audiitorid ja raamatupidamise teenuse või nõustamisteenuse pakkujad maksustamise valdkonnas;
- usaldusfondide ja äriühingute teenuste pakkujad;
- kõik kauplejad, kui neile tasutakse sularahas üle 12 782 euro või võrdväärne summa muus vääringus;
- teatud juhtudel ka notarid, advokaadid, kohtutäiturid, pankrotihaldurid või muud õigusteenuse osutajad.

Rahapesu tõkestamise tööprotsess on esitatud lisa 1. Järgnevalt teeb magistritöö autor ülevaate Eesti rahapesu olukorrast ja skeemidest RABi aastaraamatutele tuginedes.

RABi andmetel tulid aastatel 1999-2005 enamuse (st ligi 85%) teateid pankadelt, kuid nende osakaal teatiste hulgas on alates 2005. aastast vähenenud kui kaasati aktiivsemalt tõkestamise ka teiste valdkondade kohustatud subjektid. Statistilist informatsiooni hakati

rohkem koguma alates 2004. aastast, kui suurenes rahapesu tõkestamisega tegelevate töötajate arv. 2005. aastal oli kahtlase või ebahariliku tehingu peamiseks indikaatoriks sularahaga tehingud (suur sularaha (pangast) väljavõtt, ebaharilik sularaha tehing, suur sularaha sissemaks). Kõige enam on välispäringud sel perioodil olnud seotud naaberriikide (Soome, Venemaa, Läti, Leedu), kuid ka Ukrainaga. (Aastaraamat 1995-2005: 20-26)

RAB kirjeldab Eesti rahapesu omapärana, et Eestis tuleb silmas pidada, et maailmas levinud rahapesutrendid ei ole üks-üheselt Eesti oludesse ülekantavad. Põhjuseks on osaliselt kahtlemata riigi geograafiline asukoht ning ajalugu – olles nõ sillaks ida ja lääne vahel, on Eesti majanduses äärmiselt oluline roll transiidil. Teisalt ei tohi trendide analüüsimisel alahinnata globaliseerumisest tulenevaid mõjusid, kuna rahapesu teostajad, püüdes ennetada seadusandjate poolt oma tegevusele jälile jõudmist, täiustavad pidevalt olemasolevaid meetodeid ning töötavad ühtaegu välja ka uusi ja komplekssemaid võimalusi pesta raha nendes sektorites, kus rahapesualane regulatsioon on veel ebapiisav. Klassikalisel kujul rahapesu, kus teatud ettevõtet kasutatakse illegaalsel teel saadud raha näiliselt legaalseks muundamiseks, on Eestis täheldatud harva. Pigem toimub Eestis rahapesu eelkõige organiseeritud majanduskuritegevuse vormis, kus fiktiivsete dokumentide abil püütakse luua kujutlus legaalsest tehingust. See tähendab, et rahapesu vormistatakse näiliselt igati korrektse majandustehinguna, võltsides seejuures kas tehinguga seonduvaid dokumente või fakte. Dokumentide ja faktide fabritseerimise roll rahapesus on Eestis äärmiselt oluline, kuna see annab kurjategijatele mitmeid võimalusi skeeme komplekssemaks ning raskemini jälgitavaks muuta. Seos rahapesuga avaldub sellistes skeemides aga kaupade soetamise etapil, mil nende eest maksmiseks kasutatakse „musta” raha. Samuti kasutatakse fiktiivseid dokumente ning kaubavahendajaid loomaks näiliselt ettekujutust, et tegelikkuses salakaubana riiki toodud ese pärineb legaalsest allikast. Sel juhul liiguvad riikide vahel üksnes dokumendid ja mitte kaup. Näiteks kasutatakse selliseid võtteid eesmärgiga tõsta soetatava kauba hinda, vähendamaks käibemaksu- või tulumaksukohustust. Näiteks on levinud skeem, kus ettevõtte või eraisik soetab kas ise või professionaali vahendusel teatud vara (nt kinnisvara, auto, ettevõttele kaupa), saades selleks formaalselt laenu (sageli *offshore*-piirkonnas registreeritud) teiselt ettevõttelt või pangalt.

Sarnane trend on täheldatav ka teistes riikides ning nimetatud skeemi eesmärgiks on jätta mulje, et vara soetatakse legaalse rahaga. Tegelikuses tekib aga sel viisil võimalus vabaneda nõ mustast rahast, näiteks võib laenu andnud ettevõtte olla tegelikuses rahapesu teostava laenuvõtjaga otseselt või kaudselt seotud. Samas avanevad pangalaenude korral täiendavad võimalused rahapesuks, kuna laenu tagasimaksmiseks on võimalik samuti kasutada musta raha. Seejuures on ka rahapesu skeemides Eesti sageli üksnes nõ transiitriigiks, kuhu raha saabub vaid vaheetapina siirdamisel riigist A riiki B. (Aastaraamat...2006: 27-28)

2007. aastal olid RABi järgi levinuimad meetodid järgmised (Aastaraamat...2007: 45-49):

- rahvusvahelistest maksupettustest saadava raha pesemine läbi Eesti, kusjuures on täheldatavad kaks tendentsi: Venemaalt rahavoogude siirdamine läbi Eesti kolmandasse riiki ning sama tegevus suunaga Lätist;
- Interneti-kuritegevusest saadava tulu ülekandmine Eestis värvatud füüsiliste isikute (tankistide) või juriidiliste isikute (riulifirmad, mida on juhtima pandud variisikud) arvetele Eesti pankades, kust ülekantavad summad sularahas välja võetakse;
- kurjategijate poolt välisriikide äriühingute ja füüsiliste isikute suhtes toimepandavatest rahvusvahelistest kelmustest saadud kriminaalse tulu pesemine läbi Eesti pankade.

2008. aastal oli levinuimaks teatamise põhjuseks see, et isik teostab ülekandeid teistele isikutele erinevatesse riikidesse, mis ei vasta kliendi tavapärasele tegevusele ning sellele järgnes suure või regulaarse summa sularahas väljavõtmine ning variisiku kahtlus ning teatamise indikaatoriks oli peamiselt sularahaga seotud tavatud tehingud (Aastaraamat...2008: 21-38). Uute tüpoloogiatena toodi välja alljärgnevat (*Ibid.*: 21-38):

- kuritegelike gruppide poolt äriühingute ülevõtmine ning seejärel äriühingute vara omastamine läbi fiktiivsete tehingute;
- kuritegelike gruppide poolt krediidi- ja finantseerimisasutuste vastu toimepandavad liisingupettused võltsitud dokumente ja riulifirmasid kasutades;
- rahvusvaheliste kuritegelike gruppide poolt juhitud piiriülesed maksukuriteod;

- krediidi- ja finantseerimisasutuste ning eraisikute vastu toimepandud pettused katteta tšekke kasutades.

-

2009. aastal tähendas RAB uute skeemidena järgmisi (Aastaraamat...2009: 37-38).

1. Odavad lennupiletid. Alates 2008. aastast on Euroopas üha enam levimas skeem, kus õngitsemise ehk *phishinguga* kurjategijate kätte sattunud võõraste krediitkaartide andmeid kasutatakse lennupiletite ostmiseks Interneti või tutvuste teel leitud klientidele, kellelt saadud raha omastatakse. Ahvatlevaks teeb pakkumise lennupileti odav hind, mis ulatub sageli vaid pooleni piletite tegelikust hinnast. Piletid ostetakse vahetult enne väljalendu, et kaardiomanikud ei jõuaks tehingut tühistada.
2. Ebaseaduslikud hasartmängud Internetis. Näiteks kui kahel veebilehel pakutakse väidetavalt Malta tegevuslitsentside alusel alates 2008. aastast muuhulgas ka eesti keeles vormistatud veebilehe kaudu kaughasartmängu teenust. Selline tegevus oli kuni 2010. aasta alguseni keelatud tulenevalt hasartmänguseadusest, mille järgi Eestis ei ole kaughasartmängud lubatud.
3. Valuutavahetus. Jätkuvalt on Eestis levinud eelnevates RABi aastaraamatutes kirjeldatud valuutavahetuskeem, kus Venemaalt ja Lätist pangaülekannetega saabus raha konverteeritakse eurodeks ja võetakse sularahas välja.

2010. aastal oli kõige levinuimaks teatamise põhjuseks see, et isik teostab ülekandeid teistele isikutele erinevatesse riikidesse, mis ei vasta kliendi tavapärasele tegevusele. Uute rahapesu skeemidena tuvastas RAB järgmised (Aastaraamat...2010: 29).

1. Teadmata päritoluga vene rublade kandmine Eestisse, kus rublad vahetatakse eurodeks, misjärel toimetatakse eurod sularahas tagasi Venemaale. Tehingute tegemiseks vormistatakse sageli fiktiivsed dokumendid, et jätta mulje, et raha pärineb legaalsetest majandustehingutest.
2. Interneti-keskkonnas toime pandud kelmuste (*phishing* jms) tulemusena saadud raha kandmine Eestisse.
3. Aktsiisimaksu pettuste (metalliäri, kütuseäri, salasigaretid, alkohol) tulemusena saadud tulu pesemine. Rahapesumeetodite osas on jätkuvalt valdavateks nn *self-laundering*

skeemid, ehk juhud, mil kuriteo toimepannud isik asub ise ka kuriteost saadud vara päritolu ja tegelikku omanikku varjama. Levinuimad meetodid on variisikute kasutamine, võltsitud ja fiktiivsete dokumentide kasutamine ja tehingute tegemine teise isiku nimelt.

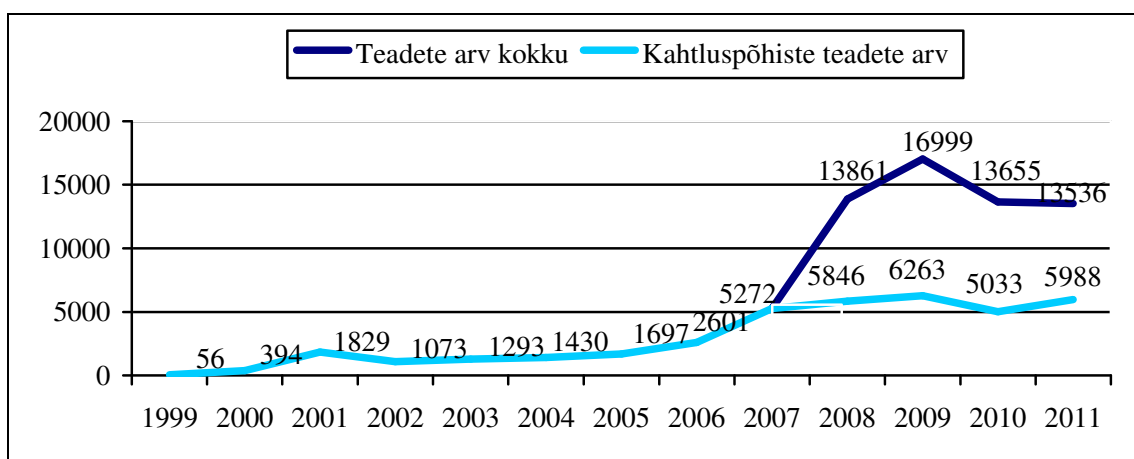
4. Küberkuritegevuse tulemusena saadud tulu pesemine. Küberkuritegude vallas on RAB kokku puutunud täiesti uute trendidega, kus häkkerite löögi alla on sattunud rahvusvahelised saastekvoodid, Interneti reklaamiklikid ja rahvusvaheliste kaugekõnede logistika.

2011. aastal oli levinuimaks teatamise põhjuseks see, et isik teostab ülekandeid teistele isikutele erinevatesse riikidesse, mis ei vasta kliendi tavapärasele tegevusele, millele järgnes eelnev rahapesu kahtlus isiku suhtes (Aastaraamat...2011: 18). Uute rahapesu skeemidena tuvastas RAB järgmised (Aastaraamat...2011: 19-20).

1. Kuld. Alates 2010. aasta suvest sai RAB mitmeid teateid suurtest romukulla müügitehingutest, kus Eestis registreeritud ettevõtte müüs suurtes kogustes kulda ja vahetas kullamüügist saadud raha koheselt sularahaks eurodes. Ettevõtte asutatakse või soetatakse ainult kulla müügitehinguteks, juhatusse ja osanike ringi kuuluvad variisikud. Tehingud toimuvad enamasti sularahas, mis teeb õiguskaitseasutuste jaoks skeemi jälgimise keeruliseks. Tuvastatud on, et skeemi viimased lülid nende ettevõtete juhatuses on kodutud, vanglast vabanenud isikud ja isegi tagaotsitavad.
2. Teadmata päritoluga rahavood Venemaalt. Rahapesu kahtlusega tehingute puhul domineerivad jätkuvalt teadmata päritoluga rahavood Venemaalt, mida on varasemates RABi aastaraamatutes korduvalt kajastatud. Skeemid on muutunud keerukamateks. Tihti saabuvad rahad Eestisse teiste EL riikide kaudu. Pärast erinevate tehingute tegemist kantakse raha nn mugavusriikidesse *offshore*-kontodele reaalsete arvete maksmise eest või viiakse sularahana Venemaale tagasi.
3. Järjest enam levivad uued Interneti vahendusel pakutavad teenused (Interneti-pangandus, alternatiivsed maksevahendusteenused, e-poed, e-oksjonid jne) loovad uusi võimalusi ka kurjategijate jaoks. Levinuimad arvutikelmused on: Interneti-keskkonnas toimepandavad oksjoni- ja jaemüügipettused; libatööpakkumised stiilis „tööta kodus“,

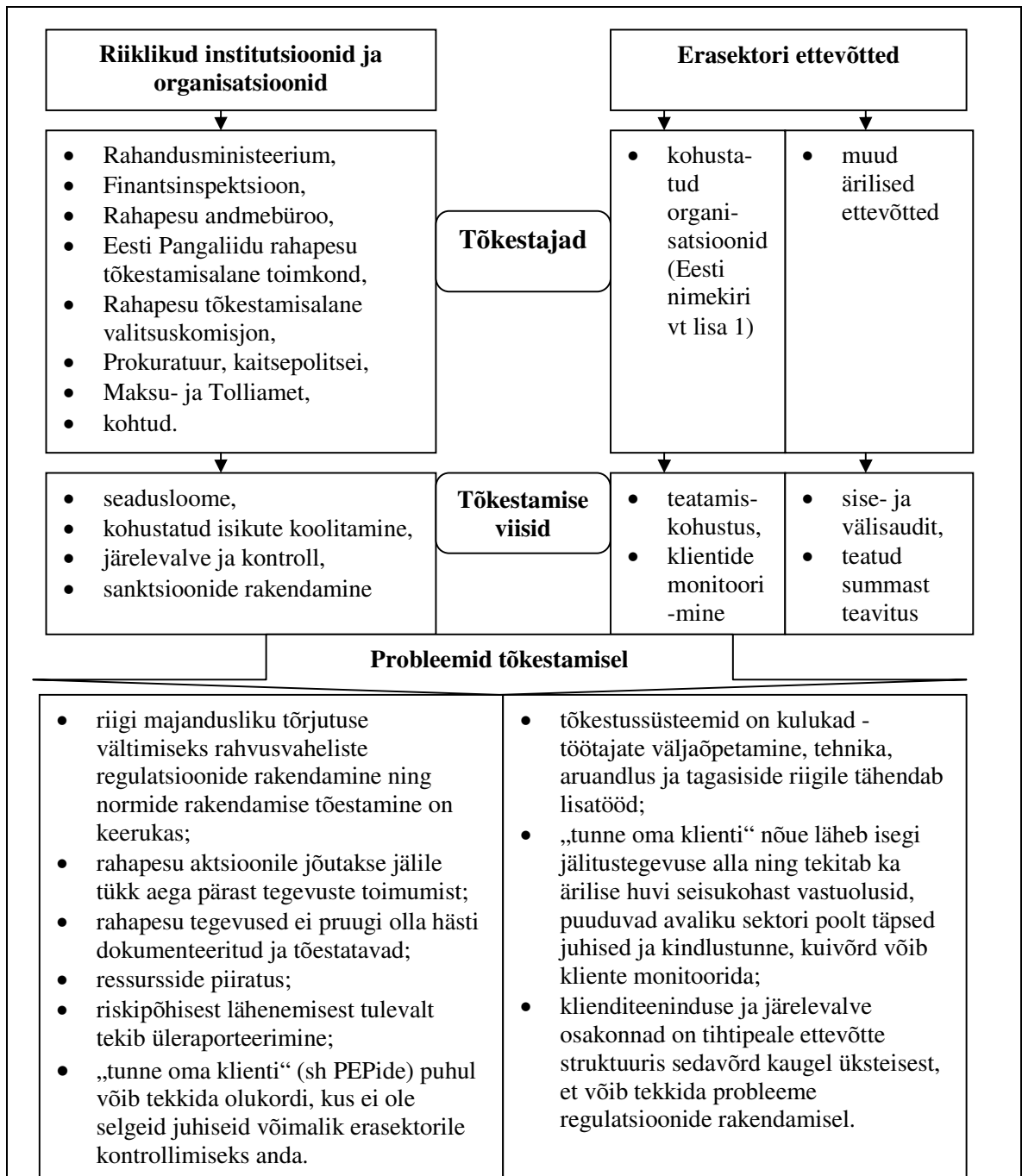
kus isikutelt petetakse välja nende pangakontode andmeid või palgatakse neid variisikuteks; identiteedivargused, näiteks vale isiku nimel kaupade ostmine ja muude tehingute tegemine; *online* investeerimiskelmused, kus inimesele pakutakse investeerimisvõimalusi, kuid tegelikkuses soovitakse teada saada tema isiku- või kontoandmeid ning pahaaimamatu klient kaotab raha; krediitkaardipettused, kus erinevate skeemidega kogutakse krediitkaardiandmeid, millega tehakse Interneti-keskkonnas oste või kopeeritakse andmeid nii, et raha saab sularahaautomaadist välja võtta; „õngitsemine“ skeemid; Interneti-panga kasutajaandmetega kauplemine. Kui traditsioonilises rahapesu skeemis on rahapesijal tarvis sularaha erinevate skeemidega integreerida finantssüsteemi, siis arvutikuritegevusest saadud tulu pesemisega on olukord vastupidine. Kurjategijad püüavad elektroonsel kujul ringlevat raha sularahas kätte saada. Skeemi organiseerija ja häkker ei pruugi olla sama isik, teatud juhtudel on häkkerid viirust kasutades tuvastanud ohvri Interneti-panga kasutajatunnused või muud olulised andmed ning müünud selle info organisatoritele.

RAB 2011 aastaraamatus on näha, et teadete arv on viimase kümnendi jooksul olnud kasvava trendiga (vt joonis 4, lk 50).

Joonis 4. Rahapesu andmebüroole laekunud teadete arv perioodil 1999-2011 (Aastaraamat...2011: 6).

Magistritöö teoreetilistele allikatele tuginedes, koostas magistrant ülevaate kohaliku tasandi rahapesu tõkestamisest (vt joonis 5, lk 51).

Joonis 5. Rahapesu tõkestamine kohalikul (riiklikul) tasandil (autori koostatud).

Kuigi Eestil on transiitmaana teatavad eripärad ning rahapesu viiakse läbi ka kodumaiste kurjategijate poolt, on siiski märgata rahvusvahelist mõju. Rahvusvahelisel tasandil on

Eesti rahapesu seotud eelkõige naaberriikidega, sh peamiselt Venemaa ja Lätiga. Levinuimaks on kelmused ning teatamise kahtluse aluseks on eelkõige suured tehingud sularahaga.

2.2. Rahapesu ja selle tõkestamine läbiviidud kvalitatiivuuringu baasil

Magistrant viis ekspertidega läbi süvaintervjuid. Magistrandile teadaoleva informatsiooni järgi ei ole kohalikul tasandil viimastel aastatel läbi viidud kvalitatiivuuringut, mis kaasaks nii era- kui avaliku sektori arvamusi rahapesu tõkestamisega seotud probleemide ja vajaduste osas. Sellist uuringut peab magistrant eriti oluliseks uute regulatsioonide valguses, kus erasektori osatähtsus tõkestustöös on kasvanud. Kvalitatiivuuringu valis magistrant selleks, et saada rahapesu ja selle tõkestamisega seotud probleemidest Eestis võimalikult laiapõhjaline ja süvitsi minev vaade. Kvalitatiivuuringu valiku teiseks oluliseks põhjuseks on see, et teema käsitusel ei soovi magistrant veel teada saada kindlate suhtumiste või arvamuste osakaalu ega andmeid üldistada üldkogumile, vaid leida võimalikult lai skaala kõikidest erinevatest aspektidest käsitletavas küsimuses. Silmast silma süvaintervjuu valiku põhjuseks on ekspertide piiratud ajaressurss ning vajadus vestluse käigus muuta fookust või täpsustada eksperdi vastustest välja tulnud aspekte. Süvaintervjude sihtrühmaks valis magistrant Eesti ärilike organsatsioonide kohustatud isikud ja riiklike institutsioonide vastava ala spetsialistid (rahapesuga kokku puutuvad isikud), kes oskavad hinnata rahapesu temaatikas Eesti olukorda. Magistrant valis välja eksperdid, kes oleksid oma igapäevatööle tuginedes võimelised nimetama peamiseid probleeme rahapesu tõkestamisel ning pakkuma lahendusi, mis aitaksid rahapesu tõkestamist tõhustada. Magistrant püüdis võimalikult võrdselt kaasata erasektorit (sh eriti finantsettevõtteid) ning seadusandlusega tegelevate institutsioonide ja täidesaatva võimu esindajaid, et tagada era- ja avaliku sektori nägemuste tasakaalustatus nii Eesti olukorra hindamisel kui võimalike lahenduste välja selgitamisel. Eelnimetatu tõttu eeldas magistrant, et töö uudsuse tagab pigem empiiriline uurimus, kuid ka see, et töö teoreetiline osa tugineb viimaste aastate materjalidele. Vestluskava täpsustamiseks ning teoreetilise käsitluse jaoks

parimate sisendite leidmiseks, viis magistrant töö teoreetilise osa kirjutamise ajal läbi pilootintervjuu (süvaintervjuu vormis) RABi kontaktisikuga. Lõpliku vestluskava koostas magistrant koheselt peale pilootintervjuu läbiviimist. Pilootintervjuu peaesmärgiks oli esialgse vestluskava testimine. Lisaks tavapärasele vestluskava testimisele oli eesmärgiks ka magistrantteoreetilises osas ette tulnud küsimuste täpsustamine ning empiirilise uurimuse jaoks soovitude saamine aitamaks otsustada, keda ja milliseid organisatsioone võiks ekspertintervjuudes lisaks kaasata või keda välistada. Eesmärgist tulenevalt otsustas magistrant valida pilootintervjuu eksperdiks isiku, kes oma pädevuselt oleks kursis rahapesu ja selle tõkestamise teoreetiliste aspektidega, kuid samas tegeleks valdkonnaga igapäevaselt. Seega valis magistrant pilootintervjuu eksperdiks Raul Vahtra, RABi juhi, kes oli nimetatud ametis kuni 2012. aasta lõpuni.

Pilootintervjuu vestluskava koostas magistrant selliselt, et see hõlmaks kõiki töö teoreetilises osas käsitletud teemasid, mis jagunevad alljärgnevalt.

1. Rahapesu mõiste ja kujunemisega seonduv. Magistrant tõi välja eelkõige temaatikaga seonduvaid väljendeid nagu varimajandus ja terrorism jmt. Tuginedes kirjalikele allikatele ja oma kogemustele jõudis magistrant järeldusele, et rahapesuga seonduvaid mõisteid peaks käsitlema minimaalselt, et mitte temaga laiali valguda või käsitleda rahapesu vales vaatenurgast. Viimati nimetatut oli ka põhjuseks, miks magistrant soovis teada saada, kas tema isiklik ja eksperdi arvamus ühtivad.
2. Rahapesu valdkonna praegune seis. Magistrandi teada on Eesti ja maailma olukord rahapesu (sh ka tõkestamise) valdkonnas omavahel küllaltki seotud, mistõttu soovis magistrant testida, kuidas ekspert maailma ja eelkõige Eesti olukorda ning nende kahe omavahelist seost hindab. Sealhulgas pööras magistrant olulist tähelepanu ka sellele, milliseid vahendeid ja ressursse Eestis peamiselt kasutatakse ning milliste riigiväliste piirkondadega on seos tugevam.
3. Rahapesu tõkestamine. Sarnaselt eelmisele punktile testis magistrant, kas tema poolt käsitletud ülemaailmse tõkestustöö käsitlemine on Eesti mõistes oluline. Eelkõige püüdis magistrant aga mõista, kuidas ekspert rahapesu tõkestustööd näeb, seda hindab ja mida vajalikuks peab.

Eelnevalt nimetatud põhjal koostatud esialgne vestluskava on lisa 2.

Enne pilootintervjuu läbiviimist oli magistrant välja valinud enda teada olulisemad eksperdid. Nimekirja koostamisel tugines magistrant RABi kohustatud isikute ja teiste rahapesu tõkestamisega seotud organisatsioonide skeemile (vt lisa 1). Samas oli magistrandi eesmärk sealjuures saada ka enam-vähem võrdselt nii era- kui avaliku sektori arvamusi. Potentsiaalsed eksperdid erinevatest sektoritest enne pilootintervjuu algust olid järgmised.

1. Justiitsministeeriumi või Rahandusministeeriumi kontaktisik, kes on seotud rahapesu tõkestamise seadusandluse väljatöötamisega. Roll: teoreetiline lähenemine, avalik sektor. Otseselt seotud rahapesu tõkestamise normide ja regulatsioonide väljatöötamisega riigi tasandil.
2. Kaitsepolitsei kontaktisik, kes oskaks rääkida erinevatest rahapesu skeemidest ja üldiselt Eesti rahapesualasest kogemusest nii maksupettuste kui ka terrorismi rahastamise tõkestamisest. Roll: rakenduslik lähenemine, avalik sektor. On seotud selle teemaga igapäevaselt ning saab anda kõige värskema hinnangu hetkeolukorrale ja kaardistada reaalseid probleeme.
3. Finantsinspektsiooni kontaktisik (nt Andres Palumaa, rahapesu tõkestamise järelevalve valdkonna juht) või Maksu- ja Tolliameti kontaktisik. Roll: teoreetiline lähenemine, avalik sektor. Otseselt seotud rahapesu tõkestamise normide ja regulatsioonide väljatöötamisega riigi tasandil.
4. RABist kontaktisik (nt järelevalvetalituse juhataja), kes oskaks rääkida järelevalvest. Roll: rakenduslik lähenemine, avalik sektor. On seotud selle teemaga igapäevaselt ning saab anda kõige värskema hinnangu hetkeolukorrale ja kaardistada reaalseid probleeme.
5. Kasiinost kontaktisik. Roll: esindab ärisektorit, räägib oma rahapesu tõkestamise aruandluse kohustusest ja jooksvatest probleemidest, mis on sellega seotud.
6. Valuutavahetus ja laenu kontaktisik (nt MoneyExpress). Roll: esindab ärisektorit ja kirjeldab, kuidas tema ettevõttes toimub rahapesu järelevalve ja rahapesu tõkestamise aruandlus ning millised on sellega seotud jooksvad probleemid.

7. Eesti Panga või mõne kommertsipanga (nt SEB, Krediidipank, Äripank vm) kontaktisik.
Roll: esindab äri sektorit ja kirjeldab, kuidas neil toimub rahapesu järelevalve ning rahapesu tõkestamise aruandlus ning millised on sellega seotud jooksvad probleemid.

Pilootintervjuus osalemise kutses kirjeldas magistrant Raul Vahtrale oma magistritööd ja pilootintervjuu eesmärki. Magistrant informeeris eksperti nii e-kirjas kui ka vestluse alguses, et intervjuu lindistatakse ja sellest tehakse mahakirjutis, mida magistrant kasutab oma magistritöös. Raul Vahtra nõustus magistrandi pilootintervjuus osalema, sh salvestiste tegemisega. Intervjuu toimus 12. detsembril 2012, kell 10:00, Keskkriminaalpolitseis RABis aadressil Tallinn, Tööstuse 52.

Pilootintervjuus räägitud sisulise informatsiooni ülevaade on välja toodud koos teiste ekspertide arvamustega. Järgnevalt aga kirjeldab magistrant pilootintervjuust saadud kasu ja sisendit magistritöösse ning kuivõrd pilootintervjuu täitis soovitud eesmäärke. Magistrant jagab pilootintervjuust saadud kasu ja sisendi magistritöösse üldjoontes alljärgnevalt:

- järeldused endale, kuidas paremini viia läbi ekspertintervjuusid;
- millised muutused tuleks teha teiste ekspertide vestluskavasse;
- kuidas muuta intervjuudes kaasatavate ekspertide nimekirja;
- kas ja mida on vaja muuta töö teoreetilises osas.

Mahakirjutisest ja hilisemast lindistuse järelekuulamisest oli magistrandile abi enda intervjuueerimisoskuste parandamiseks. Järeldused endale ekspertintervjuude läbiviimiseks olid magistrandi jaoks järgmised:

- kasutada rohkem nn avatud küsimusi nagu „miks?“ ja „kuidas?“;
- vältida vastaja suunamist;
- vältida enda arvamuse välja ütlemist, kui ekspert soovib arutelu, siis jätta see intervjuu lõppu kui kõik teemad on läbitud;
- kui ekspert ütleb midagi uut ja huvitavat, siis paluda eksperdil teemast lähemalt rääkida (isegi kui see ei tundu koheselt täpselt temaatikaga kokku minevat), nt kuidas toimub turuosaliste ja avaliku sektori kohtumistel osaliste valik jmt;

- hoiduda olukorrast, kus eksperdid räägivad teemadest, mille informatsioon on rahvusvahelistest või Eesti kirjalikest allikatest (nt RAB aastaraamatud, uuringud jmt) juba magistrandile leitav/leitud.

Üks pilootintervjuu eesmärke oli ka testida teooriat, mistõttu magistrant tõi algsesse kavasse sisse mõistete seosed ning rahapesu temaatikat sai käsitletud veidi laiemalt. Magistrant jõudis pilootintervjuu tulemusena alljärgnevatele järeldustele.

1. Esimesest pilootintervjuust selgus, et küsimused ja seega ka nende vastused üritasid haarata temaatikat pilootintervjuu ja teooria testimise mõistes piisavalt laialt, kuid edasiste ekspertintervjuude puhul on vaja teemat kitsendada. Edaspidi oleks vaja rohkem süvitsi käsitleda Eesti problemaatikat ja tõkestamist, st saada lisainformatsiooni, miks ekspert hindab üht või teist probleemi olulisemaks või nende lahendust just tema ettepaneku järgi mõistlikumaks.
2. Mõistete puhul nagu „varimajandus“, „terrorism“, „maksupettused“ ja „kuritegevus“ puhul sai magistrant vastuse, et need kõik on küll tõesti rahapesuga seotud mõisted, kuid neist igaüks on oma spetsiifilisema vaatenurgaga. Magistritöö eesmärgi ning uurimistemaatikaga need sedavõrd täpselt ei seostu, et magistrant neid oma magistritöös käsitlema peaks. Selleks, et temaatika ei läheks liiga laialivalguvaks või ebaselgeks, võttis magistrant edasisest vestluskavast välja kõik üldised küsimused nagu rahapesu mõiste defineerimine ning seostamine teiste lähedaste mõistetega. Rahapesu mõiste on kaetav rahvusvaheliste allikate ja Eesti seadusandlusega ning lähedasi mõisteid magistrant eksperdi ja oma järeldustele tuginedes magistritöös põhjalikult ei käsitle.
3. Magistrant lühendas rahapesu mahu ja sellest tuleneva kahju küsimusi, kuna ekspert väitis sama, mida üldised (nt IMF) allikad. Eksperdi andmetel on maht 3-5% riigi SKPst ning täpsemat hinnangut ei ole võimalik anda. Seega eeldab magistrant, et kui antud ekspert ei suuda nimetatud küsimust täpselt hinnata, siis tõenäoliselt ei saa täpsemat hinnangut ka teistelt ekspertidelt. Magistrant ei kustuta seda teemat täielikult ei vestluskavast ega teooriast, kuna see võib olla huvitavaks taustatunnuseks probleemide mahu hindamisel, kuid käsitleb mahu ja kahju küsimusi plaanitust oluliselt lühemalt.

4. Magistrant sai kinnitust, et Eesti rahapesust ja selle tõkestamisest ei ole võimalik rääkida ilma, et kaasaks kogu maailma olukorda ning rahvusvahelisi standardeid, norme jmt rahapesu tõkestamistegevust käsitlevat informatsiooni. Seega peab magistrant vajalikuks jätta teooriasse sisse rahvusvaheline vaade. Vestluskavas on siiski edaspidi fookuses Eesti ja sealhulgas just ekspertide hinnangud ja arusaamad nii praeguse rahapesu olukorra kui ka selle tõkestamise osas.
5. Ekspert soovitas magistrandil töö temaatikat kitsendada, kuna tema arvates on rahapesu üldine temaatika juba Eestis vägagi läbi räägitud. Magistrant vaatas uuesti üle talle kättesaadavad allikad ning leidis, et kuigi teataval määral on teemat käsitletud, siis puudub siiski selline töö, kus valdkonnaga kokkupuutuv erasektor (st turuosalised ja sealhulgas kohustatud isikud seaduse silmis) ning avalik sektor kui järelevalve, kontrolli ja tugisüsteem teadlikkuse tõstmisel, oleks ekspertide silmade läbi koos kajastatud. Samuti leiab magistrant, et kuigi ainult FATFi soovitude või ainult kohustatud isikute arvamuste analüüs oleks huvitav järelevalveorganitele, siis jääks see antud magistritöö temaatika käsitlemisel liiga kitsaks ning saaks kallutatud vaate või ainult teatud spetsialistidele huvipakkuva informatsiooni.

Esimesest intervjuust tekkis magistrandil arusaam, et teatud määral on tegemist sensitiivse teemaga (nt rahapesu skeemid, täpsed takistusvõtted). Magistrant lähtus seega vestluse arendamisel sellest, et ekspert ei tunneks kohustust või vajadust liiga sensitiivset informatsiooni avaldada ning eksperdi soovil ei avalda ta kõike vestluse käigus räägitut. Ülemaailmsete allikate järgi ning esimese vestluse põhjal eeldab magistrant, et sensitiivseks informatsiooniks on tõenäoliselt rahapesu skeemide kirjeldused ja osalenud isikud, täpsete rahapesu takistusvõtete kirjeldused ning hinnangute andmine isikutele, kellega koostööd tehakse. Magistrant ei pea sellise informatsiooni pealispinnalisemaks jäämist oluliseks probleemiks, kuna ükski eelnimetatutest ei takista magistrandil oma töö eesmärki täita – rahapesu skeemide variatsioonid on tuhandeid ja need on muutumas; täpne takistamine on koos IT-arenguga pidevas muutuses ning kriitika üksikisikute suhtes ei ole magistrandi töös niivõrd oluline kui üldise protsessi ja tõkestamistöö hindamine ning lahenduste pakkumine. Tulenevalt eelnimetatust tegi magistrant esialgses vestluskavas muudatused ning vormistas

lõpliku vestluskava (vt lisa 3) ning muutis ka intervjueeritavate asutuste ja isikute nimekirja. Kuna terrorismi aspekt ei ole käesoleva magistritöö temaatikas oluline, siis jättis magistrant küsitlemata politseist vastava ala spetsialistid, kuid lisas notari või advokaadi küsitlemise. Uuendatud nimekiri, kellega magistrant viis läbi ekspertintervjuud, oli alljärgnev:

- pilootintervjuu: Raul Vahtra, RABi juht kuni 31.12.2012 – avalik sektor;
- Aivar Paul, uus RABi juht alates 01.01.2013 (endine Swedbanki rahapesuosakonna juhataja viimased 10 aastat) – avalik ja äri sektor;
- Andres Palumaa, Finantsinspektsiooni rahapesu tõkestamise järelevalve valdkonda juht – avalik sektor;
- Margus Laudver, Casino Cleopatra OÜ juhatuse liige – kasiino, äri sektor;
- Vadim Kulkov, MoneyExpressi juhatuse esimees – valuutavahetus, laenud, äri sektor;
- Raul Balder, Tallinna Äripank ASi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise spetsialist ja RAB kontaktisik – pangandus, äri sektor;
- üks Eesti suurimaid advokaadibüroosid, isik soovis jääda anonüümseks.

Pilootintervjuu etapi peamise järeldusena võib öelda, et sellele seatud eesmärgid said täidetud ning magistrant sai olulise sisendi magistritööga edasiminekuks.

Magistrant viis uuendatud vestluskava alusel läbi intervjuud järgmiste organisatsioonide esindajatega: Finantsinspektsioon, RAB, kasiino, valuutavahetus, pank ja advokaadibüroo. Nii algse kui ka lõpliku vestluskava puhul arvestas magistrant kvalitatiivse uuringu eripäraga ning kasutas võimalust vastavalt vajadusele muuta vestluses teemade järjekorda, küsida lisaküsimusi informatsiooni täpsustamiseks või jätta mõni küsimus vahele kui intervjueeritav sellest rääkida ei osanud või ei soovinud. Viis lõpliku vestluskava põhist intervjuud toimusid 2013. aasta jaanuaris ning üks veebruari alguses. Intervjueeritavate loal salvestas magistrant kõik intervjuud diktofonile ning tegi salvestistest peale intervjuude lõppu mahakirjutised. Mahakirjutiste lühendamiseks kasutas magistrant enda küsimuste puhul kohati märksõnalist maha kirjutamist, kuid ekspertide vastused kirjutas ta maha sõnasõnalt. Mõne eksperdi jutu mahakirjutamisel magistrant jättis küll paaris kohas välja

korduvad mõttepauside täitmist väljendavad sõnad nagu „ee“, „noh“, „eks ole“ jms. Samas püüdis magistrant taolisi sõnu mitte väga palju välja võtta, et ta saaks siiski eksperdi kõnestiili kajastada ning samuti jättis magistrant sellised väljendid sisse kohtadesse, kus ekspert muutis teemat või kus sellised väljendid võisid anda juurde sisulist tähendust nagu näiteks kindlalt kõneviisilt üleminekut ettevaatlikule kõneviisile vms.

Ekspertide arvamustest ülevaate saamiseks magistrant kuulas peale mahakirjutiste tegemist kõik intervjuud uuesti üle. Seejärel luges magistrant mahakirjutised ühekaupa üle, joonides alla peamised märksõnad ja mõtted ning viimase etapina kirjutas kõikidest intervjuudest kuni kaheleheküljelise kokkuvõtte. Viimase tegevuse eesmärgiks oli saada ülevaade iga eksperdi peamistest seisukohtadest ja arvamustest. Magistritöös ekspertide arvamuste kajastamise struktureerimisel lähtus magistrant nii vestluskavast kui ka töö teoreetilise osa ülesehitusest.

2.2.1. Rahapesu ja selle tõkestamise defineerimine

Rahapesu olemust mõistavad intervjuueeritud eksperdid laias laastus küllaltki üheselt, st kui illegaalsel teel saadud varade või raha muutmist legaalseks varaks või rahaks. Valuutavahetuse ekspert laiendas mõiste ka petuskeemidele, kus legaalne raha nõ jäljetult kaob.

Kasiino: „Väga lihtsalt öeldes on see siis mittelegaalsel teel omandatud rahaliste vahendite või vara muutmise legaalseks rahaks või siis vahenditeks.“

RAB1: „Koolitustel ütlen ... ütlen vana definitsiooniga, mida on kõige kergem mõista – rahapesu on kuriteo tulemusena saadud varaga tehingute tegemine eesmärgil varjata selle kuritegeliku raha kuritegelikku päritolu ja/või selle tegelikku omanikku.“

Valuutavahetus: „Seadusest lähtudes tähendab see põhimõtteliselt vahendite, mis olid hangitud seadusevastasel ehk kuritegelikul viisil, legaliseerimist. Minu arvates, selle väljendi mõte on meie tegelikkuses palju laiem. Kui võtta legaliseerimist, siis minu

ettekujutusel on see üritamine juba saadud vahendeid ettevõtte käibesse viia. Tavaliselt enamik vastupidi puutub kokku sellega, et neid vahendeid viiakse käibest välja ja need kaovad kellegi käes. Samas ma arvan, et see hõlmab ka erinevaid petturlikke skeeme, mis on suunatud raha varastamisele riigilt.“

Kõik magistrandi valitud eksperdid tegelevad rahapesu tõkestamisega kohustatud isikutena või järelevalve poolelt. Võib-olla just nimetatud asjaolust tulenevalt tekkis rahapesu mõistet ja olemust defineerides ekspertidel kohene seos rahapesu ja selle tõkestamise mõistete vahel, st rahapesu olemusest ja mõistest rääkides asuti koheselt ka selle tõkestamise olemusest rääkima. Kuigi rahapesu definitsiooni nimetasid eksperdid pigem üheselt ja lihtsalt mõistetavaks, siis rõhutasid mitmed, et rahapesu toimimine ja selle tõkestamine on küllaltki keeruliselt mõistetav teema. Eelkõige tõid mitmed eksperdid välja, et kuna rahapesu on oma olemuselt varjatud kuritegu, siis on selle avastamine ja tuvastamine küllaltki keeruline. Rahapesule peab eelnema mingi eelkuritegu, et oleks tegemist ikkagi illegaalsel teel saadud rahaga, mida siis „pestakse“ legaalseks rahaks. RABi endine juht rõhutas, et on oluline teha vahet, millisel juhul on tegemist rahapesuga, näiteks kui terrorismile kaasaitamisele või teistesse kuritegelikesse tegevustesse investeeritud raha tuleb legaalsetest vahenditest, ei tohi seda käsitleda rahapesuna.

RAB1: „Kõigepealt on kuritegu ning seejärel rahapesu. Kui ei ole kuritegu, siis me ei räägi rahapesust. Seega saab rahapesu puhul olla ainult kuritegevuse tagajärjel saadud rahaga tegemist. /.../ Puhast raha ei saa ju pesta. Näiteks maksude maksmata jätmise – kas sellega tekib must raha või mitte. Kui saad selle raha ikkagi äritegevusest – kas äritegevus on ise legaalne, aga maksud jäävad maksmata. Kas see teeb raha koheselt mustaks või on must ainult see osa, mis jäi riigile maksmata? Selle üle on palju vaieldud. Lõpuks on vaidlused lõppenud ja maksupettused on rahapesu eelkuritegudeks tunnustatud. Seega võib öelda, et maksupettused, kui on tegemist maksude maksmata jätmisega või siis maksmata jäänud summat kasutatakse kuritegelikult või on eesmärk varjata omanikku, siis on rahapesuga tegemist.“

Kõige keerulisemaks rahapesu olemusega seotud aspektiks nimetati selle tuvastamist. Peamiselt nimetati ekspertide poolt kahte probleemi. Esiteks on nende arvates keeruline kindlaks teha, kas tegemist on just rahapesuga, mitte muud tüüpi kuriteoga ning teiseks on keeruline jõuda illegaalse raha tegeliku omanikuni st kasusaajani. Lisaks toodi välja asjaolu, et rahapesuga seonduvad regulatsioonid (sh seadusandlus) on jõustunud alles viimasel ajal, mistõttu on kogemused veel tagasihoidlikud.

RAB2: „...iga sellise kuriteo puhul peaks mõtlema ja vaatama, et kas seal ei olnud rahapesu ja... aga see tähendab eraldi menetlusi eraldi toiminguid ja eraldi tõendamist, et siis ongi ma arvan, et üks põhjus on see, et harjumusest kui ka sellest, et lihtsama vastupanu teed minnes noh ei hakata seda rahapesu vaatama ... ma räägin natuke varasemast ajaloost, ütleme viimasel ajal on seal võibolla põhjused teised. Ja teine põhjus on ka see, et see teadlikkus laiemalt nii uurijatel, prokuröridel kui ka kohtunikel ei ole väga hea /.../ See on uus asi. Ma räägin, see ei ole kelmus, mida on aastatuhandeid toime pandud või vargus või ka narkokuriteod, mis on ikkagi küll uuem kuritegu, aga mis on nagu sellised harjumuspärased asjad.“

RAB1: „Rahapesu on latentne kuritegevus, st varjatud kuritegevuse liik – täpselt nagu korrupsioon. Seda on võimalik tuvastada ainult siis, kui väga hästi ise otsida. Selle kohta ei tehta avaldusi, nagu ka korrupsiooni kohta ei tehta reeglina avaldusi. Nii palju kui õiguskaitseorganid suudavad seda ise välja selgitada, nii palju seda on...“

Rahapesu tõkestamise osas nimetati keerulise asjaoluna ka seda, et selle avastamisse ja tõestamisse on kaasatud mitmeid erinevaid avaliku ja erasektori organisatsioone – rahapesu kahtluse teavitamise kohustusega turuosalised (nt finants- ja krediitiasutused, notaribürood, kasiinod jt), rahapesu kuriteo toimumise välja selgitajad (nt RAB, kohtud jt) ning seadusloomega tegelevad institutsioonid (nt Rahandusministeerium jt). Lisaks sellele, et rahapesu tõkestamisse on kaasatud nii era- kui avalik sektor, kellest esimesel on teatamise ning teisel järelevalve ja kuritegude tõestamise kohustus, on ka avalikus sektoris rahapesu tõkestamisse kaasatud mitmeid erinevaid organisatsioone, kes peaksid omavahel tegema

koostööd. Finantsinspeksioon ekspert nägi avaliku sektori koostöös teatavaid keerukusi eelkõige menetluse poolel.

Finantsinspeksioon: „See on kompleksne teema, mis siis oma olemuselt hõlmab õigusloomet, politseivaldkonda, järelevalve valdkonda. /.../ Järelevalve korraldus tugineb seadusele, aga seadus tugineb direktiivile ja paralleelselt direktiivile on siis teatud standardid, hoolsusmeetmete standardid, pehmelt öeldes. Nende kahe järelevalveandmete kõrval on siis ütleme... õiguskaitseorganid, kes tegutsevad meie karistusseadustiku põhjal ja siis ütleme kõik, mis sellega kaasneb. Menetluse pool siis sinna juurde, millel ei ole absoluutselt seost eelnevate direktiivide või standarditega, kuna õigus on üldine ja ka ütleme rahapesu koosseisude puhul toimub menetlemine analoogiliselt teiste teguritega. Selles mõttes, et eraldi. Teadaolevalt on prokuratuuris teatud spetsialiseerumine – seal on mõned inimesed prokuratuuris, riigiprokuratuuris ütleme ka. Majanduskuritegude uurimises on inimesed, kes on siis spetsialiseerunud majanduskuritegevusele, rahapesu kuritegudele, aga põhimõtteliselt nagu muud ei ole. Kujutage nüüd ette, need on kolm iseseisvat maailma, loomulikult on keeruline ühte asja ajada.“

Peale rahapesu ning ka selle tõkestamise üldise olemuse defineerimist jätkas magistrant teemaga, milline on ekspertide nägemus rahapesu ja selle tõkestamise olukorrast Eestis nii üldiselt kui täpsemalt probleemidest, millega iga ekspert oma valdkonna igapäevatoos kokku puutub.

2.2.2. Rahapesu olukord Eestis

Järelevalve eksperdid, st magistrandi intervjueeritud avaliku sektori esindajad (RABi endine ja praegune juht ning Finantsinspeksiooni rahapesu järelevalve osakonna juht), hindasid Eesti olukorda rahapesu temaatikas üldiselt küllaltki heaks. Arvati, et rahapesu ei ole Eestis üldse kuigi suureks probleemiks ning ka järelevalve on paranenud ning päris heal tasemel, kuigi samas tunnistati, et arenguruumi siiski veel on (nt koostöö osas).

RAB1: „Aja jooksul – selle kümne aasta jooksul – ma ei oska öelda, kas rahapesu kui nähtust on rohkem või vähem, aga ma võin öelda seda, et me tuvastame seda kordades rohkem kui 10 aastat tagasi. Me tuvastame seda 10 korda rohkem kui 10 aastat tagasi, st et me oleme muutunud selle tuvastamisel efektiivsemaks. Oskame rahapesu lihtsalt paremini otsida. Kui vaatame statistikat, siis iga aasta tuvastatakse järjest rohkem rahapesu ja järjest rohkem mõistetakse inimesi süüdi – kas see tähendab, et olukord on läinud halvemaks või me oleme ise läinud osavamaks selle otsimisel? Ma arvan, et oleme läinud ise osavamaks, kuid seda ei ole võimalik hinnata, kas rahapesu maht on riigis läinud suuremaks.“

RAB2: „Võib-olla sellist väga suurt klassikalist rahapesu Eestis ei toimugi. /.../ Ma arvan jah, et igal aastal läheb see asi paremaks, teadlikkus tõuseb, tekib küll ka kompetentsi paremat järjest, aga ikkagi veel mingil määral ma ütleks, et rahapesu võib-olla ei ole ... piisavalt igal uurijal nagu mõttes, kui ta oma muid asju seal uurib et...“

Finantsinspeksioon: „Kuna Eestil on olnud suhteliselt hästi, siis rahapesu pole olnud prioriteetne küsimus. Politseitöös, kui on andmebüroo, keskkriminaalpolitsei, majanduspolitsei teevad tihedat koostööd, siis Eesti geograafilise asendi tõttu on selline, kus paljud kuriteod on piiri ülesed ja asi taandud piiriülese koostöö taha.“

Üheks materjaliks, millele eksperdid Eesti üldise olukorra hindamisel tuginesid, oli MONEYVAL raport, mis hindab FATFi soovitude täitmist. RAB endine juht arvas, et Eestis on väga hästi korraldatud asjad, kuigi tunnistas ka mõningaid puudusi. Samas tõi RAB uus juht välja selle, et MONEYVAL raportid on seni tuginenud pigem asjaajamise korraldamisele kui efektiivsusele, kuid järgmisest hindamisvoorust hakatakse hindama efektiivsust.

RAB2: „Eestis on päris positiivseid tulemusi ja seal on tähelepanu juhitud mingitele nüanssidele alati ja see on ilmselt paratamatus. Iga hindaja tahab ju midagi leida, aga nüüd see kolmas hindamisvoor, mis oli ära, mis 2008 vist algas, et need tulemused olid positiivsed. Selles mõttes, et väga head kui võrrelda teiste riikidega. Aga nüüd see, mis uus tuleb, nüüd esimest korda tegelikult liigutakse hoopis teist teed pidi. Kuigi

hinnatakse neid samu soovitusi ehk FATFi soovitusi, siis siamaani hinnati eelkõige seda, kas need soovitused on nii-öelda siis toodud nagu õigusruumi, et kas nad on kuskil seaduses, määruses kuskil on kajastatud neid. Pigem kontrolliti nende vormilist olemasolu eelkõige. Ja nüüd neljas hindamisvoor tuleb juba efektiivsuse hindamine /.../ enam ei piisa sellest, et näidata, et on olemas seaduses säte, kus siis on kirjas, et nii peab olema, vaid sa pead nüüd suutma näidata ka seda, et realselt midagi tehakse.“

RAB1: „Kindlasti alati saab paremini, aga ma usun, et see on koht, kus muu maailm võiks meile alt üles vaadata. Just see valitsuskomisjon, turuosaliste omavaheline suhtlus ja see on väga hea näide asja heast korraldamisest – nagu best practice. Ka hindajad on leidnud seda MONEYVAL raportis. Need raportid on ühe metodoloogia alusel koostatud – lõpus on iga riigi kohta 40+9 soovitusi kohta reitingu tabel ja kõik puudused on kirjas. Ka Eestil on puudusi, need on seal kõik kirjas. Enamus puudusi on kõrvaldatud.“

RABi endine juht kirjeldas ka, et Eesti olukorra hindamisel tuginetakse sellele, kui hästi toimub järelevalve (sh kui palju on tehtud koolitusi) ning kui hea on kohustatud isikute teadlikkus.

RAB1: „Riigi poolt vaadatakse, kuidas riik on sellega hakkama saanud. Mitu koolitust on teinud? Palju on tehtud järelevalvet? Ja siis tehakse sellest järeldused: Millised sektorid saadavad teateid? Millised sektorid saadavad vähem? Miks nad saadavad vähem teateid? Kas seal ei olegi rahapesu? Kas ei ole piisavalt teadlikkust või ressursse või on nõrk järelevalve? Neli põhjust võib olla. Soovitus teebki järelduse, kas riik ei ole piisavalt koolitanud – seal ongi see kokkupuute koht.“

Mainiti, et lisaks MONEYVALile hindavad Eesti rahapesu (tõkestamise) olukorda ka teised välisekspertid, näiteks OECD ja reitinguagentuurid. Ekspertid hindasid välisekspertide hinnanguid Eesti olukorrale väga oluliseks nii majanduslikust kui poliitilisest vaatest. Finantsinspeksiooni esindaja tõi välja, et hindamise käigus külastatakse ka kohustatud isikuid kontrolliks.

Finantsinspeksioon: „Kui tuleb kontroll... Mitte kontroll vaid see hindamine sügisel, siis kindlasti külastatakse ühte või kahte krediidasutust ma kujutan ette, ühte või kahte valuutavahetust või makseasutust. Ja võimalik, et toimub selline ümarlaua kohtumine, kus on kõikide turuosaliste esindajad. Seal hulgas ka siis need, kes kuuluvad RAB järelevalve alla. Need on sellised kohtumised, kus vastuvõtva maa riigi esindajad ei osale. Näiteks me ei tea, mida turuosaline räägib. Muidugi seal on küsimus, et järelevalves kas turuosaline tunneb normi, kuidas ta seda normi... Näiteks küsitakse valuutavahetuselt, kuidas te riikliku taustaga inimesi tuvastate, mis te teete. Kui räägite erinevalt sellest, mis on seaduses kirjas, siis kirjutataksegi, et normi teadlikkus nõrk. See pannakse järelevalve süüks, et järelevalve roll muuhulgas koolituste läbi viimine, info edastamine ja nii edasi.“

RAB1: „Teiselt poolt – kui riik tõkestab rahapesu hästi, kui kõik on korras, neid MONEYVAL raporteid loevad ka väliskorrespondentpangad, reitinguagentuurid – kui sellega on kõik okei, kui Eesti on kõrgel tasemel – tõuseb kogu riigi krediidireiting. /.../ Kui rahapesu oleks jama, me ei oleks seal A-kategoorias. Me oleksime seal kuskil B-kategoorias, mis tähendab, et meie jaoks oleks kõik laenuvad kallimad automaatselt, investeerimissoovitusi siia ei tehtaks. /.../ Kui riigil ei ole rahapesu tõkestamine korras – sinna ei investeerita. Mis tähendab, et kogu majandus vajub kokku ja jääb kiratsema. Rahapesu on väga oluline element riigi st maailma finantsmajandusest – seda vaadatakse. On hästi tähtis, et see oleks riigis korras. Kui ei ole korras, siis sellest tuleb ilgelt palju jama.“

Eesti rahapesu käivet ja mahtu hinnates tuginesid eksperdid IMF (Maailmapanga) poolt välja arvatud mahule. Samas oli ekspertidel kõhkclusi selle näitaja suhtes ning arvati, et rahapesu mahtu ei ole võimalik lõpuni mõõta selle varjatud olemuse tõttu ning samuti tuleb lisaks liigutatavale rahahulgale arvestada ka rahapesu mõju (ja sellest tulenevaid kahjusid).

RAB1: „Maailmapank on öelnud, et see võiks olla 2-5% SKPst, aga see on hinnanguline. Riikide kaupa võib see erineda. Eesti teatatud maht ja uurimismaht on aastaraamatus – võib teha arvutuse, ma peast ei oska öelda. Selleks, et teada riikliku

rahapesu mahtu, oleks vaja teada, kui palju on riigis kuriteo tulemusel teenitud tulu võimalik maht ja sellest ka ju kõike ei pesta, pestakse mingit osa. Väiksem varas, väiksem narkoärikas kasutab enda tarbeks enamasti kohe ära, tal ei jää üle seda, ta ei pese seda. Hakkavad pesema ikkagi need, kellel on mahud niivõrd suured, et ei õnnestu seda raha lihtsalt märkamatult ära kulutada – siis hakkab pesemine. Ütlen veelkord, et kuna on latentne kuritegevus, siis seda ei ole võimalik välja arvutada. Spekuleerida sellel teemal ei tasu .“

RAB2: „IMF tegi uuringu ja ütleme nende uuringu põhjal on rahapesu nii-öelda kogukäive siis hinnanguliselt umbes 2% GDP-st, mis on nagu hästi suur. Tegelikult kui meil nüüd rahasse ümber panna, siis me räägime ikka triljonitest eurodest globaalselt. Et siis võimegi küsida, et juhul kui see on see raha, mis on kurjategijate käes ja just see raha, mis on puhtaks pestud, mis ei ole otse kahjumisse kantud. Kurjategija müüb oma doosi kokaiini maha ja läheb ostab selle eest omale süüa või riideid, siis see ei ole rahapesu. Aga rahapesu peaks olema just see pool, kus varjatakse ja see varjamise eesmärk on üldjuhul see, et sa tahad seda kasutada juba legaalses süsteemis, et siis tegelikult kuritegevuse mõju on normaalse majanduskeskkonnaga. /.../ Mitte et selles tarbimises midagi halba oleks, aga tihtipeale väga raske on jälle öelda, palju seda on, kasutatakse seda raha ka ju tegelikult poliitikutele altkäemaksu maksmiseks. Et kurjategijad ei tegele ju ühes sektoris üldjuhul et...kurjategijad püüavad alati igal pool olla, kus raha teenida saab. /.../ Ja ma ütleks, et kõige ohtlikum selle asja juures ongi see pool, mis jõuab siis tegelikult altkäemaksuna kuhugi poliitikute taskusse, et nad teeksid mingeid otsuseid ja ka seda mõõta vist lõpuni ma kardan, et ei olegi võimalik.“

Eesti rahapesualaste seaduste ning kohustatud isikute järelevalve (sh koolitamise) ja kontrolli olukorda hindasid avaliku sektori eksperdid päris heaks. RABi endine juht mainis positiivse asjaoluna sealjuures ka 2008. aasta seadusemuutust ja teisi seaduse muudatusi, millega laiendati kohustatud isikute ringi. Samuti ütles ta, et väga märgatav muutus paremuse suunas toimus aastatel 2004-2005, mil tehti väga suures hulgas koolitusi ja kohapealset kontrolli enam kui 200 ettevõttes.

RAB1: „Pidasime iga kord kui külastasime rahapesualase loengu, seletasime, miks on vaja teatada, millised on nõuded, mida tuleb teha, kuidas tuleb teha siseprotseduuri reeglid ja millest ja mis juhtudel teatada ja siis tegime pärast veel järelkontrolli, kas on siseprotseduuri reeglid paigas. Ehk me sundisime need sektorid läbi teadlikkuse tõstmise seadust täitma ja ma arvan, et see on maailmas suhteliselt ainukordne juhtum, kus see on andnud nii kõva efekti. Kui me Eestis vaatame kahtlusepõhiste teatiste arvu ühe inimese kohta riigis, siis see on tõenäoliselt üks maailma kõrgemaid.“

Eesti järelevalve ja koolituste eelisena tõi endine RABi juht välja Eesti väiksuse võrreldes suurriikidega, st väikeses riigis on järelevalve ja koolitustega lihtsam jõuda kõikide vajalike osapoolteni. Avaliku sektori esindajad hindasid erasektori kohustatud subjektide teadlikkust pigem heaks ning leiti, et seadused on Euroopa Liidu direktiividega hästi kooskõlas ja suures osas kooskõlas ka FATFi soovitustega.

RAB1: „Meie eelis võrreldes muu maailmaga on, et me oleme väike riik ja meil on võimalik suhteliselt personaalselt läheneda erasektorile. Kujutage nüüd ette näiteks Saksamaad või Venemaad, kus on mingi rahapesu andmebüroo ja sadu miljoneid ja tõenäoliselt sadu tuhandeid või miljoneid firmasid, mismoodi sa nendele kõigile lähened, et nende teadlikkust tõsta. Väga keeruline. Eestis on see võimalik. Meil on neli suuremat valuutavahetusfirmat – ei ole ju raske need läbi käia ja ära koolitada ning teatiste arv tõuseb kohe tuhande võrra. See ongi meie eelis. /.../ Meil ei ole rahapesu rohkem kui teistes riikides, aga meil on meeletult parem teadlikkus kohustatud subjektide erasektori seas, mis on just selle koolituse ja järelevalve otsene tagajärg.“

RAB2: „Ma arvan, et suures pildis tundub nagu kõik hästi olevat. Et kui vaadata seadusandlust, siis suures osas on ta või peaaegu täielikult on vastavuses Euroopa Liidu kolmanda direktiiviga. Kui ka ütleme FATFi soovitused võib-olla päris 100% ei ole, aga peaaegu ütleme me oleme vastavuses rahvusvaheliste normidega. Rahapesu andmebüroo vaatenurgast on minu meelest väga hea olukord, kus tegelikult on Rahapesu andmebürool võrreldes teiste riikide rahapesu andmebüroodega väga hea juurdepääs informatsioonile, mis on kõige olulisem selle asja juures üldse ehk siis

informatsiooni kättesaadavus. Ja kui vaadata nüüd erasektorit, siis ma julgeks öelda, et krediidi- ja finantseerimisasutused on väga teadlikud ja täidavad oma kohustusi hästi.“

RABi endine juht hindas järelevalves olevaid ressursse ja sealhulgas ka inimressurssi täiesti piisavaks, rõhutades sealjuures, et praegused ressursid on piisavad, kui keskendutakse olulistele probleemidele ning ta arvas ka, et väiksemate probleemide lahendamiseks tulebki leida ökonoomsemaid võimalusi.

RAB1: „Tuleb vaadata, mis on kõige probleemsemad kohad ja tegeleda kõige suuremate probleemidega. Pisikeste probleemidega tegelemiseks tuleb leida ökonoomsemad meetodid, mitte raisata inimressurssi, vaid leida võimalused nende asjade lahendamiseks. Võiks öelda, et tahaks kaks korda rohkem inimesi ja kindlasti me suudaks neile rakendust leida, suudaks teha rohkem järelevalvet, veel rohkem analüüsida teateid. Aga selle tagajärg on see, et me saadame uurimisorganile nii palju materjale, et siis tekib küsimus, et meil pole piisavalt prokuröre ja uurijaid, kes sellega tegelevad ja kohtunikke, kes selle ära istuvad. Jällegi ahel – on vaja rohkem uurijaid, rohkem prokuröre, rohkem pädevaid kohtunikke. Pigem me keskendume/vaatame neid, kes on tõsisemad tegijad – kelle poolt tekitatav kahju riigile (nii rahaline kui maine kahju) on kõige suurem ja eelkõige tegeleme nendega.“

Magistrant palus lisaks üleüldisele olukorrale hinnangu andmisele (ning millele hinnangu andmisel tuginetakse), rääkida ekspertidel ka sellest, millist tüüpi rahapesu Eestis on ja kes on Eestis rahapesu läbiviijateks ja milliste piirkondadega (sh riikidega) on Eesti rahapesu seotud. Ekspertid arvasid, et kõige enam kohtab Eestis maksupettustega seotud rahapesu ning kelmusi. Internetis toimuvad kelmused on kasvavaks trendiks. Piirkondadest seostati enim naaberriike.

RAB1: „Kelmused. Interneti teel toime pandavad kelmused – see on üks tõusutrend. Maksupettused. Need on põhilised asjad. Statistika kinnitab seda – enamus materjale, mis meie büroost läbi käib viitavad sellele, et raha on pärit maksupettusest – käibe- ja tulumaksupettusest. Põhiliselt käibemaksupettus. Teine summa raha on Interneti- kelmused – ehk siis raha on kas häkkimise teel kuskilt varastatud teise riigi pangalt või

kodanikult või meie riigi kodanikult või lihtsalt Interneti teel müüakse õhku. See on selline põhiline musta raha allikas.“

RAB2: „Päris märgatava osa kõikidest kohtulahenditest annavad siis e-kuritegevusega seotud juhtumid, kus on kellelgi välismaal pangakontolt raha ära varastatud, Eestisse kantud, siin see sulas välja võetud ja need summad üldjuhul nii-öelda episoodi kaupa on üpris väikesed. Et see küsimus ongi see, et kas see on nagu tegelikult see suur rahapesu, millega me siis võitleme või tegelikult peaks ikkagi olema nii nagu klassikaliselt seal, kui rahapesu tõkestamist alustati, et on mingi narkokuritegevus või selline, siis seda tüüpi kuritegusid on vähe. Kahjuks siis nii-öelda klassikalisi suuri rahapesu juhtumeid Eestis ei ole nagu väga palju olnud, mis on süüdimõistev otsus nii-öelda.“

Kanalitena, kus rahapesu toimub nimetati erinevaid valdkondi, näiteks ehitus, kütuseäri, kulla ja muude vääriskaupadega seotud äri jmt, kuid eelkõige toodi välja krediidasutusega (valuutavahetus, rahasiirded jm) seotud kahtlasi tehinguid. RABi endine juht nimetas kõige suuremaks rahapesu kanaliks maksevahendajaid, kus tema hinnangul liigub üle poole tänasest Eesti rahapesust.

RAB1: „Kõige suurema riskiga on täna maksevahendajad ehk siis valuutavahetusfirmad, kes pakuvad maksevahendusteenust. Sealt ma ütleks, et käib läbi kindlasti üle poole Eesti rahapesust täna. Need on väga kõrge riskiga sektorid. Kindlasti kasutatakse ka alternatiivseid maksevahendusteenuseid – näiteks kunagi oli hästi populaarne Webmoney ja sellised asjad ja liigub ka läbi Western Union süsteemi ka musta raha. Hawalat Eestis ei ole ehk põrandaalust, meie vähemalt ei ole tuvastanud põrandaalust raha kandmist. Nii et peamiselt ikkagi makseasutused ja krediidasutused ja valuutavahetusfirmad ka.“

Magistrant palus lisaks kasutatavatele kanalitele rääkida, milliseid vahendeid ja mis tüüpi isikuid on tavapäraselt kaasatud Eestis rahapesusse. Ekspertide hinnangul on Eestis kõige tüüpilisem variisikute kasutamine (sh läbi varifirmade loomise) või dokumentide võltsimine. Variisikutena ehk täideviijatena kasutatakse eelkõige kehvema sotsiaalse

kindlustatusega isikud või kasutatakse ära naiivsemaid ja kergeusklikke inimesi, kuid korraldajateks on nn valgekraed, kes tihtipeale on kõrgema haridusega. Ekspert mainis, et korraldajaks võivad (kuid ei pruugi) olla isegi mõned advokaadid.

RAB1: „Korraldajad on ikkagi valgekraed ja ütleme nii – organiseeritud kuritegevuse kõrgemal hierarhia pulgal istuvad isikud. Reeglina suhteliselt samad tegelased ja vahendiks on tankistid. Luuakse varifirmad, mille etteotsa pannakse variisikud. Variisik saab selle eest mingi väikese papi. Reeglina mingi 5 või 10% tehingute mahust või siis kokku võib-olla isegi vähem – oleneb isiku sotsiaalsest taustast ja haridusest ja sellest, mis raha eest ta on nõus seda asja tegema. Ütleme nii, et normaalset palka teeniv inimene ei võta endale seda riski, st tegemist on ikkagi järelikult isikutega, kellel on probleeme töö leidmisega. Võib ette tulla ka teist isikutekategooriat, kes lihtsalt lollitatakse ära. Näiteks tehakse tööpakkumine läbi lehekuulutuse finantsmändžeri või mis iganes kuhugi ettevõttesse. Öeldakse: sa lood firma, avad konto, sulle laekub raha, sulle antakse korraldus, kuhu see edasi kanda ja sa võid 5% endale jätta. Osad isikud, kas siis oma harimatusest või kergemeelsusest või millest, usuvad, et tegemist on legaalse äriaga, et nad ongi mingi firma direktorid või finantsmändžerid ja nõustavad seal skeemis osalema. Tegelikult osalevad rahapesus. See on kriminaalmenetluse asi tõestada see tahtluse külg, kas kaudne või otsene. Nii et jagunevad kahte kategooriasse. Ja siis on kindlasti veel nn kõrgema kategooria rahapesijad ehk juriidilise või majanduslase haridusega – kõrgharidusega/magistrikraadiga inimesed. Meil on jäänud mulje ka, et teatud advokaadid, aga ei ole ühtegi case'i tõestatud ja ei saa kõva häälega rääkida, et keegi neist oleks midagi toime pannud. Aga vähemalt mulje on jäänud, et mõned võivad osaleda selles vähemalt nõustamise tasemel. Eestis on tüüpiline just variisikute kasutamine, juriidilised ja füüsilised variisikud“

Dokumentide võltsimist vahendina kasutades jäetakse aga mulje legaalsest tehingust.

RAB1: „Tehingu dokumendi võltsimisega jäetakse tehingust vale mulje. Majandustegevust ei pruugigi toimuda, aga luuakse dokumendid selleks, et jätta mulje nagu toimuks majandustegevus ja sellega pestakse raha.“

Avaliku sektori eksperdid tõdesid, et rahapesu on seda tüüpi kuriteoliik, mis on valdavalt rahvusvaheline (st piiriülene kuritegu). Eksperdid ütlesid, et kõige rohkem toimub piiriülest rahapesu eelkõige lähiriikidega, kuid mainiti ka *offshore*-piirkonde kaasatust. Finantsinspeksiooni ekspert tõi välja ka selle, et samas on lähiriigid ja nende huvid küllaltki erinevad ning sellest tulenevalt ka Eesti koostöö nendega on erinev.

RAB1: „Üle maailma on see enamvähem samasugune – kaasatud on üle maailma kõigepealt naaberriigid ja teiseks nõndanimetatud offshore-keskused. Offshore-keskused on üle maailma probleemiks. See probleem järjest väheneb, kuid nad olid kunagi. Räägime suurematest finantskeskustest, nn sellised saarekesed, kus on LTD ja LLT firmakesed registreeritud. Teiseks Euroopa finantskeskused: Šveits, Liechtenstein, Luksemburg, Küpros ja Ameerika Delaver. Nüüd järjest vähem, sest rahvusvaheline surve on olnud neile järjest tugevam ja enam ei ole neil võimalik oma kliente ja kasusaajaid varjata. Miks neid kasutati oli põhjuseks see, et kui tegid offshore-piirkonnas mingi firma, siis kasusaaja/omaniku tuvastamise nõue ei olnud seal nii tugev kui teistes riikides. Nüüd on maailmas standard, et nemad peavad ka tuvastama neid tegelikke kasusaajaid ja nende rahapesu andmebüroo vahetab muu maailmaga infot, mis tähendab, et me saame teada, kes selle firma tegelikult on. See on kindlasti rahvusvahelises plaanis aidanud seda rahapesu pärssida.“

Finantsinspeksioon: „Offshore’i puhul on selge see, et tegelik kasusaaja... et info tegeliku kasusaaja kohta, ei pruugi olla tõene, maksustamise küsimusega on seal raskusi. Seal on palju mitmeid probleeme. Kui see on majanduses domineeriv ärimudel Lätis, siis kogu ütleme, et ärikeskkond on teatud varjundiga. /.../ Väga sageli kasutatakse Venemaal Küprosel asutatud äriühinguid, mis ei ole küll Euroopa Liit, euro, kuid on oma sisuliselt väga nõrga õiguskaitse või nõrga sellise vormiga. Teadaolevalt Küprose firmasid kasutatakse ikkagi Vene rahadega toimetamiseks ja see jätab teatud varjundi nii Küprose kui Vene tehingutele. Kuigi Küprosel on lõplikud kasusaajad tuvastatud, on nende taga ikkagi Vene isikute ärihuvid. Kultuuriline taust on väga kirju, koostöö sellest tulenevalt on väga erinev.“

Kohustatud isikud, st magistrandi intervjueritud erasektori esindajad (kasiino, valuutavahetus, pank, advokaadibüroo), pigem ei andnud või ei osanud anda üldisi hinnanguid Eesti olukorrale, st kuivõrd hea või halb olukord on või kui suures mahus Eestis rahapesu toimub. Erasektori eksperdid keskendusid pigem oma valdkonnas toimuvale või rääkisid sellest, milliseid rahapesu juhtumeid nad teavad Eestis toimunud olevat.

Küsitletud eksperdid hindasid, et nende valdkonnas on tegeliku rahapesuga kokkupuudet pigem vähe ning nende valdkonnad on piisavalt reguleeritud ja kontrolli all ning seega erinevatel põhjustel ei olegi rahapesu neis valdkondades väga tõenäoline. Kasiino esindaja tõi näiteks välja, et nende järelevalveorganile (Maksu- ja Tolliamet) lähevad iga päev ülevaadet automaatide ja laudade käivetest ning nende kontrollisüsteemid ongi pigem Maksu- ja Tolliameti kui rahapesu järelevalvega seotud. Advokaadibüroo esindaja ütles, et nende rahalised vahendid liiguvad pankades ja on nn kaitstud pankade protseduurireeglitega ning panga esindaja sõnul on neil palju tegevusi seoses hoolsusmeetmetega ja nemad näevad vaid rahade liikumisi, mitte petuskeeme.

Advokaadibüroo: „Üldiselt me maandame oma riski sellega, et alati tehingu osapooleks on pank, kes peaks ise kontrollima lõpliku kasumisaajat. Nii et peaksime olema kaetud.“

Kasiino: „Kuna meie otsene kontrollorgan tegelikult on Maksu- ja Tolliamet, siis nad võtavad seda suhteliselt tõsiselt ja see registreerimine on väga-väga tähtis nende jaoks. Et ta ei ole sisse viidud selle rahapesu, rohkem nagu hasartmängu kui sellise pärast. /.../ tegelikkus on selline, et hasartmängukorraldajatel on suhteliselt hea ülevaade selle kohta, palju klient tegelikkuses ka raha sisse pani. Et ta võib näiteks öelda, et ta mängis ainult 100 euro eest, võitis 10 tuhat, siis meie tegelikult saame seda nõ kontrollida. Eriti alates eelmise aasta algusest on olemas ka selline süsteem, mis saadab igal hommikul saadab kõikide mänguautomaatide, mängulaudade käibed Maksu- ja Tolliameti serverisse. /.../ aastast 2008 tegelikult on juba iseenesest hasartmängukorraldajate, no ütleme siis niimoodi otse, et elu raskeks tehtud juba tulenevalt hasartmängumaksu seadusest, nüüd siis ka see rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus, et

sealt tegelikkuses on nüüd need piirid on nii paika pandud ja nii kinni pandud, et mina julgeksin väita, et see rahapesu on kas olematu või märkamatu.“

Pank: „Meie pangas näeme ainult seda osa, kus liigub raha. Pettuseskeemi kuritegudega meie ei näegi. Meil on põhiliselt, mis kontode tehingute monitooringuga tulevad välja.“

Kui valuutavahetuse ja panga esindaja ütlesid, et neil on päringuid ning kahtlastest tehingutest teatamist palju, siis kasiino esindaja ütles kokkupuudet olevat umbes kord aastas, kuid viimane päring oli paar aastat tagasi; advokaadibüroo esindaja väitis, et neil pole mitu aastat olnud päringuid ning pole isegi olnud põhjust teavitada kahtlastest tehingutest.

Kasiino: „Noh Maksu- ja Tolliamet vahest on esitanud siis päringuid mõningate klientide kohta. No seda teeb ka vahest Politseiamet, seda teeb ka Rahapesu andmebüroo./.../ Mina mäletan viimast päringut, see võis olla kuskil paar aastat tagasi. /.../ Rahapesu andmebüroole me esitame andmed ainult sellisel juhul, kui summa ületab 30 tuhat eurot. Ehk siis tegelikkuses selliseid ületamisi ... kuna mina töotan suhteliselt väikeses ettevõttes, siis meil ma ei mäletagi, et oleks olnud selliseid. Nüüd Rahapesu andmebüroo töötajad külastavad meid umbes üks kord aastas. Ehk siis nad tulevad, vaatavad viimase aja ankeedid üle, võivad küsida mõne konkreetse isiku kohta midagi, aga sellist nagu pidevat suhtlemist ja pidevat vahetust kui just vajadust ei ole, et siis sellist ei ole.“

Advokaadibüroo: „Siia maani pole raporteeritud. (märkus: ehk alates 2009. aastast käesoleva ajani). Me ei saa ju kuidagi kontrollida lõplikku kasumisaajat. Kust me teame, mida klient pärast selle rahaga teeb. Kui investeerib riigisisesele, siis ei ole rahapesu, aga kui kannab kuskile edasi välisriiki, siis võib olla rahapesukahtlus. Me eeldame, et pangad seda kontrollivad, kuna meil puudub selline võimalus.“

Advokaadibüroo ei ole ise pidanud teavitama kahtlastest tehingutest, kuid mainis võimaliku isikuandmete järelpärimise kohta, et sellisel juhul peaksid nad igaks juhuks enne

kontrollima, et andmete saatmisega ei mindaks vastuollu isikuandmete kaitse seadusega reguleeritu osas.

Sisemised regulatsioonid on kõige keerulisemad pankades, kuid üldiselt näevad kohustatud isikud oma rolli järelevalve ja rahapesu tõkestamise osas küllaltki sarnaselt, st et vastavalt sätestatule on ettevõttes isik, kes jälgib hoolsusmeetmeid, viib läbi teatava regulaarsusega ettevõttesisesid koolitusi ning saadab teate RABi kui tegemist võib olla kahtlase tehinguga.

Kasiino: „Ta nüüd väga palju ei erine sellest, mis arvatavasti toimub pankades, valuutavahetustes. Ehk siis samamoodi on olemas meil isik, kes vastutab selle eest. Töötajaid samamoodi arvatavasti koolitatakse vähemalt üks kord aastas. Ja on olemas siis piirmäärad, mille peale me peame reageerima.“

Advokaadibüroo: „Alates 2009. aastast seaduse järgi peab igas advokaadibüroos olema vastutav isik, kes peab jälgima hoolsusmeetmete täitmist. /.../ Peab vaatama seadusest, mis on kahtlane tehing ja millised hoolsusmeetmed on meile pandud. Täpselt ei mäleta. Seal on veel teatud summa ka välja toodud. Ja kahtlane tehing on ilmselgelt kui tegemist on sularahaga.“

Panga ja valuutavahetuse esindajad arvasid, et rahapesu tõkestamisele kuluvad ressursid on küllaltki suured, eriti inimressursi osas. Kasiino ekspert leidis, et neil ei kulu eriti palju ajalisi ega rahalist ressursi teavitustele jmt.

Kasiino: „...külastaja, kui ta siseneb hasartmängukohta, siis ta peab nii või teisiti esitada oma isikut tõendava dokumendi, ta peab külastuse registreerima, mis tähendab seda, et meil juba tegelikult näiteks dokumendi koopia on olemas. Põhiandmed on ka olemas, ehk siis põhimõtteliselt on vaja juurde küsida ühekordselt ainult elukoht ja töövaldkond. Nojah, ta võib võtta ütleme siis kuskil ma arvan, et kuskil 10 minutit võib-olla klienditeenindaja ajast. /.../ Et põhimõtteliselt on nagu rutiin ja nad on harjunud sellega. Mingeid lisakoolitusi ainult uutele töötajatele, et rohkem nagu ei ole midagi.“

Panga ekspert tõi välja, et uue seadusega muutub karmimaks nõue „tunne oma klienti“ ja sellega seoses on riskihindamine nende pangas tegelikult juba kasutuses.

Pank: „Meie kontrollime oma kliente. Tehakse esimene protseduur konto avamisel. Mina olen ka nii teinud, et Eesti residendile konto avatakse ja kuu lõpus vaatan üle eelmisel kuul avatud kontod ja kontrollin vajadusel, kas on kuskil seotud või ei ole. See on väikse panga õnn, et töömaht ei ole õnneks nii suur, et suudan seda kõike hallata veel praegu. /.../ kui Eesti residendist firma omanikuks on volitatud mitteresidendid, siis nad läbivad ka minu kontrolli ja siis kasutan ka tugevdatud meetmeid. Sellised firmad on sattunud sinna riskikategooriasse, pluss veel nagu alati need, kes on eelnevalt rahapesu kahtluse all läbi käinud, siis PEPid ja mis seal veel on. No offshore'id ka. Kõik kategooriad, mis seadusest tulenevad, pangal on võimalus neid laiendada, kuid praegu on optimaalne see nimekiri, mis seal seadusest tulenevad.“

Kasiino esindaja mainis ka, et Eestis on küllaltki tugevalt kontrolli all ettevõtted, kes tegelevad sularaha tehingutega.

Kasiino: „Kuskohas need rahalised vahendid nagu rohkem liiguvad, et loomulikult sularaha, kõik, kus liigub sularaha – pangad, valuutavahetus, kasiinod ja ongi kõik vist jah. Et need on nagu rohkem lihtsalt luubi all ja neid on ka kergem nõ kontrollida, väljaarvatud valuutavahetusi, kus siis identifitseerida ei ole vaja, kui on väiksem kui 2000 eurot...“

Valuutavahetuse ekspert hindas Eesti järelevalveorganite tööd positiivseks ka mõõdukuse ja nn targa järelevalvetöö osas (sh hea koostöö rahvusvahelisel tasandil) ja seda ka võrreldes teiste riikidega. Samuti hindas valuutavahetuse ekspert väga heal tasemel olevat Eesti järelevalveorganite andmetöötluse ja statistika.

Valuutavahetus: „Mille poolest mulle meeldib Eesti ja lähenemine Eestis võrreldes teiste naaberriikidega, nagu näiteks Läti ja Venemaa, on see, et Eestis ei ole äärmusi, kõike tehakse keskmiselt. Kui enne välismakseid tegevaid ettevõtteid puudutava seaduse jõustumist oli vaja ainult registreerida, vormistada vajalikud dokumendid tegutsemiseks

ning alustada tööd, siis samal ajal teistes riikides seda oli täiesti võimatu teha või see oli uskumatult kallis, nii et kõik voolud läksid Eestisse. Pärast seda nad said aru, et kõik see oli seotud rahapesuga ja ma kuulsin mitu korda büroo seminaridel, et Euroopa Liit pressib meid, sest et on olemas suur rahavoog, mis kuskile kaob. Ja jälle ei kaldunud Eesti äärmustesse, peitis selle info sügavale ja unustas ära, sest oli vaja mõelda riigi tulevikule ja arengule ja seega ratifitseerida seaduse väljamakseid tegevate ettevõtete suhtes. /.../ Mina tean, et võimuorganitel tekkis tõsisem suhtumine andmeanalüüsi. Kui vaadata statistikat 5-10 aastat tagasi, siis varem oli tõesti nii, et oli palju blokeeringuid ning vahendite vahistamisi, kuid mingit tulemust see ei andnud – kohtusse õnnestus viia 10-20% neist ning karistatud ei saanud keegi. Halvimal juhul pidid võimuorganid avama neid tehinguid jälle, sest et ei olnud tõendusbaasi. Nüüd hakkasid nad oma tööd tegema kavalamalt, see tähendab, et kui nad saavad infot teenuseid osutava ettevõtte kohta, nad ei ründa, et meil on kahtlusi, vaid teevad koostöös nende riikidega, kust vahendid tulevad, tõhusat tööd – kontrollivad esitatud dokumentide ja info autentsust ja alles siis teevad võtavad ette konkreetsed sammud ja see kannab ka vilja.“

Panga ekspert arvas, et rahapesu tõkestamisega seotud informatsiooni saamise (sh temaatilised koolitused) ning avalikule sektorile tagasiside andmise osas on nad Pangaliidu liikmetena heas seisus.

Pank: „Turuosalistel on olemas oma väljund. Eesti Pangaliidus siis rahapesu toimikond, kus osalevad kõik Pangaliitu kuuluvad Eesti pankade rahapesu kontaktsikud või rahapesu tõkestamisega tegelevad ametnikud kõikidest pankadest. Käime regulaarselt kord kuus koos. Seal siis arutatakse läbi uuendused seadusandluses ning ka vajadusel, kui on Eesti seadusandluses muudatused, küsitakse meie hinnangut. Siis koosolekutel vormistame oma hinnangud ja edastame need siis ka vastavasse töögruppi kas Rahandusministeeriumisse või Rahapesu andmebüroosse, kes valmistavad ette mingeid muudatusi. /.../ Kõik need töögrupid, mis on Majandusministeeriumi all, sealt tagasiside meile tuleb, kas operatiivselt pärast koosolekuid elektronkirja teel tulevad meile, et arutati selliseid probleeme, võeti vastu selline otsus ja järgmine samm on selline. Selline operatiivne kommunikatsioon käib elektronkirja teel ka. Eraldi ei pea

ootama, millal kuu aja pärast istung on./.../ Finantsinspeksioon ütles, et pärast seda, kui nüüd saime tõlgitud FATFi soovitusel, siis mingi aeg jaanuaris või veebruaris teeb ka ühe koolituse FATFi teemades, mida pangad peaksid ellu viima ja rakendama. See on jälle, et info liigub ainult läbi Pangaliidu, mida esindaja ütleb toimkonna koosolekutel, et sellisel kuupäeval toimub ja koguneme. Sellist avatud kodulehte ei ole, kus saaks pidevalt uuendatud informatsiooni.“

RABi praegune juht, kes varasemalt töötas Swedbanki järelevalves, ütles, et järelevalvetegevus olevat sarnane kõikides pankades, kuigi suuremates on loodud selleks vastavad osakonnad. Samuti mainis ta, et pangatöötajate teadlikkus olevat küllaltki hea ja tõkestamisetöö toimivat hästi.

RAB2: „Ma julgeks hinnata, et enamuse pankades otseselt rahapesu tõkestavaid inimesi väga palju ei ole, kes tegelevad nõ hommikust õhtuni ainult selle valdkonnaga. Ma arvan, et sõltub pangast muidugi, paar inimest ma arvan keskmiselt pangas, kes ongi rahapesuga ainult tegelevad hommikust õhtuni. Ja kõige olulisem, kuidas saavutada seda efektiivsust ja see asi üldse toimida saaks, on tegelikult see, et sul peab olema ettevõtte üle mingi nagu arvestatav teadlikkus. /.../ Suurtes pankades on näiteks eraldi osakonnad, kes tegelevad protseduuridega, näiteks protseduuride ettevalmistamisega, samuti on juriidiline osakond. Ja üldjuhul ma saan nüüd ühe panga näite tuua, aga ma usun, et see on paljudes teistes pankades samamoodi, et sellistes üksustes ühelt poolt kõik teavad midagigi vähemalt rahapesu tõkestamisest ja sellistes võtmeüksustes on siis kindlasti inimesed, kes teavad asjadest rohkem. Näiteks ma võin öelda, näiteks meie pangas, kus ma varasemalt töötasin, seal olid näiteks, noh juriste oli palju, aga seal olid kaks juristi, kes erinevatel nüanssidel, noh neil ei olnud need ainukesed ülesanded, aga neil nõ üks ülesannetest oli siis just see rahapesu tõkestamise pool.“

Valdkonnad, kus erasektori esindajad arvasid rahapesu toimuvat on kaubandus, toitlustus ning ärid, kus tegelikku käivet on keeruline välja selgitada. Samuti öeldi, et kuni tänaseni toimus rahapesu ka metalli-, kütuse- ning kullaäris, mis on tänaseks kontrolli alla saadud. Peamiseks pettuseks arvatakse olevat maksupettused (käibemaks) ning sellega tegelevad

ettevõtted, kes muidu tegelevad ka legaalse äriaga, kuid on ka nn ühepäevaettevõtteid. Maksupettuste osas tõi valuutavahetuse ekspert välja, et see on meedias kajastatuim ning näiteks naaberriigis Venemaal luuakse paari tehingu pärast variettevõtte, kuid väikeses Eesti riigis on kontroll selles osas tugevam.

Valuutavahetus: „Kõige levinuim ja meedias kajastatuim on maksupettuse skeem, nimelt niinimetatud „kontode faktooringud“. Ei saa öelda, et need on ühepäevaettevõtted. Kui võtta näiteks meie naabrit Venemaad, siis seal tõesti ühe-kahe tehingu pärast luuakse ettevõtte variisiku nimele ning hiljem need ettevõtted jäetakse maha ja keegi ei kasuta neid ega kontrolli. Ma arvan, et meil on niivõrd väike riik, et võimuorganid seda tõesti kontrollivad, kaasaarvatud Rahapesu andmebüroo ja Maksuamet, nii et ettevõtted, kes tegelevad rahapesuga, nimelt enim levinumaga nendest – maksupettusega – suhtuvad oma töösse väga tõsiselt. Seal töötavad tõesti inimesed, kellel on tegelik kauba liikumine, aga samas üldisele käibele lisanduvad fiktiivsed tehingud.“

Kasiino esindaja tõi välja rahapesu kohtades, kus tegelikult kliente eriti ei ole (nt piljardisaal, baar, toitlustusettevõtte), kuid näidatakse oluliselt suuremaid käibeid.

Kasiino: „/.../ kes meil võib olla, näiteks mõni piljardi saal. Ta tegelikkuses on koguaeg tühi, keegi seal ei mängi, aga iga päev justkui oleks mänginud seal 100 inimest, igaüks mängis 10 mängu. Kui üks mäng maksab üks euro, siis on see palju – 10 tuhat eurot, noh kustkohast see 10 tuhat eurot tegelikult tuli, ta ei tulnud nagu inimeste käest. Jah, loomulikult sealt on vaja maksta palgad, sealt on vaja maksta ütleme siis maksud, aga ülejäänud osa sellest jällegi on nõ siis juba puhas raha. Ehk siis keegi ei tõenda, et seal tegelikkuses, palju seal inimesi käis mängimas. /.../ miks ma tõin näiteks piljardi, ehk siis kui me võtame näiteks baari, siis peab olema mingisugune kulu. Jah, et kas siis joogid, toitlustuskoht, siis söögid, piljardisaal – noh mängiti piljardit eks ole, et keegi seal ei saa nüüd ... isegi ei ole mingisugust kulu. Inimesed ostsid mingisuguseid žetoone mingisuguse raha eest, mingit kulu ei ole peale selle, et piljardilauad nõ

investeeringuna kunagi on ostetud. Palju seal tegelikult inimesi käib, mitte keegi ei tea.“

Kulla-, metalli- ja kütteäri puhul nägi valuutavahetuse ekspert, et seal toimub tänasel päeval oluliselt vähem rahapesu kui varem ja seda eelkõige selle tõttu, et korraldajad on sunnitud riigist lahkuma ning neid valdkondi on kõvasti reguleeritud.

Valuutavahetus: „Minu arvates, see arv on vähenenud. Sellepärast, et kui me võtame sellise valdkonna nagu sularahakäive, siis oli väga levinud pettus, mis oli seotud metallide, kütte, kulla ostu-müügiga, kuid tänapäeval tänu seaduse muudatustele, on isikud (esiteks, need on Läti, Leedu ja Poola, sellised riigid), kes neid skeeme korraldasid, sunnitud riigist lahkuma sinna, kus seadused ei reguleeri sellist tegevust nii rangelt. /.../ Mis puudutab meie turgu, siis olen juba rääkinud sellest, et tänapäevani olid laialt levinud pettused, mis olid seotud metalli ja metalltoodetega, mis hiljem läksid üle küttega seotud skeemidele. Mis puudutab kütet, siis seadusesse pandi eraldi paragrahv, millest lähtudes oli vaja sisse kanda eraldi deposiite ja huvi teema vastu kadus ära. Kolmas levinud teema oli kullaäri – kulla ja kuldehete müük, mis oli seotud käibemaksuga. Ja jällegi riigi poolt olid ettevõetud mõned sammud, kus oli evitatud järjestikune käibemaks, ehk siis viimane ja selle tõttu riigisiseseid ettevõtteid, kes tegelesid edasimüügiga ning sellest maksu ei maksnud, minetasid oma tähtsuse ja minu teada see asi kadus ära või läks ära teistesse riikidesse, kus see ei ole veel keelatud.“

Internetis ütles valuutavahetuse ekspert toimuvat väga laias skaalas pettusi. Ta tõi välja ka sellise pettuse nagu „carder“id (lugejad), mille puhul lisas, et koostöös teiste riikidega tehti tugevat järelevalvetööd ja läbiviijad said karistatud.

Valuutavahetus: „Kuid aga võtta rahapesu sellises valdkonnas nagu Interneti-pettused, siis see ala on üsna lai, alates sellisest sfäärist nagu „carderid“ (see on siis kui erinevate seadmete abil omastatakse koode). 5-10 aastat tagasi see oli põhitegevus, paljud Ida-Virumaa esindajad tegelesid sellega, aga kuna Eesti on niivõrd tihedasti seotud Ameerikaga, siis kõik need skeemid olid aktiivselt suunatud rahaliste vahendite omastamisele Ameerika kodanike arvelduskontodelt Põhja-Ameerika kontinendil, nii

öelda. Seoses sellega, et Ameerika jaoks sellised rikkumised ning sellised skeemid tekitasid ohtu riigi julgeolekule, siis minu teada avaldati ka Eestile tugevat survet ning järelevalveorganite koostöö abil Euroopa, Ameerika ning Eesti vahel said enamik inimesi, kes on tegelenud Interneti-pettustega, karistatud. Seal on palju veel muid skeeme ja see on avalik info.“

Valuutavahetuse ekspert arvas, et kaubavahendamisega tegelevate rahapesu skeemide puhul on tegemist eelkõige rahvusvaheliste skeemidega. Siinjuures mainis ta, et Eesti jaoks on kõige olulisemad siiski naaberriikidega seonduvad juhtumid.

Valuutavahetus: „Raske öelda, sest et need skeemid, mida kajastatakse meedias, on põhimõtteliselt identsed ja see sõltub jälle sellest, kes kuivõrd haritud on, sest et kõik see keskendub käibemaksule. See ongi kriminaalne ehk seadusevastane sissetulek. See on kõik seotud rahvusvahelise turuga. Minu arvates on siin tegemist pigem Euroopa riikidega, sest et Euroopas on olemas teatud direktiivid ning seadused käibemaksu suhtes, kus on mõttekas sellist skeemi kasutada. /.../ Siin on ainuke tingimus, et need ettevõtted peavad olema maksustatavad. Kui sa tahad koostööd teha Euroopa ettevõttega ja ta on nõus sinu käest ostma, siis korralikud „puhtad“ firmad alati tahavad, et Eesti poolt oleks alati käibemaks, sest et see on otstarbekas ja nullmäär on loogiline Euroopa Liidu piires. /.../ Ma arvan, et see juhtub terves Euroopas alates meie Balti naabritest ja lõpetades Hispaania, Itaalia ja Inglismaaga. Kuid kuna me asume siin, siis informatsioon, mida me kuuleme, on pigem seotud meie naabritega, kõik need kõrgetasemelised juhtumid – meid ainult need huvitavadki.“

Valuutavahetuse ekspert rääkis mitteresidentide ja offshore-firmade kaudu rahapesust, et tulenevalt Eesti seadusandlusest nende kasutamine ei anna väga suurt efekti, kuna see on väga hästi reguleeritud valdkond. Samas ta rõhutas, et offshore ja mitteresidentide kasutamise skeemid on riigile majanduslikult kõige kahjulikumad.

Valuutavahetus: „Mis puudutab vahendite väljaviimist offshore-firmadesse või mitteresidentidele, siis siin reguleerib seadus seda väga põhjalikult ning rääkides

Eestist, ei oma siin kõik ülekanded offshore-desse mitte mingit eelist petuskeemides. Sellised skeemid tekitavad kõige suurema kahjumi riigile. “

Panga ekspert ütles, et nemad näevad kahtlasi tehinguid ja petuskeeme eelkõige suurte summade sularahaks vahetamisel ning Eesti kontole korraks raha kandmisel rahvusvaheliste skeemide puhul.

Pank: „Kui kontole tulevad suured summad, mis kohe sularahastatakse, see on ebaharilikud tehingud nagu on nende rahapesu välja antud kahtlaste tehingute indikaatorid ja nendest me tuleneme. See osa juba, mis on isikute kohta, kes on teada eelnevalt, kelle kohta on teada rahapesu kahtlus, kas kontrollija või avalikest infoallikatest, nendele me arveid ei ava ja see osa blokeeritakse juba eos ära. Ja just see avatud firmade kontodel toimuv tegevus. Ja sealt, ütleme siis on näha. Kui rahad tulevad ja kohe sularahana välja lähevad. Või kasutatakse... On ka mõned rahvusvahelised skeemid, kus kantakse raha korraks Eestisse ja samal päeval on raha kohe tagasi, karusellskeem. See eeldab jälle seda, et monitoorid kontodel toimuvaid tehinguid ja süvened ka sellesse, mitte ei lase silmaga üle. Näed, et üle päeva siuke tehing teatud firmadel toimub, sama käekiri, sama tegevus, tuleb võtta jälle konkreetse konto väljavõtte ja selle alusel analüüsida. See on selline rutiinne töö. “

Võrreldes teiste erasektori valdkondadega, paistab pankadel piiriüleste kontrollidega olevat rohkem kokkupuudet ja ka järelevalvet ning kontroll on tugev. Kõige efektiivsemaks kontrollimise viisiks pidas panga ekspert „tunne oma klienti“ mõistes otsest suhtlust.

Pank: „Riikide järgi on meil olemas ju need mitu kategooriat. Ühtede riikide suhtes on üldse nii, et ülekandeid ei tehta, need on rahvusvahelised sanktsioonid. Teised on need riigid, kus ei täideta rahapesu tõkestamise seadusi, need klassifitseeritakse kõrgendatud riskiga kliendigruppi, nendel on loomulikult. Pluss veel viimasel ajal on Finantsinspeksioon hakanud eriti kontrollima madala maksumääraga riikide residentide tehinguid, liigitavad sinna riikide gruppi, mida peaks eriti kontrollima nüüd Venemaa ja Ukraina poolt, eriti kasutavad Küprose firmasid. Nende riikide tehingute suhtes peaks olema tugevdatud kontroll. Muidugi on see jäetud iga panga oma

äränägemise järgi /.../ Üks on see keelatud riigid. Nagu Birma ja Myanmar. Sinna tulevad otsa rahvusvahelised sanktsioonid. See on juba niikuinii keelatud, jäävad just need tugevdatud kontrolli alla jäävad riigid. /.../ Sisemised protseduurid nüüd ma viimasel ajal olen karmistanud. On niimoodi, et offshore ja madala maksumääradega riikide kontode avamisel kontrollin ise kõik need dokumendid läbi. Kontrollin, mille alusel avatakse, vaatan läbi kliendi ankeedid, millega täidetakse „tunne oma klienti“ nõudeid ja siis vajadusel võtan ise siis telefoni teel kontakti firma esindajaga ja suhtlen temaga isiklikult. Oleks saada aru suhtlusest, kas ta valdab teemat, kas ta on adekvaatne, kas ta on varem tegelenud äriaga või on ta lihtsalt, et eile tulin rannast, täna hakkab miljoneid liigutama. Pabereid saab alati võltsida, midagi kokku kirjutada, aga kui sa inimesega suhtled telefoni teel, siis on kõige parem kontrollimehhanism.“

Nii nagu avalikust sektorist RABi endine juht, arvas ka valuutavahetuse ekspert, et rahapesu läbiviijateks ja korraldajateks on peamiselt kahte tüüpi isikuid. Ärakasutatute ja kasutajate asemel nimetas ta ühtesid „harimatuteks“ ja teisi „haritud“ korraldajateks ning viimaste puhul tõi juurde ka rahvusvahelise vaate.

Valuutavahetus: „Kui analüüsida statistikat, ma mõtlen avalikku statistikat, selle järgi on olemas kaks isikute gruppi: „haritud“ ja „harimatud“. Harimatud on esiteks niinimetatud „tankistid“, kuskil neil tekkis mingi idee, taipu neil pole ja nad püüavad luua äri, kuid sellepärast, et nad ei pööra tähelepanu pisiasjadele, saadakse nad kätte ja karistatakse. Harituteks võib nimetada näiteks rahvusvahelist isikute gruppi. Kui võtta Eesti viis aastat tagasi ja praegu, siis viis aastat tagasi oli Eesti täis välismaalastest residente, kes neid skeeme korraldasid siin Eestis ja kasutasid oma väliskontakte.“

Ühe rahapesu võimalusena tõi kasiino esindaja välja situatsiooni, kus toimub nn töötajatega kokkumäng. Seaduses järgi on töötaja/klienditeenindaja ise vastutajaks ning kasiinodes on kaameratega sisekontroll, seega arvas ta, et sellist rahapesu ei toimu.

Kasiino: „Õnneks on seaduses niimoodi välja toodud, et klienditeenindaja või siis töötaja, kes peab seda jälgima, ta vastutab isiklikult, ehk siis isegi mitte ei vastuta

ettevõte, vaid vastutab isik. Et see natukene paneb neid rohkem mõtlema, et kas nüüd seda ankeeti täita või mitte täita. Loomulikult on võimalik nagu igas valdkonnas võtta nõ kampa ka klienditeenindaja, temaga kokku leppida, et me teeme nüüd need tehingud ära üks ole ja sina ära mitte midagi kirjuta kuskile. Aga jällegi, hasartmängukorraldajatel üldjuhul on ka olemas kaamerasüsteemid. Me peame vähemalt kuu aega hoidma salvestusi alles ja üldjuhul on ka olemas kontrollorganid, kes siis ...ettevõttesisesed, kes kontrollivad siis pisteliselt kõikide nende protseduuride täitmist, mis on nõutud.“

Kasiino esindaja eristas rahapesu skeeme, mida korraldab klient ja neid, mida korraldab ettevõtte ning tõi näite võimalikust ettevõtte korraldatud rahapesust.

Kasiino: „Lihtne näide on see, et oletame, et ettevõtte väidab, et selle asemel, et meil käis 10 inimest, kes mängisid 10 tuhande euro eest, väidab, et meil käis hoopis neid 30 ja nad mängisid 100 tuhande euro eest. Ehk siis ülejäänud 90 tuhat eurot on kuskilt kõrvalt saadud, ettevõttesse paigutatud ja kustkohast see raha saadi, keegi ei tea.“

Oma valdkonna võimalike rahapesu skeemide kohta arvasid erasektori esindajad, et neid on pigem vähem, kuid toodi näiteid, kuidas see võiks siiski toimuda. Kasiino esindaja tõi ühe võimalusena välja näiteks ka rahapesu läbi hasartmänguvõidu, kus saadud raha antakse teisele isikule, samas arvas ekspert, et selliseid skeeme eriti ei ole toimumas.

Kasiino: „Et ka näiteks seal Rahapesu andmebüroo poolt antud juhistes on toodud selline punkt, et kui isik soovib, et võit kantakse üle teise isiku arvele, siis on see ohumärk ja me peaksime sellest teada andma. Reaalne võimalus on see, et mängis üks isik, aga kantakse üle teisele isikule arveldusarvele, kus on näha, et see on hasartmänguvõit, ehk siis ta on üle kantud hasartmängukorraldajalt ja hilisemal kontrollil siis on väga raske tõestada, et kuskohast nüüd see raha tegelikult tuli. Et võib-olla see inimene, kes tegelikult võitis, andis nüüd korralduse teha selle ülekande, see kellele ülekande tehti, annab talle mingisuguse summa tagasi ja tema jaoks jällegi mingisugune summa on jällegi tulnud nõ siis legaalsest kohast ehk siis läbi hasartmängu, mille pealt isegi tulumaksu ei pea maksma. Et see oleks nagu üks

võimalus. Et meil põhimõtteliselt ongi ainult see, et läbi hasartmängu võidu /.../aga ma peaksin ütlema seda, et viimasel ajal on see kas olematu või siis vähemalt meie seda ei ole märganud.“

Ka valuutavahetuse ekspert arvas, et nende valdkond on sedavõrd reguleeritud, et rahapesu juhtumeid väga ette ei tule, sest valuutavahetus on enamuses tänasel päeval keskendunud turistidele ning enamus tehinguid jääb alla kahtlase tehingu piirmäära.

Valuutavahetus: „Tänapäeva seisuga kui võtta arvesse valuutavahetusteenust, siis siin on kõik enam-vähem lihtne just sellepärast, et meie teenused on valuutavahetuse teenustega piiratud, nii et ei ole mingeid otseseid pangatehinguid ja ülekandeid. Kui võtta arvesse statistikat, siis põhiliselt (90%) tehingutest on sooritatud alla 6000 euro väärtusega. Muidugi võivad need ka olla kahtlased, kuid samal ajal seadus laseb eristada ja fikseerida tehinguid, mis ületavad 6400 eurot ja raporteerida kahtlase tehingu sooritamise korral. Kui võtta kahtlaste tehingute protsent, pidades meeles, et 90% neist on alla 6000 euro, siis see ei ole märkimisväärne protsent ja need kriteeriumid, mis on seaduses kahtlustavate tehingute kohta kirjeldatud, Eestis ei tööta. Kõik oli keskendunud turismile, kus kõik oli selge ja mingeid kahtlusi ei tekkinud. Kui võtta, et meie ettevõtted, kõik meie esindused, asuvad maakondades ja me ei soorita juriidilisi tehinguid.“

Panga ekspert arvas, et Eestis on üldse rahapesu tõkestamine hästi kontrolli all ja jälgitakse kõiki norme väga täpselt.

Pank: „Nii palju kui ma olen saanud tagasisidet rahapesu ja Finantsinspektsiooni poolt, siis Eestis on nii, et kui asi on kirja ka pandud, siis seda ka täidetakse. Naaberriikides võib-olla niimoodi, et nad deklareerivad, et meil on seadustes olemas, meil just nagu täidetakse, aga reaalses elus ei lähe kõik üks-ühele kokku. Jälgitakse seadusi Saksa korrapärasusega.“

Üheks kõige olulisemaks põhjuseks, miks on ekspertide arvates rahapesu tõkestamist vaja teha nii riigil kui erasektori ettevõtetel, peetakse riski kahjustada riigi ja ettevõtluse mainet.

Eksperdid tõid sealhulgas välja, et kui Eesti üldine maine saaks rahapesu temaatikas kahjustatud, siis ka välismaine erasektor (sh ka oma maine hoidmiseks) võib takistada piiriüleseid tehinguid või seada neile kallimad hinnad. RABi uus juht märkis, et väikeriikidele nagu Eesti on rahvusvahelistes raportites standardite järgi heade tulemuste saamine olulisem kui suurriikidele. RABi eelmine juht mainis, et kui rahapesu võib teatud tingimustes isegi riigile majanduslikult veidi tulus olla, siis muude riskide, nagu maine kahjustamine ja ebaaus konkurents, tõttu on selle tõkestamine siiski vajalik. RABi endine juht arvas lausa, et riigi finantssektori rahapesu kahtluse tõttu võib isegi toimuda selle riigi kogu majanduse kokkukukkumine.

RAB1: „Rahapesu kui selline ise ei tekita riigile mingit rahalist kahju, vaid pigem kasu majanduslikus mõttes. Näiteks kui teoreetiliselt – isik paneb toime mingi kuriteo, selle kuriteoga ta tekitab kahju, aga nüüd, kui ta hakkab seda raha juba liigutama, siis sellega ta ju otseselt kedagi ei peta. Mida ta selle rahaga teeb? Tõenäoliselt rahapesu viimane faas on see, et ta ostab auto, ostab midagi muud ja maksab käibemaksu. Tegelikult riik saab hoopis raha tagasi. /.../ Küsimus on riigi maine riskis ja teine põhjus on see, et rahapesu soodustab varimajandust ehk siis ebaausat konkurentsi. Räägime ebaausast konkurentist. Näiteks kui ettevõtte, kes osutab mingit teenust – näiteks ehitusfirma – maksab ümbrikupalka või maffiale kuuluv restoran, mis pakub tooteid alla omahinna, millega ei suuda teised omal alal legaalselt tegutsevad ettevõtted konkureerida. /.../ Oletame, et kui näiteks Eestis Swedbank satuks skandaali, siis tagajärg oleks see, et Ameerika või Deutsche kodupangad ütleksid, et kuna teil on rahapesu kahtlus, siis me keeldume teie tehinguid vahendamast. Tagajärg – põhimõtteliselt ei saa ühtegi dollarimakset teha! Põhimõtteliselt ei saa ühtegi välismakset teha! Eesti majandus kukub kokku viie minutiga. Terve riigi majandus kukuks kokku – põmm – kui Swedbank oleks skandaalis. 60-70% ettevõtete kõik tehingud jäävad seisma. See ongi näide, mis juhtub – kõik majandus kukub minutite jooksul. Riigi maine veel kukub niimoodi et...“

RAB2: „Meie oleme väike metsik Ida-Euroopa riik kaugelt vaadates ja selliseks me jääme. Iga asi, mis meil natukenegi halvasti on võimendatakse suuremaks kaugelt

vaadates, eriti Ameerika poole pealt vaadates. /.../ Aga näiteks, kas see ka midagi suurtele riikidele kaasa tooks, siis ma võin öelda, et Jaapan sai väga halvad tulemused viimasel hindamisel, aga ma ei tea, et sellest nagu midagi väga oleks halba juhtunud...“

Finantsinspeksioon: „Aga ütleme tänasel päeval kohapealse kontrolli käigus, kui tulevad ette dokumendid, kus on puudu või kus kasutatakse mittekehtivat volikirja, see on väga suur häbi. See on ikka väga suur mainerisk. Selles mõttes, et Eesti järelevalve karistuspoliitika on pisut erinev teiste riikide omast. Meil ei kohaldata rahatrahve, mis näiteks ameerikalikus õigussüsteemis on väga tavaline. /.../ Ütleme Eesti mudel on selline, kus järelevalve, siis ütleme neil on ettekirjutus või ka isegi märgukiri, on piisav, on olnud piisav, et saavutada tegevuse muutmine. Meil ei ole olnud vaja karistada.“

Ekspertid arvasid, et riigi ja finantssektori mainerisk on omavahel vastastikku seotud, st et kui finantssektor saab rahapesu kahtluse, mõjutab see riiki ja kui riik saab üldistes raportites halva tulemuse, siis investeerimisfirmad ning välispartnerid ei julge kohalikesse ettevõtetesse investeerimist soovitada või seatakse väga kõrged hinnad tehingutele. Viimane mõjutab nii erasektori ettevõtteid konkreetselt kui ka üldist majandust. Ettevõtte mainerisk on oluline ka kohalikul turul, kus võib rahapesu kahtluse tõttu (isegi kui ettevõtte on teavitanud) sattuda kohalikus pressis ja teiste kohalikul turul tegutsevate ettevõtete silmis halba valgusesse ja sellega endale äriiselt kahju teha.

RAB2: „Sellest ei piisa, et see on pärast minu risk või noh tegelikult ütleme; ma küll teavitan, et ta teeb siin jama, aga kui ma tean, et ta jama teeb ja ma olen kindel ise selles, et siin ei ole midagi seaduslikult, siis on kuskil ka minu risk, et lõpuks ma olen kuskil ajalehe esiküljel – et klient pesi raha. Ja ma ei saa isegi ennast õigustada sellega, et ma tegin teatise RABi, et ma tegin kõik ära, kuna tegelikult see ei anna üldse sellist võimalust sellist informatsiooni välja öelda. Ma ei tohi öelda, et ma tegin teatise, see on keelatud ja puudub ka nagu võimalus õigustada ennast ja ... kokkuvõttes ongi see puhtalt maine pärast oleks nagu mõistlikum teatud juhtudel see kliendisuhe lõpetada.“

Teisalt mainiti, et rahapesu tõkestamise süsteem ja regulatsioonid on sellised, mis aitavad lahendada ka muid riigi jaoks olulisi probleeme. Sama süsteemi kasutatakse ka

terrorismivastaseks võitluseks, korrupsiooni uurimiseks ja maksuprobleemidega tegelemiseks.

RAB2: „...minu hinnangul, et kui vaadata kogu seda asja, siis rahapesu tõkestamine on jah nagu selle asja nimi, aga tegelikult enamuse asju, mis tehakse on hoopis mingid muud asjad selle raames. Üks asi ongi need sanktsioonid, noh väga palju... enamuse täitsa avalikult juba ütlevad seda välja, et see tegelikult on väga hea vahend maksutulu parandamiseks, et noh kõik käibemaksu karussellid ja kõik seda tüüpi asjad peaksid välja tulema, ümbrikupalkade maksused tulevad lihtsasti välja. Et Venemaa tegeleb kapitali välja smugeldamisega, et teie peakorteri koduriik Suurbritannia väga palju kasutab seda korrupsiooni tõkestamiseks, et leida neid poliitikuid, kes rahaga käituvad nagu mitte kõige paremini ja ameeriklased väga aktiivselt tegelevad terrorismi rahastamisega.“

2.2.3. Probleemid rahapesu tõkestamisel

Magistrant palus avaliku ja erasektori esindajatel lisaks üldistele probleemidele rääkida, kus nähakse enda valdkonna probleeme või arenguvõimalusi. Samuti küsis magistrant avaliku sektori esindajatelt hinnangut erasektori puudujääkidele või probleemidele ning vastupidiselt ka erasektori esindajatelt avaliku sektori, st järelevalve, seaduste ja kontrolli puudujääkide või arenguvõimaluste kohta. Mõistmaks probleemide olemust ja tausta, palus magistrant ekspertidel kirjeldada ka seda, milliseid rolle nad näevad avalikul ja erasektoril rahapesu tõkestustöös.

RABi endine juht arvas, et riigi ja sealhulgas RABi töö ongi tõsta erasektori teadlikkust ja teha neile järelevalvet, kuid kohustatud isikud peavad oma organisatsioonis ise looma protseduurireeglid ja neid ka järgima. Erasektoris peab informatsioon kahtlastest tehingutest ja isikutest jõudma kindlasti ka kõrgema juhtkonnani. RABi uus juht nimetas erasektori kohustatud isikute rolliks olevat monitoorimise ja teavitamise.

RAB1: „Riigi asi on tõsta teadlikkust ja teostada järelevalvet. Teadlikkuse tõstmine tuleneb ka Rahapesu andmebüroole seadusest, me peame kohustatud subjekte koolitama. Ja seadus ütleb ka seda, et kohustatud subjektid peavad ka ise töötama välja oma sisemised protseduurireeglid, mille üks osa on ka sisekoolituste läbiviimine. Teavitamise eest vastutaval isikul (pangas allub näiteks juhatusele) oleks võimalus viia see sõnum otse kõrgemale, st juhtkonnale – et sõnum ei vaibuks kuskil juhtimisahelas ära.“

RAB2: „Tegelikult need rahapesu tõkestamisega tegelevad isikud ongi see, et neil on üldjuhul võib öelda, et kaks sellist põhifunktsiooni – üks on monitooring, monitoorida tehinguid ja analüüsida neid tehinguid, pluss analüüsida ka siis töötajate poolt salvestatud informatsiooni kahtlastest tehingutest ja siis edastada see Rahapesu andmebüroole. Ja teine pool on siis see, et siis nagu just hoida neid protsesse, protseduure ajakohased, et midagi muutub või on näha, et mingis sektoris oleks vaja midagi muuta või mingi konkreetse toote juures oleks vaja midagi muuta, et siis nagu reageerivad ja teevad ettepanekuid.“

Finantsinspektsiooni järelevalve osakonna juht rääkis, mis rollid avalikus sektoris kellelgi on ning mainis ka, et avaliku sektori rahapesuga tegelevatel institutsioonidel on ka omavahelises koostöös teatavaid raskusi.

Finantsinspektsioon: „Täpselt ei oska nime öelda, tõenäoliselt on see rahapesutõkestamise valitsuse komisjon Rahandusministeeriumi juures. Rahandusministeeriumi veebilehel on olemas viide sellele komisjonile. Rahandusministeerium on siis praegusel ajal poliitika kujundaja. Seaduse kogu normi rakendamise eest vastutav institutsioon. Selle valitsuskomisjoni juurde kuulub turuosaliste nõukoda, mis siis on iseseisev organ, mis ühendab omavahel mitte siis riiklikke institutsioone: Pangaliit, advokatuur, Notarite Koda, valuutavahetajad on seal, audiitorid, kinnisvaramaaklerid, ma täpselt ei tea, aga see on seal kirjas, kes on see. On olemas riiklik katusorganisatsioon probleemide arutamiseks ja ka siis ütleme koondamiseks. Nüüd teiste riikide kogemuste põhjal järelevalve, politsei ja õigus on

need kolm vaala, millele tugineb. Meil on olnud teatud raskusi koostöös. /.../ Kõigil asutustel on oma prioriteedid. Prioriteedid sõltuvad asutuse tegevuste üldistest eesmärkidest, ressursidest ja hetkevõimalustest.“

Finantsinspeksioon tõi probleemina aga välja tehnilise koostöö nii Eestis kui piiriülel. Probleemi nägi ta ka seda, et ainult andmetest ei piisa ja vaja on süüdimõistvat otsust ning sellega on raskusi nii Eestis kui ka muude riikidega koostöös ja seda erinevatel põhjustel.

Finantsinspeksioon: „Lisaks sellele, puhtalt tehniline koostöö. Andmete vahetamine. Järelevalvelised andmed Finantsinspeksioonil on kõik konfidentsiaalse iseloomuga ja nende edastamine on võimalik uurimisasutusele ainult nendepoolse päringu alusel, milles nad viitavad teatud uurimistegevusele /.../ Mis veelgi hullem on see, et nende andmete olemasolu sisuliselt ei tähenda veel mitte midagi. Rahapesu tõkestamise kontekstis ja mitte ainult Finantsinspeksioon peab hindama turule sisenejate sobivust. Ainuke sobivus, mis on avalik on karistusregister, aga olemasolevate uurimiste kohta infot pole avalikult, me saame seda küsida. /.../ Ühesõnaga, uurimine võidakse lõpetada koosseisu puudumise tõttu või raugemise tõttu või erinevatel põhjustel, ka see info veel ei ole nii-öelda söödav. Ainuke asi, mida järelevalve saab kasutada on süüdimõistev otsus. Te ise teate, kuidas kohtusüsteem meil töötab. Ja arvestades, et uurimisasutus peab infot hankima erinevatest riikidest, jällegi, mis on siis piiratud kas koostöömemorandumitega või erinevatel põhjustel, info edastamine viibib või dokumendid on vähekasutatavad või muul moel. Ühesõnaga, teoreetiliselt on olemas võimalused info vahetamiseks reguleeritud, aga tegelikult selle info väärtus teises asutuses on piiratud. Täpselt samasugune olukord tekib piiriülel koostööl. /.../ Süsteem on efektiivne, aga selle kasvatamine konkreetsetes kaasustes on keeruline.“

RABi uus juht tõi välja ühe võimaliku puudujäägina, et seadusandluse järgmises ei pruugi olla kõik erasektorile üheselt mõistetav ning mitmeid nüansse oleks vajalik rohkem selgitada.

RAB2: „Kui mõningaid asju välja tuua, mis võib-olla nii hästi ma arvan, et ei ole, /.../ on selge arusaamine, mis asjad on lihtsustatud hoolsus ja kus neid rakendada ning mis

on tugevdatud hoolsus ja kus neid rakendada. Nagu ma aru sain, siis ikkagi iga ettevõtte nagu tõlgendab neid üpris vabalt ja enda mätta otsast lähtuvalt, mis on ka asja mõte, aga teiselt poolt võiks nagu veidi selgemad need asjad olla kõigi jaoks. Nagu ma olen enda varasemates kokkupuutunud, et väga erinevad ettevõtted nagu tõlgendavad neid seaduse võimalusi väga erinevalt.“

Eksperdid hindasid, et kohati ei ole võimalik seadust sõna-sõnalt täita ja seda eriti siis, kui on tegemist tavapärasest keerulisemate juhtumitega, mille käitumisjuhiseid ei ole seaduses kajastatud ja ärisuhtel on kaalukas mõju.

RAB2: „Et kindlasti on mingeid valdkondi, kus on asjad keerulisemad, eriti kus ongi, noh tegemist ei ole võib-olla klassikalise ütleme kliendi ja teenust pakkuva ettevõtte vahel olevate suhetega, et nii kui läheb asi keerulisemaks, nii seadus enam ei kata. Üldjuhul klient nagu kõike seda tegevust kirjeldab ja kõiki kohustusi kirjeldab pigem selles võtmes. Et kui ma nüüd lihtsustan, siis ongi nagu pank ja panga klient ehk kas eraisik või juriidiline isik, aga samas nii kui tulevad teistsugused suhted mängu ja seadus sätestab ju ärisuhte võib-olla laiemalt, siis asi on hulga keerulisem. /.../ kasvõi panganduse näite puhul: korrespondentpankade vahelised suhted, kui asi läheb väärtpaperite peale, siis seal need asjad lähevad väga keeruliseks ja juba üks ühele seadust sellisel kujul ei olegi nagu võimalik täita.“

Eriti keeruliseks peetakse uutes FATFi soovitusel olevat PEPide (poliitilise taustaga inimeste) ja nende lähedaste identifitseerimist. Seaduste täitmise teevad erasektori ettevõtete jaoks keerukaks äriliste huvidega vastuollu minemine, seaduse täitmise kulukus või investeringu ebaotstarbekus. PEPide ja nende lähedaste tuvastamist peetakse veidi lihtsamaks pankade puhul ja keerulisimaks ühekordseid, st juhtehinguid tegevatele ettevõtetele, kellel ei ole alati ka alust ega võimalust klienti identifitseerida. Lisaks ei olnud eksperdid kuigi kindlad, et PEPide tuvastusnõuded on efektiivsed rahapesu tõkestamistöös.

RAB1: „FATFi soovitusel ütlevad veel ära, kes on close associate's. Sellega seoses ma räägin, et see on ülemaailmne probleem. Siin hakkab juba küsimus andmekaitstes. Mismoodi me saame siis üldse avaldada isikuandmeid? ... Et see on Edgar Savisaar ja

siis kuskil loeme veel üles ta lapsed ja abikaasad ja elukaaslased ja ema ja isa ja mis iganes. Ja siis paneme need andmed üles, kus RAB, Finantsinspeksioon ja kohustatud isikud neile ligi saavad – koos isikukoodide ja kõigega. /.../ See on selline rahvusvaheline norm, mis tekitab niisuguseid probleeme... Aga me Eestis ei ole ka sellele veel lahendust välja mõelnud. Pankadel on lihtne. Kui tuleb isik/klient, siis esitavad kliendivormi, mis tuleb ära täita ja seal on ka küsimus, kas te olete/töotate siin-siin. Kas te olete PEP? Ja kui olete, siis seal palun nimetage ka palun oma abikaasa, lapsed ja nende isikukoodid. Kui on aga ühekordne juhtehing, näiteks valuutavahetused, tuleb välismaalane prillid peas ja mantel seljas ja ütleb, et tahab vahetada 10 tuhat eurot vene rubladeks või 100 tuhat rubla eurodeks...“

RAB2: „See on minu hinnangul katastroof, et see niimoodi läheb. Sellepärast, et seda ei ole võimalik täita. Noh hetkel on see, et peab ju järgima siis välismaised PEPE. Täna veel ei pea. /.../ Aga ma ei kujuta ette, ma päriselt ka ei kujuta ette, mis saab siis, kui nüüd öeldakse, et see selle aasta lõpuks tuleb juba vastu võtta, mis tähendab seda, et järgmine aasta tuleb see Eestis jõudlusesse ja ma ei kujuta päriselt- päriselt ma ei kujuta ette.“

Finantsinspeksioon: „Küsimus on infos, andmetes, kuidas teha need andmed kättesaadavaks, milliseid andmeid lugeda piisavaks. Järelevalve seisukoht on siin selline, et see on turuosalise otsustada, järelevalve hindab, kas meetmed on piisavad või mitte. See on üks valdkond, neid on veel. Tehingute monitoorimine kõik, andmete säilitamine, andmete uuendamine. See on norm, reaalsus ise on teistsugune. Näiteks, väga hea näide on makseteenuse osutamine, mis siis sisuliselt on mugavusteenus, suunatud eelkõige väiketarbijatele, eraisikutele. Tänapäevased tehnoloogilised lahendid võimaldavad makseteenust osutada müügilettides, kaupluste kassades, igal pool. Seal kohaldada isikusamasuse tuvastamist, dokumendi koopia tegemist, vara päritolu, riikliku kasusaaja tuvastamist – täiesti ebaotstarbekas. Ta teeb esiteks selle teenuse ebamugavaks, teiseks teeb selle kalliks ja mõttetuks. Siin on otsene normi teenuse rakendamise vastuolu. Teatud hetkest alates, ta muutub teenust takistavateks.“

Pank: „Praegune kodumaiste PEPide järelevalve toob kaasa suuri kulutusi, et jälle neid tuvastada, kontrollida ja nende suhtes läbi viia tugevdatud kontrolli /.../ Sõltub jälle, kui palju investeeritakse, kas tehakse selle jaoks spetsiaalsed eraldi arvutiprogrammid, mis nõuavad suuri investeeringuid või proovitakse lahendada inimressursi tasemel. Oleneb siis ka sellest – saadakse hakkama olemasolevate inimeste tasemel või on inimesi juurde palgata. Lõppkokkuvõttes on, ütleme, et PEPi osas ma ei ole eriti optimistlik, kas see reaalselt midagi muudab, kas ta omab mingit preventiivset mõju sellele oletatavale korrupsioonile.“

Finantsinspeksiooni esindaja nimetas probleemiks eelkuritegude tõestamise keerukuse ja seda eriti siis, kui tegemist on piiriülese kuriteoga. Ta tõdes, et kui eelkuritegu ei saa tõestada, siis ei saa ka kedagi süüdi mõista, mistõttu piirideülese eelkuriteo välja selgitamiseks on vajalik teiste riikide panus. Ekspert mainis, et teiste riikidega koostöö põhineb usaldusel, et teise riigi esitatud andmed on tõesed ning tõi näite koostööst Venemaaga.

Finantsinspeksioon: „Kui ei saa eelkuritegu kätte, meie prokuratuur asja ei alusta, kuna puudub süüistamise alus rahapesu kaasuses /.../ See on väga tüüpiline probleem. Teine asi on see, et kui Vene pool esitab näiteks meile dokumendid uurimisasutusele, siis meie uurimisasutusel pole õigust kahelda nende dokumentide autentsuses, kuigi võib kahtlustada, et dokumendid on nii-öelda siis saadud või ostetud. Usalduse peal see süsteem toimib, meil ei ole õigust kahelda.“

Igapäevastest tehnilistest probleemidest nimetas RABi endine juht aegunuks ning uuendusi vajavaks infosüsteemi, kuhu kohustatud isikud teavitusi sisestavad. Ekspert mainis, et uuendustöid on selle infosüsteemi puhul juba alustatud.

RAB1: „Süsteem sai tehtud aastal 2008 ja eurorahadega tegime selle projekti, soetasime riist- ja tarkvarad ning ise töötasime välja, Eestis arendatud programmid. Nüüd on 4-5 aastat möödas. Hetkel on probleemiks tõenäoliselt see, et nii riist- kui tarkvara hakkab ajale jalgu jääma.“

Kasiino: „Kliendid, alguses nad suhtusid sellesse halvasti, eriti kui me hakkasime küsima elukohta ja siis töökohta. Ehk siis me seda küll kontrollida ei saa. Me ei saa öelda, et klient nüüd ütleb meile õige elukoha või siis õige töökoha. Me saame ainult tema öeldud asjad kirja panna. Aga jah, alguses nad olid nagu natukene rohkem ärevil. Praegu on ebameeldivaid vastukajaid just nende käest, kes ei ole nagu varem sellega kokkupuutunud. /.../ neile tundub, et see on nende isiklikku ellu segamine. Ehk siis raha on loomulikult nende oma, kustkohast see raha tuleb, noh nende arvates ei ole see mitte kellegi teise asi. Seda enam veel seostada seda elukohaga, see võib tekitada näiteks sellist mõtet, et noh võib-olla nüüd keegi äkki kuskil ettevõttes, kus seda registreeritakse, et äkki ta kasutab seda halvasti ära. Nüüd ta teab, kus ma elan ja ta tuleb ja võtab selle 2000 eurot äkki öösel salaja ära.“

Kasiino esindaja nägi probleemina kasiino valdkonna puhul liiga madalaid piirmääri, kuna nn raha keerutamise tõttu võib ette tulla olukordi, kus kahtlasest tehingust teatamise vajaduse limiidini jõutakse väga kiiresti.

Kasiino: „Limiidid olid enne euro tulekut veel väiksemad ehk siis õnneks neid suurendati. Et kui nüüd võtta näiteks kasiino valdkond ehk siis õnnemängude valdkond, siis tegelikkuses see... väga palju võib ette tulla raha keerutamist – ehk siis klient võib ühel ja samal päeval mängida teatud summa eest, võita näiteks mingisuguse summa ja tulla mingi aja pärast tagasi, uuesti panna see raha mängu ja tänu sellele see 2000 eurot võib suhteliselt kiiresti kätte jõuda. Loomulikult me teeme selle, ankeedi täidame ära, paneme arhiivi nagu ette nähtud, aga jah, et see piirmäär võiks olla tegelikult natukene suurem.“

Panga eksperti arvates on probleemiks kasusaaja isiku tuvastamisel eelkõige see, et karmistunud nõuetekohaselt peab isik identifitseerimiseks kohale tulema ning see seab äritegevusele piiranguid. Siinjuures mainis ekspert, et Eesti püüab jõuliselt kõiki Euroopa Liidu direktiive kohalikku seadusesse sisse kirjutada (erinevalt nn vanast Euroopast).

Pank: „Praegusel hetkel me lihtsalt tuvastame isikud selleks, kes on kasusaajad. Kasutame selleks kasusaajalt isikut tõendavat dokumenti, mida salvestame, aga nüüd

tuleb vaadata üle täpselt, kas vajatakse täpselt ka isiku samastamise tuvastamist, mis eeldab juba seda, et kasusaaja peab kohal olema ja tuvastada dokumendi alusel. See seab jälle täiendavaid raskusi. /.../ Meil Eestis nagu ma aru saan võrreldes vana Euroopaga need nõuded on suhteliselt konkreetsemad ja kõiki neid ideid, mis euroliidu tasemel välja mõeldakse, proovitakse kohe jõuliselt seadusesse sisse kirjutada ja täitma hakata. Et see kindlasti võib mõjutada meie ärikeskkonda.“

Kasiino esindaja tõi välja asjaolu, et mõned tegevusvaldkonnad jäävad tähelepanuta, sest seaduses on määratletud suurtest summadest teavitamine ning väikeste summadega toimuv rahapesu võib jääda märkamatuks, kuigi samas võib pikema perioodi lõikes väikeste summadega saadud pestud raha hulk olla märkimisväärne.

Kasiino: „Et tegelikkuses on ta seaduse mõistes nagu sees olemas, aga need ühekordsed summad lihtsalt ei ole nii suured, et neid jälgida. Nagu see piljardisaali näide, näiteks üks piljard maksab üks euro üks ole, ta võib tunduda küll, et on väike mõttetud summa, aga kui aasta lõikes see kokku lüüa, siis võib olla palju suurem ja mõjuvam.“

Valuutavahetuse ekspert hindas üldiselt järelevalveorganitega end väga rahul olevat, sest on saanud konkreetset informatsiooni ja tagasisidet. Samas aga tõi ta välja, et mõned ettevõtted saavad teistmoodi tähelepanu kui sama sektori teised ettevõtted, st et ühe tehinguid peetakse kahtlustäratavateks ja teise omasid mitte. Ta arvas, et sellise poliitika puhul võib tekkida tunne, et on topeltstandardite poliitika.

Valuutavahetus: „Kui vaadata kahte organit, nagu Rahapesu andmebüroo ja Politseiamet, kuigi nad on muidugi samast sektorist ning teevad koostööd, siis büroo rahuldab meid 100%. /.../ Kui tekkis lisaküsimusi, siis tagasiside oli alati heal tasandil, mitte nii, et sulle lihtsalt vastati. Vastati nii, et sa said aru, mida teha. Teine küsimus on see, et mõnikord on tekkinud tunne topeltstandardite poliitika olemasolust. Näiteks, ühe ettevõtte tehingud ja teatud tegevused äratasid kahtlust, kuid teise ettevõtte samad tegevused kahtlusi ei äratanud, vähemalt paberi peal või suuliselt kahtluseid ei väljendata.“

Lisaks on valuutavahetuse eksperdi sõnul probleemiks ka see, et teatud juhtudel (nt rahasiirded) on litsentsi saamine tehtud ettevõttele väga keeruliseks (sh ei anta näiteks konkreetset ja lihtsat informatsiooni Finantsinspektsiooni ja teiste organite poolt, mida peaks litsentsi saamiseks täpselt tegema). Ettevõttele isegi antakse mõista, et kui ta hakkab mingi äritegevusega tegelema, siis kaasneb sellega järelevalveorganite pidev kontroll, suur paberimajandus seoses teatamistega ja muud ebameeldivused.

Valuutavahetus: „Litsentsi saamine ei ole ei lihtne ega odav ning suured mängijad, kes tundsid ennast enesekindlalt, on ikkagi üritanud seda teha, kuid praktika näitas, et kõik oli ilusti tehtud: kui teile antakse vihjeid ja te ikkagi ronite sellesse sisse, siis hakkame teid kontrollima – plaaniline või plaanimata kontroll, mille eest maksab ettevõtte ise. /.../ Need firmad, kes on saanud litsentsi, on samuti saanud ka organite vaatevälja, see tähendab, et järelevalveorgan tihti korraldas dokumentide kontrolli, kuid ma olen ise sageli kuulnud erinevatel seminaridel, et see on meie riskigrupp, meie isiklik otsus: kui tahate, liikuge edasi, kui ei taha – ärge liikuge.“

Panga ekspert hindas riigisiseseid probleeme lahendatavateks, kuid leidis, et keerukam on rahvusvaheliselt tasandilt tulevatega. Ühe probleemina nägi ta seda, et korrespondentriikide pangad saadavad tehingud tagasi, märkides neid kahtlasteks, kuid ei selgita, miks tehingut kahtlaseks peetakse. Selle probleemi tõttu kannatab panga eksperdi hinnangul aga klientide äritegevus.

Pank: „Eesti-sisesed probleemid on nagu enam-vähem lahendatavad. Just jäävad globali... just suuremad rahvusvahelised probleemid, suured ülekanded, mõned probleemid on rahvusvaheliste korrespondentpankadega, kes võtavad vastu oma sisemised piirangud teatud riikidele või teatud tegevusele... meie hinnangul on normaalne makse, neilt tuleb tagasi ja jääb märkega, et compliance põhjusel nad tehinguid ei teosta. Siis on selline probleem, et hakka nüüd välja mõtlema ja küsima, mis see põhjus võiks olla, kas me peaksime nende klientide vastu ka ise mingeid tugevdatud meetmeid kasutama. Aga suuremad Saksa ja Austria pangad on umbsõnalised, ütlevad compliance reason ja laiemalt ei seletagi, mis seal võib põhjus

olla. Ja siis mõtle-mõtle ja leiuta ja samal ajal kliendi raha, kas ta on seal nende juures kinni kuni asjaolude selgitamiseni või tuleb tagasi saata ja öelda, et kahjuks ei saa teie tehingut täita ja jääb ebaselgeks, et mis see põhjus võib olla. Aga see on praegu korrespondentpanga enda sisesed protseduurireeglid, mis nad on paika pannud, aga pole avaldanud meile, millest me teaksime juhinduda ka, et juba ennetada probleeme.“

Teise rahvusvaheliselt tasandilt tuleva probleemina nägi panga ekspert selliste riikide elanike, kes tegelevad palju sularahaga, tehingute käitlemist, kuna tulenevalt protseduurireeglitest tuleb kõik sellised tehingud kontrollida.

Pank: „Ja teine probleem oli, ma ütlen, et pilveriikide elanikud, kes meie Eesti maksusoodustusega kannavad üle oma firma tegevuse Eestisse, kuna nende maal on suhteliselt levinud sularaha käitlemine, sularahas tehingud, siis nad võtavad sularahas osa oma tegevusest laekunud sularaha välja ning toimetavad sinna. Esmapilgul võib tunduda kohe selge indikaatorina, et sularaha väljavõtmine – peaks nagu reageerima, aga pärast nendega suhtlemist lepingute ja kõikide saate- ja kaubalehtede kontrollimist on kõik korras, sest sularaha pole keegi ära muutnud. Aga esmapilgul tundub, et selline... aga pead võtma lepingud ette, isikud välja kutsuma, nende aega raiskama ja lõpuks on null. Aga kohustus on, et kontrollima peab. Paned kontrolltoimiku kokku, riulile ja võid öelda, et kontrollitud.“

2.2.4. Võimalikud lahendused rahapesu tõkestamise probleemidele

Magistrant palus intervjueritud ekspertidel pakkuda välja, milliseid lahendusi või soovitusi nad annaksid, et rahapesu tõkestamine oleks Eestis efektiivsem.

Finantsinspektsiooni ekspert näeb ühe lahendusena mitte alustada koostööd või mitte anda luba, kui ei ole võimalik kindlaks teha, andmete mittesaamise või puudumise tõttu, kas on tegemist nn korraliku organisatsiooniga. Samuti mainis ta, et riik on lahendusena delegeerinud ärikeskkonna suhete loomise krediidasutustele ning arvas, et ka ärilised

organisatsioonid on legaalsest suhtest huvitatud, kuid võiks veelgi rohkem tegeleda isiku taustaandmete kogumisega.

Finantsinspeksioon: „Ütleme standardne olukord on see, et kui vastavaid andmeid ei esitada, siis ärisuhet ei looda. /.../ Põhimõtteliselt on välistatud, et kui keegi tuleb pankka, ma müün narkootikume, saan iga päev sularaha, ma tahaks vahetada, kontole panna. Seda ei saa, sest esiteks on tegu kuriteoga, teiseks on ikkagi tegemist ühiskonnale ohtliku või ühiskonna põhimõtete vastase tegevusega, ta ei lähe selle peale. Krediitiasutus ise ka eelistab legitiivset tegevust ärihuvidele. Siin on teatud erinevused kui suures osas riski võtta. Kui isik tuleb sinna ja ta ei soovi teatud andmeid avaldada, siin on üks koht, kus siis võiks arengut rohkem toimuda. Muidugi võib küsida, miks näiteks viimased normimuutused eeldavad siseriiklike riiklike taustaga isikute andmete kogumist, see on küsitav. Kas siseriiklike puhul on see vajalik, kas välisriikide isikute puhul on see vajalik. See on koht, mida võiks küsida, mille kohta võiks küsida.“

Avaliku sektori esindajad ei pea vajalikuks karmistada järelevalvet trahvidega ning sarnaselt ka erasektori ekspertidele arvavad nad, et on efektiivsemaid muid meetmeid.

Finantsinspeksioon: „Jällegi ütleme see, turu arengu seisukohalt on muud meetmed kiiremad ja efektiivsemad, me oleme soovitud tulemused saavutanud ilma trahvi tegemata.“

Üks võimalus seaduste tõlgendamist paremaks muuta oleks RABi uue juhi arvates erasektori ja erialaliitude tugevam initsiatiiv käitumistavade koostamisel, sest halvemaks lahenduseks oleks tema arvates ülereguleerimine.

RAB2: „Üks on selline kehva võimalus ehk ongi siis mingi seaduse või kohustusliku juhendmaterjaliga seda reguleerida ja teine võimalus on, et teatud tüüpi ettevõtted nüüd ise... Noh kuidas öelda, kujundavad välja oma sellise käitumiskoodeksi teatud küsimustes, et mismoodi mingeid asju tõlgendada. Pangaliidus on mingi initsiatiiv ette võetud, aga ma arvan, et ka Pangaliidu tasemel võiks nagu tegelikult rohkem selle asjaga tegeleda ja rääkimata... ja ausalt öeldes mul hetkel puudub ettekujutus, kui väga

Kindlustusandjate Liit ja teised liidud, kõik Notarite Koda, et kui aktiivselt nemad seda tööd teevad... /.../ on Liisingettevõtete Liit olemas, on olemas Kindlustusseltside Liit, et no midagi sellist. Et kui nüüd mõelda näiteks neid finantsseerimisasutusi, kes ei ole nagu liising ega need ettevõtted, siis no mulle tundub, et siis ei ole sellist ühtset nägemust. Kuigi ma peaks ütleva, et ega liisingliidud ja need ka võib-olla väga palju tähelepanu ei pööra nendele asjadele ja ma ütlen, et ilmselt on Pangaliit üks aktiivsemaid ja tegelikult ka seal saaks rohkem neid kokkuleppeid ja asju.“

RABi uus juht leidis, et mitmed probleemid on juba läbi Pangaliidu saanud lahenduse, näiteks ärisuhete teema. Samas tões, et tal ei ole ettekujutust, kuivõrd on teised liidud või turuosalised avalikule sektorile tagasiside või soovide andmisesse kaasatud. Tundub, et uus RABi juht peaks vajalikuks ka teisi kohustatud isikutega valdkondi rohkem kaasata.

RAB2: „Pangaliidu kaudu läks ettepanek ärisuhete täpsustamiseks, mis muutus nüüd aasta tagasi või umbes niimoodi. /.../ ja neid näiteid on läbi aja palju olnud. Ma arvan, et see Pangaliidu töö selle kohapealt toimib hästi, et tegelikult on olemas nagu selline sõnum ja väljund siis seadusloomesse läbi selle valitsuskomisjoni, aga ma tõesti kahjuks ei oska öelda, kui hea see teiste puhul nagu turuosalistele on.“

RABi uus juht nägi ka vajadust erasektorile paremini selgitada, kuivõrd suur kahju võib ettevõttele tulla sellest, kui ettevõtte satub rahapesu või isegi terrorismi rahastamise kahtluse alla.

RAB2: „Kui see ettevõtte peaks läbi laskma raha, mis läheb rahvusvaheliste sanktsioonide subjektidele, vot siis on jama, vot siis on jama ja rääkimata seda kui siin päriselt peakski olema mingi terrorismi rahastamine, pärast tehakse mingi pauk ka veel sinna otsa, vot see on jama. Ja ma arvan, et tegelikult me peaksime nagu rohkem hakkama selle peale mõtlema ja et see on maineriski mõttes ja just ettevõtte isegi eksistentsi mõttes juba oluline küsimus. Ma ei kujuta ette, mismoodi Swedbankis saab, kui ta nii suur on, et kas seal tõesti pank kinni, ilmselt mitte, aga väiksemad ettevõtted – see võib nagu päris tõsiseks saada.“

PEPide ja nende lähedaste identifitseerimise puhul arvati, et riik võiks rohkem aidata, näiteks koostades andmebaasi. Samuti pakuti lahenduseks kasutada ülemaailmseid baase, mis on ka tänasel päeval olemas ja mida mõned pangad juba Eestis kasutavad. Ülemaailmsete baasidega liitumine Eestis võiks, peale seadusega kooskõlastamist, toimuda ekspertide arvates riiklikul tasandil. Panga esindaja arvas ka, et probleemi lahendamisse võiks suhtuda loominguiliselt ja kasutada avalikke andmebaase (nt ärireister) ja Internetist otsida. Finantsinspeksiooni ja panga eksperdid rõhutasid, et kuigi on tegemist väga keerulise teemaga, siis rahvusvahelisi nõudeid tuleb täita ning PEPide tuvastamine igal juhul tuleb.

RAB1: „Soovitatakse üldiselt erafirmadele juurdepääsu rahvusvahelistele baasidele, kus seda infot kogutakse. Need on tegelikult täiesti olemas. Näiteks ühe nimi on WorldCheck. Pangad kasutavad näiteks seda. Näiteks lööd mingi Eesti poliitikategelase sisse ja näed kohe ära vasted – mingid ajaleheartiklid, väljavõtted, skandaalid – kõik on olemas, ja vist isegi close associate’s kohta. Pankadel isegi automaatne access...Selle eest tuleb tõenäoliselt maksta. Eesti riik pole teinud, peale seaduse kooskõlla viimist tuleb vist midagi teha.“

RAB2: „Ma just eile rääkisin ühe inimesega sellel teemal, et tegelikult peaks nagu mõtlema hakkama, kas ja kui palju riik saab koondada seda informatsiooni. Riik peaks teadma, kes on tema riikliku taustaga isikud. Nüüd ongi, siin on niipalju nüansse. Üks on siis andmekaitse nüanss jne, aga ma arvan, et mingid asjad on sellised asjad, mida saab ära teha ja peab ära tegema. Näiteks see, et tegelikult igast kohalikud omavalitsused ja need samad kõrgemad sõjaväelased, need on nii-öelda suhteliselt avalikud kohad. Need ei ole saladused, et kes on. Et ma arvan, et selliste asjade puhul tuleks vähemalt koondada ühte kohta see, isegi mitte see, et see ei ole nagu nimekiri, sest väga raske on seda ka elus hoida, kuna omavalitsuses inimesed vahetuvad tihti peale mitte ainult valimiste ajal, vaid ka vahepeal. Et see ei ole selles mõttes nagu nii lihtne, aga võiks olla mingi koht, kuhu kogutakse lingid.“

Finantsinspeksioon: "Need lahendid on niimoodi, et need on jäetud turuosaliste enda leiutada. Suurematel turuosalistel on kommertsandmebaasid, kus saavad andmeid kontrollida. Probleem on tõepoolest. Väiksematele on see koormav. See on tal rahaliselt koormav puhtalt, ressursid on kallid. Neid on ka veel. Teiseks, näiteks rahvusvaheliste sanktsioonide, terrorismi kahtlustatavate isikute tuvastamine. See on kallid. Selle ühiskonna ohtlikkuse osas, ma arvan, et küsimusi ei ole kohane tõstatada, aga ikkagi, ütleme riigipoolne osalus võiks olla suurem. Riigid võiksid abistada rohkem. /.../ Pärast enda seisukohast ei saa seda vaadata, sest rahvusvahelise normi surve on üsna tugev. Samad hindamissioonid, täitmise kontroll, see on üsna tugev. See sunnib, ütleme siis, mitte ainult Eestit, aga riike tegema asju, mis võib-olla ei ole otstarbekad."

Pank: „Meie tegime juba siis varem. Oleme teinud nii, et kliendiankeedis on küsimus kliendile, kas olete ise PEP või olete PEPi sugulane. Nii peab inimene ankeedis märkima, kas jah või ei, et ta ise oma käes kinnitab seda ja vajadusel ka kontrollime. Eestis Eesti-siseste andmebaaside järgi ja rahvusvaheliste PEPide jaoks kasutame World Compliance süsteemi. /.../ sinna (Eesti PEP) tuleb läheneda loomulikult. Meil on äriregistris olemas mingid nimekirjad eks ju, parteiliikmetest, aga kohaliku omavalitsuse liikmetest ja volikogudest ja valitud linnaosavalitsuse liikmetest ei ole kuskil ühtset andmebaasi. Tuleb lihtsalt kasutada avalike andmebaase, surfata netis ja mis kokku satub.“

Seaduste puhul näeb Finantsinspeksiooni ekspert ühe võimalusena ka normide muutmist, näiteks isiku identifitseerimise puhul.

Finantsinspeksioon: „Eks siin on seaduseandjal võimalus teha seadusesse erandeid. Täna on siis olemas möödunud suvest jõustunud erandid, kus siis on võimalik lihtsustatud korras isikut tuvastada. Aga jällegi, see lõpuks taandub selle ärikultuuri taha, erandeid hakatakse kuritarvitama, siis jällegi – seadusandja tõmbab tagasi vabaduste andmisega.“

Finantsinspeksiooni esindaja arvas, et teistes riikides asuvate isikute eelkuritegude paremaks tõestamiseks, on lahenduseks koostöömemorandumi tegemine, kuigi ta tõdes, et näiteks Venemaaga võttis selle sõlmimine väga palju aega.

Finantsinspeksioon: „Venemaal on Venemaa keskpank, kes siis teeb seda, meie partner, koostöömemorandumi sõlmimine võttis aega üle kahe aasta.“

Samas ütles Finantsinspeksiooni ekspert, et mõnede probleemide puhul toimub turul nn isereguleerumine ja näiteks lõpliku kasusaaja tuvastamine on selliselt leidnud lahenduse.

Finantsinspeksioon: „...ütleme majanduskeskkonna areng on välja söönud firmad, kellel ei ole paberid korras. Vahepeal on olnud siin mitmeid erinevaid prioriteete, seal hulgas lõpliku kasusaaja tuvastamine. Siin on ka leitud lahendusi, turg on ise välja töötanud, kõige parem näide on deklaratsioon. /.../ Ütleme, kui jällegi see majanduskeskkond on aru saanud, et sellise deklaratsiooniga antud info jõuab uurimisasutusesse, ka Maksu- ja Tolliamet on uurimisasutus, siis seda võidakse kasutada selle isiku vastu. Ehk et ärikultuur on aru saanud, et ühest küljest see deklaratsioon viib lõpuks selle kasusaajani. Teine asi on see, et kui see deklaratsioon on vale, siis ta viib teise kaasusesse, mis on valeandmete esitamine ja siis tuleb mängu juba tahtlus, mis on samamoodi halb. Ka see probleem on ära langenud.“

Tehnilise infosüsteemi paremaks muutmiseks on, RABi endise juhi sõnul, juba astunud samme. RABi endine juht arvas, et RABi süsteem vajab uuendamist, kuid ta pakkus välja ühe lahendusena ka selle, mida mõned kohustatud isikud on juba teinud – luua ettevõttes oma IT-arendus selliselt, et süsteem koguks automaatselt kokku informatsiooni, mis tuleb RABile esitada kahtlustäratavate tehingute puhul. Samas ta tõdes, et IT-arendus on siiski küllaltki kallis ning väiksematele ettevõtetele jääb seetõttu lahenduseks otse RABi süsteemi andmeid (käsitsi) sisestada. Kui ühelt poolt on süsteemi täiustamise põhjuseks kasutajasõbralikkuse parandamine, siis teisalt nägi RABi endine juht vajadust muutuseks ka seetõttu, et RABil on tema hinnangul edukaks tööks vaja veel rohkem ja täpsemaid andmeid.

RAB1: „Meil ongi hetkel plaanis 2014 uus arendus – vähemalt arendada seda ja teha ka veebipõhine vorm kasutajasõbralikumaks ja panna üles võimsamad serverid, et vältida kinnijooksmise probleeme. Ja ka enda infosüsteemi arendada. /.../ See on megakallis, riigil ei ole seda raha, et seda teha. Peame tõenäoliselt tegema jälle europrojekti ja küsima eurorahasid. Rahade taotlemine ja see protsess võtab aega. Teate saatmise puhul on võimalus ka saata xml. Mõned asutused ka kasutavad seda, et nende süsteem genereerib ise xml-formaadis teate. See nõuab firmasisest IT-arendust – paar tükki on teinud selle ära. Praktiliselt nupulevajutusega tuleb meile ära see teade, et ei pea sellega vaeva nägema. Kui on palju teateid, tasub teha see automaatne arendus, kui on vähe, tuleb käsitsi sisestada – ega midagi teha ei ole. /.../ Ma arvan, et see on päris kallid ka selle firma jaoks. Seda peab ise kalkuleerima. Aga teate vorm peab olema põhjalik. Kui see ei ole põhjalik, siis RABil ei ole ülevaadet trendidest, skeemidest, asjadest ja meie enda analüütikud – nad ei saa aru, miks ja mida teatati, kus see kahtlus siin on. Paraku on nii nagu on ja seda lihtsamaks teha ei saa. Tõenäoliselt teeme ta tulevikus veel keerulisemaks, aga üritame teha lihtsamaks. Tahaks saada rohkem andmeid, aga muudame ta formaati. Teeme ta natuke kasutajasõbralikumaks /.../ Me oleme seda tagasisidet kogunud. Pangad ja kes teateid saadavad – alati on teretulnud saata meile politsei.ee ettepanekuid – me kogume neid.“

Ühe mõttena soovitas RABi endine juht tegeleda ka kasusaaja omaniku selgeks tegemise teemaga.

RAB1: „Kasusaaja omaniku teema: mis siis, kui on 10 omanikku ja kõigil 10 protsenti – kes on kasusaaja omanik? Uus FAFT ütleb põhimõtteliselt seda, et isik, kes võtab vastu olulisi otsuseid.“

Kasiino esindaja soovitas tõsta piirmääri, millest alates tuleks kahtlasest tehingust teavitada.

Kasiino: „Praegusel ajal, kus 2000 eurot tegelikult laias laastus... minu isiklik arvamus on see, et ta ei ole nüüd nii piisav summa, et selle peale peaks reageerima.“

Kui panga esindajad (sh RABi uus juht kui endine panga töötaja) arvasid, et neil on tänu Pangaliidule küllaltki palju informatsiooni käes, siis erasektorist valuutavahetuse ja kasiino esindajad tõdesid, et nad tunnevad vajadust RABi (või teiste avaliku sektori organite) poolt pakutavate koolituste ja infojagamise järele ning seda erinevatest aspektidest. Kasiino esindaja tõi välja vajaduse koolitajatele selgitada tegevuse mõttekust, st milleks neil tuleb pabereid täita.

Kasiino: „/.../ võib-olla oleks lihtsam töötajatele, kes tegelikkuses siis ütleme seal klientidega suheldes ja tööd tehes sellega tegelevad, et võib-olla nad saavad siis rohkem aru, /.../ et mille pärast seda tehakse. Et muidu on niimoodi, et ma pean seda tegema, aga üldjuhul, et kui inimene saab aru, miks seda tehakse, et siis võib-olla ta teeb seda parema meelega ja saab aru, et ta teeb seaduse mõistes vajalikku.“

Samuti nimetati probleemina koolituste rahalist aspekti. Avaldati soovi, et avalik sektor kannaks koolituste kulud, sest siis saaksid eraettevõtte saata koolitustele rohkem töötajaid.

Kasiino: „Koolituse kulu võiks kanda siis ka järelevalveorgan mitte niimoodi nagu näiteks on valuutakoolitustega, et me peame ise muretsema, et kuskohast me nüüd selle ostame ja kes meile selle teeb ja selle eest raha maksma /.../ Et kui avalik sektor selle võimaldaks ja see oleks ettevõtte jaoks tasuta – see oleks kindlasti ka efektiivsem sellepärast, et muidu vastasel juhul ettevõtte võib hakata raha selle pealt kokku hoidma, ütleva, et ma saadan praegu ainult viis töötajat ja vaatan pärast, millal ma ülejäänud 50 saadan. Et iga kulu, tegelikkuses on koolituskulud ka ettevõtte lõikes kindlasti on erinevad – mida suurem ettevõtte seda, rohkem on koolituskulud. Aga väikeettevõtja kindlasti hakkab mõtlema sellepeale, et kas see kulu ei ole mitte põhjendamatu jälle.“

Panga esindaja omakorda arvas infovahetuse kohta, et kuigi pangad on hästi informeeritud, siis skeemide monitoorimisest võiks järelevalveorganid jagada konkreetsemat informatsiooni selliselt, et eraettevõtted oskaksid oma ettevõttes teatavate tunnustega skeeme otsida. Teisalt ta ütles end mõistvat, et järelevalveorganid siiski väga täpselt ei saagi skeemidest rääkida teatavate piirangute tõttu.

Pank: „Kuna rahapesu juhataja on töögrupis kohal, siis enam-vähem adekvaatset informatsiooni saab. Aga nagu ikka väike salastatus on, kõike rääkida ei saa, kui räägivad, siis üldjoontes, et sellised põhimõttelised skeemid on, aga nemad ei saa kõike rääkida, kuna neil on ka omad piirangud ja saladused. Kui räägitakse skeemide trendid välja, tuled kontoris ja võtad välja oma juhtumised ja vaatad, et oi näed, sobituvad. Kas sobiks selle käekirja alla, siis oskaks kokku viia. Saan aru, et nemad ei saa ka öelda konkreetseid firmasid, kes tegutsevad ja mis tegutsevad.“

RABi uus juht arvas, et kuigi liigutakse arvutipõhise õppe suunas, siis efektiivsemad on siiski silmast silma koolitused ning rõhutas, et ka seadus nõuab erasektorilt regulaarsete töötajate koolituste korraldamist.

RAB2: „Koolitused ja ega siin midagi muud ei ole. Ja ütleme noh ilmselt tänapäeval liigutakse rohkem võib-olla sellise arvutipõhise õppe peale, aga tegelikult ega kõige paremad on ikka silmast silma koolitused. Ja seadus ütleb, et sa pead töötajaid koolitama ja seadus ka ütleb, et sa pead seda tegema regulaarselt, kuigi ta ei sisusta ära seda, mis see regulaarselt on...“

Valuutavahetuse ekspert hindas, et RABi poole pöördumisel saadakse väga konkreetset ja asjakohast informatsiooni vastusena, kuid ka tema nägi teavitamisel ja info jagamisel probleeme. Tema nägemuses on probleem neljaosaline. Esimese probleemina nägi ta, et seminaridel ja koolitustel jagatav informatsioon ei ole tihtipeale asjakohane.

Valuutavahetus: „Muidugi, nad ei ole juriidiline büroo, mis annab konsultatsiooni ja nad on seda juba mitu korda rõhutanud, aga kui võtta seminare, siis põhiline probleem on selles, et need ei ole alati asjakohased. /.../ Finantsinspeksioon on korraldanud midagi enda juures, kuid jälle – seda kõike tehakse slide-show formaadis. Kui tuled sinna ja ei tunne valdkonda, siis tekib huvi. Kui tuled siis, kui oled seda infot ennem lugenud, siis seal on sama, mis oli seaduses. Bürool on ka harjumus teha copy-paste'i, kuid nende käest on võimalik teada saada statistikat.“

Teiseks koolituste ja infojagamise probleemiks on valuutavahetuse eksperdi sõnul see, et kui näiteks seaduse täitmisele antakse konkreetsed tähtajad, siis juhiste jagamine, mil viisil peaks finantsasutus (näiteks finantsasutuste uue seaduse valguses) täpselt tegutsema, jäävad liiga hiljaks. Eelnimetatu tõttu peab erasektor kulutama oma ressursse info saamiseks (pöördudes näiteks juriidilise nõustaja poole). Lisaks hilisele informeerimisele nägi ekspert probleemina, et avalik sektor ei anna konsultatsioone.

Valuutavahetus: „Kui tulla tagasi välismakseid tegevaid ettevõtteid puudutava seaduse juurde, siis oli küll seminare, kuid huvitav oli alguses, kui kõigile, kes osutavad finantsteenuseid, oli saadetud kiri, et uus seadus on nüüd jõus ja te peate nüüd ise hindama, kas te lähete selle definitsiooni alla või ei lähe. Allpool oli postskriptumina kirjutatud juurde, et mitte mingeid konsultatsioone me ei korralda sellega seoses, nii et olge lahked ja püüidke ise hakkama saada. /.../ Võttes arvesse seda täiendavat postskriptumit, kus oli kirjas, et me mingeid konsultatsioone ei korralda, me püüdsime seda asja selgeks teha advokaadibüroode abil, kuigi oli jälle väga suur segadus. See puudutab seminaride teemat, et siis loogilisem oleks mitte ainult saata laiali sellist kirja, kuid korraldada seminar ja seal tekiks terve hunnik küsimusi ja me saaksime suhelda sellel teemal.“

Kolmandaks tõi valuutavahetuse ekspert välja, et mõned asjad, nagu näiteks seaduse väljaandmisega seonduv, sai avaliku sektori poolt tehtud veidi liigselt kiirustades ning erinevad avaliku sektori osapooled ei tee omavahel alati head koostööd..

Valuutavahetus: „Esiteks, kui vaadata minevikku, siis Eesti jäi selle seaduse väljaandmisega aasta hiljaks. See kõik oli tehtud kiiruga, sest et oli kiiresti vaja ning eesmärgid on kõigil ühed ja samad – reglementeerida kogunenud segadus antud valdkonnas. Erinevate osakondade riigiteenistujad arvavad, et nad autoriteetsemad kui teised ja see ka mängib oma rolli. Samamoodi nagu poliitikas: palju erinevaid parteisid, kuid ühele arvamusele ei jõua. Siin ma ei saa öelda, et see toimub ebakompetentsuse tõttu, kuid siis, kui selline järelevalveorgan nagu Finantsinspeksioon kirjutab, et me teavitame teid, kuid ärge meie poole pöörduge ega

küsi nõu, vaid pöörduge juristide poole, kes ka ei tea midagi selle kohta ja tehke meile dokumente, millistest näidiseid ei ole kuskil olemas...“

Neljandaks probleemiks pidas valuutavahetuse ekspert seda, et finantsasutustel ei ole ühtset liitu, kelle kaudu võiks saada lahtiseletatult head informatsiooni ning arvas, et selle loomine aitaks tööd efektiivsemaks muuta.

Valuutavahetus: „Eestis põhiline probleem on see, et firmadel, kes osutavad finantsteenuseid, puudub ühistu ja keegi ei soovi seda asutada, nii et igaiüks seisab oma huvide eest ise. See on üks probleem, kuid selle lahendamises me võiksime töötada palju efektiivsemalt“.

Magistrant tõi eelnimetatud neljaosalise infojagamise probleemi võimalike lahenduste alapeatükki seetõttu, et lähtudes valuutavahetuse eksperdi hinnangutest oleks kommunikatsiooni parandamiseks ka vastavalt neli lahendust:

- 1) seminarid ja koolitused tuleks korraldada asjakohasemalt, st arvestades sihtrühma mitte teha üks-ühele väljavõtte informatsioonist, mis on neile juba kättesaadav, vaid anda konkreetsemat infot;
- 2) informatsioon selgemate juhistega tuleks anda õigeaegselt;
- 3) RAB peaks olema valmis vastama ka erasektori täpsustavatele küsimustele;
- 4) kaaluda võiks finantssektori ühise liidu loomist, et muuta koostöö efektiivsemaks.

Kui esimesed kolm on soovid avalikule sektorile, siis neljanda puhul ei selgunud, kas sellise liidu või töörühma loomine peaks olema avaliku või erasektori initsiatiiv.

Ka panga esindaja arvas, et ühtsed juhendid võiksid olla välja töötatud avaliku sektori poolt (kui ka sisereeglite tõttu kõik neid ei saaks ehk kasutada). Sarnaselt valuutavahetuse eksperdile hindas ka tema oluliseks koolitusi või konsultatsioone, kus saaks omavahel arutada ja küsida paremini kursis olevaid või rahapesu tõkestamise tööga igapäevaselt tegelevatelt isikutelt nõuandeid, mismoodi keegi lahendab rahapesu tõkestamisega ettetulevaid probleeme ja küsimusi.

Pank: „Suurpankadel on emapankadest välja töötatud mingid instruksioonid, rahvusvahelise põhised. Väiksemad pangad aretavad ise. Mõnikord loomulikult küsid nõu, kui hakkad mingit asja aretama, et kuidas need on sõnastanud, kuidas lahti kirjutanud, aga niimoodi copy-paste ka ei saa. Benchmark ikka käib. Seda küll, et milleks ratast leiutada, kui keegi on selle juba kirja pannud või järele proovitud. Kõik on isikliku kontakti tasemel. Saad toimkonnas kokku, mul selline probleem, kuidas lahendanud olete, kas saad nõu anda või mingi koopia saata või näidata kuidas lahendatud on? Selline, puhtalt lihtsalt sellist nõukoda, nõukogu, kus saad rääkida probleeme /.../ Ütleme niimoodi, et rahapesu tõkestamine on väga kitsale liinile, siis oma pangas kellegi teisega sellest rääkida ei ole. Teiste inimestega, kes tegelevad samas liinis, on samad probleemid, võib-olla erineva nurga alt saad kokku, just tähtis on see, et pole nii ametlik formaat.“

Nii kasiino kui valuutavahetuse eksperdid soovitasid rohkem pöörata tähelepanu kaubandusettevõtetele, kus rahapesu avastamine on keerulisem (väiksemad tehingusummad). Siinjuures soovitas valuutavahetuse ekspert eriti Interneti-kaubanduse puhul teha teiste riikidega rohkem koostööd.

Valuutavahetus: „Minu arvates on asi, millele tõesti tuleb pöörata järelevalveorganite tähelepanu, on kaubanduslikud tehingud ettevõtete vahel, sellepärast, et Interneti-pektustes osalevad erinevad rühmitised erinevatest riikidest, mis hõlmavad isikuid, kes asuvad üle maailma ja nad võivad teineteist mitte tunda nägupidi, mille tõttu on neid raske avastada ja see on võimalik ainult koostöö abil.“

Panga esindaja pakkus paremaks infoliikumiseks välja mõtte teha veebileht, kus on värske informatsioon rahapesu kohta – uuendused ja informatsioon, mida võiks teada.

Pank: „Sellist avatud kodulehte ei ole, kust saaks pidevalt uuendatud informatsiooni. Kunagi idee oli, et võiks teha, aga siis oli küsimus, kes hakkab üleval pidama, kes uuendama ja keegi nagu ei tahtnud enda peale võtta täiendavat kohustust. Puht inimlik arusaamine. Loomulikult oleks võib-olla huvitav ja hea, kui oleks mingisugune kas koduleht või mingi Internet, kus oleks näha uuendused, mingid ilmingud sellised, mis

meie elusid mõjutavad. Eelmine nädal oli, et Šveitsi vanim pank pani ukсед kinni, seoses sellega, et ei täitnud USA rahapesu tõkestamise nõudeid ja tuli sulgeda pank.“

2.3. Magistrandi järeldused ning võimalikud lahendused rahapesu tõkestamistöö paremaks korraldamiseks Eestis

Magistrant vaatab töös kirjeldatud informatsiooni kahes osas. Kõigepealt käsitleb magistrant seda, kuidas teooria osas saadud informatsioon kattub Eesti ekspertide poolt väljendatud seisukohtadega ning seejärel annab magistrant oma hinnangu Eesti ekspertide poolt välja toodud mõtetele.

Eesti ekspertide arvamus kinnitas mujal materjalides olevat informatsiooni, et rahapesu on rahvusvahelise iseloomuga kuritegu – on piiriülene ning eelkõige puudutab riigi lähinaabreid kui teatud (finantsparadiisidena tuntud) piirkondi. Samas Eesti eksperdid pidasid *offshore* ja välisresidentide kasutamist tänasel päeval küllaltki väheseks, mis tuleneb tugevast Eesti seadusandlusest. Samuti kinnitasid nii teooria materjalid kui küsitletud Eesti eksperdid seda, et rahapesu tõkestamissüsteemiga kaetakse lisaks rahapesu järelevalvele laiemat skaalat probleeme nagu näiteks terrorismi rahastamise jälgimine, võitlus korruptsiooniga ja maksuprobleemid. Ka rahapesu olemust defineerivad Eesti eksperdid sarnaselt sellele, mis on sõnastatud rahvusvahelistes direktiivides. Samas mõned Eesti eksperdid laiendasid seda siiski mingil määral oma kogemuslikust vaatenurgast. Eesti eksperdid kinnitasid samuti, et lisaks rahapesule on piirideülese loomuga ka selle tõkestamine – sealjuures väljendasid mõned eksperdid isegi arvamust, et kohalik tõkestamine on täies mahus seotud rahvusvaheliste direktiivide, kontrolli- ja järelevalve süsteemiga (sh FATFi soovitusel, Euroopa Liidu direktiivid jt) ning ka igapäevatoos lähtutakse rahvusvahelistest normidest. Intervjueeritud Eesti eksperdid nägid ka küllaltki sarnaselt rahapesuks kasutavaid kanaleid (vt joonis 1, lk 22 – finantssektor, kaubandusmanipulatsioonid jne) ja vahendeid (vt joonis 1, lk 22; eraisikud: sotsiaalselt vähemkindlustatud grupid kui teostajad ja valgekraed või tugeva struktuuriga organiseeritud grupid kui korraldajad ja ettevõtted) ning ka rahapesust tulenevaid kahjusid hinnati küllaltki ühtemoodi. Majandusliku kahju hindamisel leidis nii Eesti ekspertide kui

teoreetilise materjali hulgas arvamust, et lühiajaliselt võib rahapesu riigi majandust isegi turgutada, kuid kõik arvasid, et kaasnev kahju (nt ebaaus konkurents või korrupsioon jmt) kaalub lühiajalise kasu üles. Samas oli magistrandi arvates huvitavaks asjaoluks ühe Eesti eksperdi poolt mainitud fakt, et rahapesu temaatikaga tugevalt seotud mõisted nagu terrorismi rahastamine, massihävitusrelvade rahastamine jmt võivad saada rahastust tegelikult ka legaalsest ärist ning on oluline rahapesu sellisest rahastusest eristada – rahapesu nimelt on illegaalsest ärist saadud tulu, mis siis nõ pestakse puhtaks. Rahvusvahelisel tasandil rahapesu tõkestamisel nägid nii teoreetikud (vt joonis 2, lk 41) kui Eesti eksperdid probleemina seda, et mitte kõik riigid või piirkonnad ei rakenda rahapesu tõkestavat seadusandlust ega teosta järelevalvet rahvusvahelistele normidele vastavalt ning sellega võib tegelike kasusaajateni jõudmine või eelkuriteo tuvastamine olla keeruline (st kui see ulatub piirkonda, kus ei tõkestata rahapesu piisavalt). Sarnaselt teooriast leitud informatsioonile kinnitasid ka intervjueeritud Eesti eksperdid, et rahapesu kui varjatud kuriteoliigi mahu, mõõtmete ja mõju hindamine on küllaltki keeruline või isegi võimatu.

Järgnevalt vaatleb magistrant ühekaupa maailma ja Eesti teoreetilistest materjalidest leitud rahapesu tõkestamise probleeme (vt joonis 5, lk 51) koos intervjueeritud Eesti ekspertide arvamustega. Magistrant võtab teoorias mainitud probleemi ning kirjutab selle järele, kas Eesti eksperdid ka sellist probleemi täheldasid ning millised on erinevused.

1. Riigi majandusliku tõrjutuse vältimiseks rahvusvaheliste regulatsioonide rakendamine ning normide rakendamise tõestamine on keerukas. Eesti eksperdid tõid samuti välja, et rahvusvahelisel tasandil osalemine võib olla keerukas ja nõuab ka ise eksperthindajaks olemist, kuid riigil on hädavajalik saada rahvusvaheliste standardite järgi häid tulemusi, sest rahapesu tõkestamise normide rakendamine ja kontrollsüsteemide tugevus on riigi majandusele oluline. Eelkõige tõid Eesti avaliku sektori eksperdid siinkohal välja just maineriski ja majanduse tõrjumist läbi investeeringute peatamise, kõrgemate teenushindade või isegi boikoti, kui riik ei suuda rahvusvahelisi norme rakendada ja tõestada, et seda tehakse.

2. Rahapesu aktsioonile jõutakse jälile alles tükk aega pärast tegevuste toimumist. Eesti eksperdid töid selle probleemi raames eelkõige välja, et kuna tegemist on varjatud kuriteo liigiga, siis osa rahapesu jääb märkamata.
3. Rahapesu tegevused ei pruugi olla hästi dokumenteeritud ja tõestatavad. Eesti eksperdid nägid seda probleemi kahes osas. Ühelt poolt on valdkondi (nt kasiino, valuutavahetus), kus on keeruline tõestada, et klient on andnud õiged andmed ning teisalt on eelkuriteo tõestamisel (eriti piiriüleste puhul) võimatu saada tõestamiseks vajalikke materjale või ei ole võimalik saadud andmeid seada kahtluse alla.
4. Ressursid on piiratud ja tõkestussüsteemid on kulukad – töötajate väljaõpetamine, tehnika, aruandlus ja tagasiside riigile tähendab lisatööd. Eesti avaliku sektori eksperdid hindasid ressursse pigem heaks, kuid leidsid, et suuremad ressursid oleks abiks efektiivsemaks tõkestamiseks. Erasektori ekspertide nägemuses oli ressursside küsimus (äritegevuse valguses) aga teravamaks küsimuseks, kuna teavitamine, koolitamine, väliskonsultatsioonide ostmine jne võtab ressursse, mida nad pigem suunaksid äritegevusse ja seega nähti finantseerimisel avaliku sektori suurema toetuse vajadust.
5. Riskipõhisest lähenemisest tulenevalt tekib üleraporteerimine. Seda ohtu nägid Eestis pigem avaliku sektori eksperdid. Erasektori esindajate suhtumine oli, et pigem teavitada rohkem ja olla kindel, et organisatsioon on oma kohustuse hoolsusnõuetega täitnud, kui jätta teatamata ja hiljem sattuda sellest tulenevalt probleemidesse. Samas monitoorimise ja riskipõhise lähenemise juhendite puudumise tõttu oli mitmetel erasektori ekspertidel segadus, kui palju ja mida siiski peab raporteerima.
6. „Tunne oma klienti“ ja sh PEPide (poliitilise taustaga inimeste) puhul võib tekkida olukordi, kus ei ole selgeid piire ja juhiseid võimalik erasektorile kontrollimiseks anda. „Tunne oma klienti“ nõue läheb isegi jälitustegevuse alla ning tekitab ka ärilise huvi seisukohast vastuolusid, puuduvad avaliku sektori poolt täpsed juhised ja kindlustunne, kuivõrd võib kliente monitoorida. Eesti avaliku sektori eksperdid töid samuti välja, et uute regulatsioonide rakendamisega on teatud raskusi ja segadust ning neil tuleb lähitulevikus hakata leidma lahendusi olukorra parandamiseks. Erasektori eksperdid töid välja, et monitoorimine ja andmete küsimine teataval määral segab äritegevust kliendisuhete hoidmise aspektist, kuna mõned kliendid on veidi tõrksad teatud andmeid

avaldama. Samuti mainiti, et andmekaitse seaduse mõistes võib monitoorimise ja teavitamise tegevus võib-olla isegi ebaseaduslik olla.

7. Klienditeeninduse ja järelevalve osakonnad on tihtipeale ettevõtte struktuuris sedavõrd kaugel üksteisest, et võib tekkida probleeme regulatsioonide rakendamisel. Eesti erasektori eksperdid nägid siinkohal probleemi eelkõige klienditeenindajale pandud suures otsustamisõiguses (st kas teadlikkus on piisav), kuid üldiselt organisatsioonide pigem väikeste struktuuride tõttu seda probleemi väga oluliseks ei peetud.

Seega võib magistrandi arvates järeldada, et nii maailma teooriast leitud kui ka Eesti ekspertide poolt määratletud probleemide nägemus on üldjoontes sarnane ning nähakse veel arenguruumi rahapesu tõkestamistöös ning on lahendamist vajavaid küsimusi.

Viimasena vaatleb magistrant enda arvates olulisemaid väiteid, mida intervjueeritud eksperdid Eesti olukorra ja rahapesu tõkestamise lahenduste osas välja tõid ning annab hinnangu, kuivõrd ta väidetega nõustub või milliseid lahendusi võiks tema arvates paremaks rahapesu tõkestamiseks Eesti lähitulevikus rakendada. Kõigepealt kirjeldab magistrant, mis on tema ja/või intervjueeritud ekspertide arvates Eestis rahapesu tõkestamisel hästi või pigem hästi.

1. Eksperdid tõid Eesti plussina välja riigi väiksusest tuleneva küllaltki hea infoliikuvuse, kuna järelevalve poolt on võimalik suhteliselt kiiresti jõuda peaaegu kõikide turuosalisteni ning erasektoril on otsekontaktidelt võimalik küsida lisainformatsiooni. Magistrant nõustub, et Eesti väiksusest tulenev otsesuhtlus on oluliseks plussiks, mis soodustab kiiret asjaajamist ja tõhusamat järelevalvet.
2. Eksperdid nimetasid, et Eestil on rahapesu tõkestamisel hea maine tänu positiivsetele tulemustele rahvusvahelise järelevalve raportites. Magistrant on oma töös (tuginedes teoreetikute arvamusele) kritiseerinud raportite ebaühtlust ning seda, et need ei pruugi anda reaalselt pilti, kuna ei tugine efektiivsuse, vaid seaduse ja paberite järgi rakendamise hindamisele. Samas on ta nõus sellega, et Eesti positiivsed tulemused ja kõrge hinnang rahapesu tõkestamise olukorrale on Eesti rahvusvahelisele mainele väga oluline ja tänase päeva olukord on heas seisus.

3. Magistrant näeb Eesti heale mainele kaasaaitava plussina ka seda, et Eesti on liitunud ja avalik sektor on aktiivselt kaasatud rahvusvahelistesse rahapesu tõkestamise organisatsioonidesse ning teeb pidevat koostööd rahvusvaheliste institutsioonidega ja ekspertide arvamuste järgi ka otse teiste riikidega (sh lähinaabritega).
4. Samuti näeb magistrant positiivsena seda, mida ka nii avaliku kui erasektori eksperdid mainisid, et finantsvaldkond ja kohustatud isikud valdavalt tegelevad rahapesu tõkestamisega ning ettevõtetes on sisse viidud regulatsioonid ning toimub töötajate koolitamine.
5. Erinevalt mitmetest teistest riikidest ei ole Eestis väga karmid trahvid ja jõumeetodid järelevalve poolt ning kasutatakse leebemaid (või nagu üks erasektori ekspert nimetas – nutikamaid) lahendusi. Magistrant arvab, et sellise poliitika jätkamine on mõistlik ning suuremad trahvid või rangemad karistused ei annaks rahapesu tõkestamisele olulist edutegurit juurde.

Teisalt näeb magistrant, et rahapesu tõkestamises on veel mitmeid aspekte, mida tuleks oluliselt parandada või peaks veidi parandama.

1. Tuginedes avaliku sektori ekspertide arvamustele on magistrandi arvates märgata, et teatud lähiriikidega, millega Eesti rahapesu on tugevalt seotud, on koostöös veel puudujääke (eriti kui eelkuriteod leiavad aset mujal riikides). Magistrant küll mõistab, et teatud koostöömemorandumite saavutamine võib olla aeganõudev, kuid arvab, et avalik sektor võiks, näiteks rahvusvaheliste organisatsioonide abil, veelgi rohkem panustada koostöö paranemisse.
2. Samuti on magistrandi arvates kohati märgata olukorda, et „paberil on kõik korras“, kuid reaalselt on järelevalve tugev küll teatud sektorites, kuid teistes valdkondades (näiteks kaubandus ja teenindus) tegelikku rahapesu järelevalvet ei toimu või on seda väga vähesel määral. Viimati mainitud asjaolu võib magistrandi arvates jätta mulje nagu teatud aladel tegutsemisel ongi olukord erasektorile lihtsam ja mitte kontrollitud. Magistrant soovib avalikul sektoril tugevdada või laiendada järelevalvet ka teistele valdkondadele kui finantssektor.

3. Kui avaliku sektori arvates ja pankade poolelt on infoliikumine ja koolitus rahapesu tõkestamisel küllaltki hea, siis erasektori puhul nägid mitu eksperti ning ka magistrant vajadust parema konsulteerimise, teavitamise ja tagasiside küsimise järele. Samuti mainiti erasektori poolt, et avaliku sektori koolitused ei ole piisavalt sisulised ning pigem korratakse informatsiooni, mis on juba avaliku sektori hallatavatel kodulehtedel üleval või ise leitav (näiteks seadusest). Magistrandi arvates on uute direktiivide ja regulatsioonide valguses tänasel päeval olukord, kus erasektoris on segadus või info isegi puudub, et mis on seadustega jõustunud ning näiteks millistele näitajatele tuginedes peaks kliente monitoorima. Magistrant soovib avalikule sektorile siinkohal mitmeid viise kommunikatsiooni parandamiseks. Esiteks tuleks uute regulatsioonide jõustumise kohta või muu uudne informatsioon, mida kõik kohustatud isikud peaksid teadma, saata erasektorile vastavad teavitused (näiteks e-posti aadressidele, kuna kohustatud isikute nimekiri on avalikul sektori olemas). Teiseks soovib magistrant välja töötada võimalikud täpsed juhised ning teha need kõigile kohustatud isikutele kättesaadavaks näiteks RABi kodulehel (ning selliste juhiste olemasolust ka teavitada), sest vastasel juhul käsitleb iga organisatsioon regulatsioone oma äranägemise järgi ning võivad tekkida teadmatusest tulenevad probleemid. Kolmandaks soovib magistrant kaasata rahapesu tõkestamisega tegelevatesse töögruppidesse erinevate erialade esindajaid, sest valdkonna spetsiifikast tulenevalt võivad ka teatud probleemid olla erinevad. Neljandaks teeb magistrant ettepaneku (kui see on rahaliselt ja ajaliselt võimalik) sisse seada konsultandi ametikoht, kelle poole saaksid erasektori isikud pöörduda eelkõige juriidiliste küsimustega, mis rahapesu tõkestamisel tekivad. Samuti soovib magistrant erasektoril kaaluda võimalust koostada teenindajatele arusaadav koolitusmaterjal, mis sisaldab lihtsat samm-sammulist informatsiooni, mida peab teenindaja tegema ning miks on rahapesu tõkestamine tema töös vajalik.
4. Avaliku sektori esindajad arvasid, et erasektori poolt võiks olla läbi erialaliitude rohkem initsiatiivi, kuid magistrant arvab, et kuna erasektori peamiseks tegevuseks on äritegevus, siis ei ole neil põhjendatud huvi ega ka majanduslikult kasumlik võtta lisakohustusi rahapesu tõkestamisel. Magistrant leiab, et töögruppide moodustamine ja informatsiooni jagamine võiks olla avaliku sektori ülesanne ning nende poolt

korraldatud. Erasektoril on magistrandi hinnangul tänasel päeval rahapesu tõkestamisega seoses juba küllaltki suured kulutused – nt töötajate koolitamise, teavitamise ja info otsimisega seotud tööjõu-, IT-lahenduste jmt kulud.

5. Magistrant näeb tänasel päeval ka RAB teavitamiskeskonna IT-lahendust nõrkusena. Sellesse keskkonda sisestamine on küllaltki aeganõudev (va juhul kui ettevõtte on oma ressurssidest töötanud välja eraldi IT-lahenduse, mis automaatselt kogub soovitud informatsiooni). RAB endise juhi hinnangul on töös uue ja kasutajasõbralikuma teavitamiskeskonna loomine, kuid magistrant arvab, et IT-lahenduse kasutajasõbralikumaks muutmisega tuleks tegeleda võimalikult kiiresti. Sealjuures soovitab ta välja töötada kahtlastest tehingutest teavitamise süsteem, mis võimaldaks võimalikult vähest käsitsi sisestamist.
6. Nii avaliku kui erasektori eksperdid tõid ühe keerulise küsimusena välja PEPide ja nende lähedaste tuvastamise. Nõue juba on nagu olemas, kuid puuduvad juhised, kuskohast leida tuvastamiseks vajalikku informatsiooni või on kallid otsingubaasid (välismaised tasulised andmebaasid) või aeganõudvad meetodid (info otsimine avalikust veebist), mis ei pruugi olla tulemuslikud. Ühe võimaliku lahendusena pakkusid avaliku sektori eksperdid, et riik võiks kaaluda andmebaaside ostmist ja nende kasutusõiguse andmist kohustatud isikutele või kohaliku ühtse andmebaasi koostamist. Samas arvasid eksperdid, et ühtse Eesti PEPide andmebaasi koostamine on keeruline (nii pidevate muutuste kui andmekaitse/jälitustegevuse tõttu) ja haldamine kallis. Magistrant leiab, et kuna nõue selles osas erasektorile kehtib – vähemalt Euroopa direktiivid on jõustunud ja ei tohiks PEPide tuvastamisega mitte tegeleda ning ka probleemide tekkimisel jääb tõenäoliselt „süü“ erasektori kanda – tuleks probleemiga võimalikult kiiresti tegeleda ja leida lahendused või anda vähemalt esmased tegutsemisjuhised.

KOKKUVÕTE

Magistrant käsitles oma töös rahapesu ja selle tõkestamist Eestis. Rahapesu on piiriülene kuritegu, st et kasusaajad kasutavad skeeme, mis ei hõlma ainult seda riiki, kus asub illegaalse raha või vara omanik. Rahapesu tõkestamine on samuti korraldatud eelkõige rahvusvahelisel tasandil, st et soovitused ja direktiivid töötatakse välja rahvusvaheliste organisatsioonide (nt FATF) poolt; Euroopas tuleb riikidel täita Euroopa Liidu direktiive ning koostöös tuleb arvestada ka teiste piirkondade (nt Ameerika Ühendriigid) rahapesu tõkestamisele seatud nõudeid. Rahapesu tõkestamise järelevalve ning rahapesu tõkestamise normide täitmise kontroll toimub lisaks riiklikule ka rahvusvahelisel tasandil. Eelnimetatu tõttu käsitles magistrant oma töös rahapesu olemuse mõistmiseks ning rahapesu tõkestamise olukorrast ülevaate saamiseks kõigepealt rahvusvahelisel tasandil toimuvat ning seejärel keskendus täpsemalt Eesti olukorrale. Eesti rahapesu ning selle tõkestamise olukorra paremaks mõistmiseks kaasas magistrant oma töösse rahapesu temaatikaga igapäevaselt kokupuutuvate ekspertide arvamused.

Magistritöö jagunes kahte ossa, millest esimene oli teoreetiline ja teine empiiriline uurimus. Magistritöö teoreetilise struktuuri jagas magistrant omakorda kahte ossa, st kõigepealt käsitles ta maailmas rahapesu ja selle tõkestamises toimunut ja hetkeseisu ning seejärel käsitles Eesti olukorda. Magistritöö teoreetilises osas otsis magistrant vastuseid eelkõige sissejuhatuse punktis 1 tõstatatud küsimustele maailma erinevate viimaste aastate teadus- ja uurimistöode abil ning teises punktis tõstatatud küsimustele vastuse saamiseks kasutas ta ka Eesti järelevalveorganite välja antud materjale. Rahapesu olemuse ja selle tõkestamise olukorrast maailmas ülevaate saamisel töötas magistrant läbi mitmeid materjale ning avastas töö käigus, et kuna temaatika on kirjandusse ning maailma huviorbiiti tugevamalt sattunud alles viimastel aastakümnetel, siis raamatuid, kus seda teemat käsitletakse on

pigem vähe. Alles hiljutise huviorbiiti sattumise tõttu on rahapesu tõkestamine olnud viimasel aastakümnel ka kiires muutuses, st soovitusi, nõudeid, standardeid ja direktiive on pidevalt uuendatud ning rahapesu tõkestamise valdkonda on kaasatud ka teiste kuriteoliikide tuvastamisega seotud temaatika. Näiteks 9/11 tõttu on võitlus terrorismi rahastamise vastu saanud rahapesu tõkestamise süsteemi üheks osaks ning samuti kasutatakse rahapesu tõkestamiseks loodud süsteemi erinevates riikides näiteks korruptsiooni või maksupettuste ja muude kuritegude välja selgitamiseks või avastamiseks. Kuna rahapesu temaatikas välja antud raamatuid leidis magistrant vähe, siis keskendus ta peamiselt Tartu Ülikooli andmebaasi kaudu leitavatele teadus- ja uurimustöödele. Magistrant leidis enam kui sada rahapesu tõkestamisega seotud märksõnaga uurimustööd, kuid kasutas neist üle paarikümne väljaande, mis olid hiljutisemad ja rohkem fokusseeritud rahapesule ning vähem kaasnevatele mõistetele nagu näiteks terrorism. Samuti kasutas magistrant eelkõige neid materjale, mis võtsid arvesse ja käsitlesid ka viimaste Euroopa Liidu ja FATFi soovitustega kaasnevaid muutusi (näiteks riskipõhine hindamine, „tunne oma klienti“ jm).

Mujalt maailmast pärit autorite teoreetiliste materjalide abil sai magistrant vastused rahapesu ajaloolise tausta kohta, st rahapesu temaatikat hakati esmalt käsitlema Al Caponega seotult, kuid tegelikku huviorbiiti sattus see eelkõige 1980ndatel aastatel. Rahapesu olemuse paremaks mõistmiseks koostas magistrant teoreetilistele materjalidele tuginedes oma joonise „Rahapesu olemus“ (vt joonis 1, lk 22), kus ta jõudis järeldusele, et rahapesu on kolmele etapile tuginev protsess (illegaalse raha legaalsesse süsteemi paigutamine, kihitamine ning selle omanikuni tagasi jõudmine). Samuti tõi magistrant välja, milliseid rahapesu kanaleid mainisid teoreetikud kasutusel olevat ning mis tüüpi eraisikud ning ärilised organisatsioonid on teoreetikute andmetel rahapesu protsessi kaasatud. Samal joonisel tõi magistrant välja ka rahapesust tulenevad võimalikud kahjud. Magistrant kasutas märksõna „võimalikud“, sest alati ei pruugi iga rahapesuga nimetatud kahjud kaasneda. Seega võib öelda, et kasutatud teoreetilised materjalid andsid rahapesu olemusest ja toimimisest küllaltki selge ja laiapõhjalise ülevaate.

Seejärel andis magistrant rahapesu tõkestamise olukorrast ülevaate erinevate maailma teoreetikute andmetele tuginedes. Tulenevalt tööle püstitatud ülesannetest uuris magistrant nii seda, kuidas on rahapesu tõkestamine ajas muutunud, kes (millised organisatsioonid) tegelevad rahapesu tõkestamisega kui ka otsis vastuseid, milliseid kitsaskohti või probleeme rahapesu tõkestamisel erinevad maailma teoreetikud näevad. Magistrant koostas leidude põhjal ülevaatliku joonise „Rahvusvaheline rahapesu tõkestamine“ (vt joonis 3, lk 41). Magistrant sai teada, et rahvusvahelisel tasandil jagunevad tõkestajad nn rahvusvahelisel üldtasandil ja rahvusvahelisel regionaalsel tasandil tõkestajateks. Rahapesu tõkestamine rahvusvahelisel tasandil on eelkõige toimunud ja toimub ka tänasel päeval avaliku sektori organisatsioonide eestvedamisel ja järelevalvel, kuid viimasel dekaadil on ka erasektori organisatsioonid (eelkõige pangandus oma maine kaitsmiseks) võtnud teatava initsiatiivi rahapesu tõkestamise normide seadmisel ja kontrollimisel. Magistrant sai teada, et rahvusvahelisel tasandil toimub tõkestamine eelkõige läbi koostöövõrgustike loomise (sh ohtudest teavitamine, informeerimine, oskusteabe vahetamine jm) ning ühtsete standardite (sh soovitusel, normid) loomise. Peamiste probleemidena tõkestamisel nähti seda, et rahapesu varjatud olemuse tõttu puudub tegelik statistika, millele toetuda; samuti ei ole võimalik (nt arengumaade rahalise ressursi tõttu) või ei soovi (nt korrumppeerunud maad) teatud piirkonnad või riigid ülemaailmsete rahapesu tõkestamise standarditega ühineda või täidavad norme fiktiivselt („paberil on kõik korras“).

Teoreetilise osa teises pooles alustas magistrant Eesti rahapesu ja selle tõkestamise olukorra käsitlemist ning kasutas selleks nii maailma teoreetikute informatsiooni kohalikul tasandil toimuva kohta kui ka Eesti RAB väljaandeid. Magistrant koostas leidude põhjal joonise „Rahapesu tõkestamine kohalikul (riiklikul) tasandil“ (vt joonis 5, lk 51). Magistrant sai teada, et kohalikul tasandil toimub rahapesu tõkestamine riiklike institutsioonide ja organisatsioonide ning erasektori organisatsioonide poolt. Sealjuures esimese roll on eelkõige seadusloome, koolitamine, järelevalve ning kontroll (sh sanktsioonide rakendamine) ning erasektori ülesanne on eelkõige oma klientide monitoorimine ja kahtlastest tehingutest avaliku sektori teavitamine, kuid ka sisene audit eraettevõtte omanike varade kaitseks. Peamised probleemid, millega kohalik tasand avaliku sektori või

erasektori poolelt kokku puutub, sai magistrant teada peamiselt maailma teoreetikute poolt kirjutatud teadus- ja uurimistöödest. Peamisteks probleemideks võib magistrandi arvates nimetada rahapesu tõkestamise keerukust ja ressursikulukust erinevatel põhjustel.

Teoreetilise uurimuse järel asus magistrant Eesti rahapesu tõkestamisega kokkupuutuvate ekspertide arvamuste abil välja selgitama, milline on Eesti rahapesu ja selle tõkestamise olukord. Empiiriliseks uurimuseks otsustas magistrant kasutada süvaintervjuusid, et saada võimalikult laiapõhjalist ning süvitsi minevat vaadet. Ekspertide valikul tugines magistrant Eesti rahapesu tõkestamise süsteemile, st kaasates võimalikult mitmeid erinevate valdkondade kohustatud isikuid (vt lisa 1) ja järelevalvega kokkupuutuvaid eksperte. Kohustatud isikutest küsitles magistrant isikuid, kes oma valdkonna ettevõttes on ametlikult kohustatud isikuks. Erasektori valdkondadest küsitles magistrant panga, kasiino, valuutavahetuse ja advokaadibüroo esindajaid, kuna tulenevalt rahapesu tõkestamise ajaloost olid magistrandi teada nende valdkondade esindajad enim rahapesu tõkestamise teemaga kokku puutunud. Avaliku sektori ekspertidest küsitles magistrant Finantsinspektsiooni esindajat, RABi juhti, kes oli ametis kuni 2012 detsembri lõpuni ning samuti RABi uut juhti, kes asus ametisse 2013 jaanuaris ning eelnevalt oli töötanud Eesti ühes suurimas kommertspangas rahapesu tõkestamise järelevalve osakonnas kohustatud isikuna. Kokku küsitles magistrant seitset eksperti ning magistrandi hinnangul oli ekspertide valik rahapesu olukorrast ja tõkestamisest ülevaate saamiseks esinduslik, arvestades statistikat, millistest valdkondadest tulevad Eestis kahtlastest tehingutest teavitamised. Uurimusest välja jäänud valdkondades on kahtlastest tehingutest teavitamise osakaal pigem väike.

Empiirilise uurimuse jaoks lõi magistrant kõigepealt esmase vestluskava (vt lisa 2), millele tuginedes viis läbi pilootintervjuu RABi endise juhiga. Kuna pilootintervjuu tulemusel selgus, et vestluskava vajab üldiste mõistete osas lühendamist (eksperdi nägemus kattus teoreetilistest materjalidest leituga ning uut informatsiooni ei ilmnenud), siis koostas magistrant teiste ekspertidega vestemiseks lühendatud vestluskava (vt lisa 3), kus peamine fookus oli Eestil ning keskenduti eelkõige eksperdi isiklikele kogemustele ning arusaamadele. Mõlemad vestluskavad olid loodud töö teoreetilisele käsitlusele sarnase

struktuuriga, et magistrandil oleks võimalik võimalikult suures mahus võrrelda maailma teoreetilistest materjalidest saadud informatsiooni kohalike ekspertide arvamustega.

Maailma teoreetilistest materjalidest saadud seisukohad ning küsitatud Eesti ekspertide nägemused olid rahapesu olemuse ja tõkestamise osas küllaltki sarnased. Eesti eksperdid nimetasid Eesti rahapesu olevat teatavaid erisusi, millest enamus tulenesid riigi väiksusest (sh ka Eesti kui transiitmaa erisus) või naaberriikide eripärast. Peamiste sarnasustena võib välja tuua, et rahapesu peetakse piiriüleseks (rahvusvaheliseks) kuriteoliigiks, mis on varjatud olemusega ja seega raskesti tõendatav kuritegu, kuid kasutatavad kanalid ja vahendid (sh inim- ja organisatsioonitüübid) on igal pool maailmas küllaltki sarnased. Rahapesu tõkestamine on Eesti ekspertide hinnangul samuti rahvusvahelise loomuga ning mõned eksperdid tõid isegi välja, et Eestil ei ole kuigi palju otsustamisõigust, sest rahvusvahelisel tasandil esitatud soovitused, standardid ja nõuded tuleb kohalikul tasandil rakendada, isegi kui mõned neist on ressursimahukad või ei nähta rakendamisest suurt tulu. Teatava erisusena võib Eesti ekspertide seisukohtadest välja tuua selle, et Eestis ei peeta rahapesu kuigi suureks probleemiks ning olukorda hinnatakse pigem heaks. Samuti rõhutati veidi enam üheks kõige olulisemaks aspektiks Eesti hea maine ja rahapesu tõkestamise seost, st rahapesu tõkestamise vajalikkust Eesti hea maine säilitamiseks või tekitamiseks (nii rahvusvaheliselt üldiselt kui investeerijate, välispankade jmt mõistes).

Lisaks üldisele vaatele võrdles magistrant ka teoreetilistest andmetest leitud rahapesu tõkestamise probleeme (vt joonis 5, lk 51) kohalike küsitatud ekspertide poolt mainitutega. Üldiselt võib öelda, et küsitatud Eesti eksperdid tõid välja samad probleemid, mida mainisid ka maailma teoreetikud (vt lk 110-112) ning tänasel päeval on enim segadust tekitavaks uus riskipõhine kahtlustest teavitamine (sh eelkõige kliendi monitoorimine ja PEPide kontroll), st kuidas on võimalik seda kõige paremini rakendada. Samuti toodi oluliste probleemidena välja rahapesu tegeliku kasusaaja leidmise keerukus (sh dokumenteerimine ja jälgimine) ja rahapesu tõkestamistöo ressursimahukus. Teatavaks erinevuseks on, et Eesti eksperdid ei pidanud väga suureks probleemiks seda, et ettevõttesisene järelevalve ja klienditeenindus, kes puutub kliendiga otseselt kokku, oleks teineteisest väga kaugel.

Töö eesmärgiks oli välja pakkuda võimalikud lahendused rahapesu tõkestamise paremaks korraldamiseks Eestis. Magistrant arvab, et kui ta ei oleks saanud head ülevaadet maailma ja Eesti olukorrast üldiselt, ei oleks olnud võimalik välja pakkuda konkreetseid lahendusi. Näiteks oleks magistrant ilma rahvusvaheliste nõuete olukorda teadmata võinud välja pakkuda lahendusi, mida Eestis kohapeal ei olekski võimalik lahendada. Lahenduste väljapakumisel sai magistrant seega tugineda üldisele olukorrale ning samuti küsitletud ekspertide nimetatud probleemidele ja nende poolt nimetatud võimalikele lahendustele. Magistrant koostas ülevaate (vt lk 112-115), kus tõi välja peamised väited, mida Eesti rahapesu tõkestamise olukorra kohta mainiti ning andis oma hinnangu, millistes teemades võiks jätkata samamoodi ja hoida tegevusi alles. Lisaks tõi magistrant välja kitsaskohad ja andis soovitusi, mismoodi võiks neid lahendada. Kokku tõi magistrant välja kuus peamist kitsaskohta, millest kõige olulisemaks peab ta infovahetuse ja kommunikatsiooni parandamist, kuid ka avaliku sektori initsiatiivi IT-lahenduste välja pakkumisel või järelevalve laiendamisel näiteks kaubandussektorile.

Kokkuvõtteks võib öelda, et töö täitis nii sellele seatud eesmärgi kui ka ülesanded ning tööil võiks olla rakenduslik väärtus kui välja pakutud lahendusi ollakse valmis kasutama. Samuti võib tööd nimetada uudseks, kuna magistrandile teadaolevalt ei ole Eestis avaliku ja erasektori rahapesu tõkestamise nägemusi võrreldud ning välja pakutud konkreetseid lahendusi olukorra parandamiseks.

Kuna ühe olulise probleemina selgus juhendite ja koolituste vajadus, mistõttu võiks magistrandi arvates tulevikus viia läbi kohustatud isikute küsitlemise, et teada saada nende täpseid vajadusi selliselt, et oleks võimalik välja töötada vajalikud materjalid. Samuti võiks kaaluda küsitluse läbiviimist, millised konkreetsete mõõdikud ja indikaatorid vajaksid väljatöötamist, millele võiks erasektor oma igapäevatoos tugineda. Lisaks võiks magistrandi arvates IT-süsteemide (nt RAB teavituskeskond, PEP otsingukeskkond) puhul eelnevalt läbi viia kohustatud isikute ja/või erasektori klienditeeninduste küsitluse, teada saamaks tegelikke vajadusi ning kasutuskogemust.

VIIDATUD ALLIKAD

1. Aastaraamat. Ülevaade rahapesu tõkestamisest Eestis 1999-2005. Rahapesu andmebüroo, Tallinn, 2006, 31 lk. [<http://www.politsei.ee/dotAsset/27959.pdf>]. 02.01.2013
2. Aastaraamat 2006. Ülevaade rahapesu andmebüroo tegevusest 2006. aastal. Rahapesu andmebüroo, Tallinn, 2007, 31 lk. [<http://www.politsei.ee/dotAsset/27961.pdf>].
02.01.2013
3. Aastaraamat 2007. Ülevaade rahapesu andmebüroo tegevusest 2007. aastal. Rahapesu andmebüroo, Tallinn, 2008, 55 lk. [<http://www.politsei.ee/dotAsset/27963.pdf>].
02.01.2013
4. Aastaraamat 2008. Ülevaade rahapesu andmebüroo tegevusest 2008. aastal. Rahapesu andmebüroo, Tallinn, 2009, 44 lk. [<http://www.politsei.ee/dotAsset/27957.pdf>].
02.01.2013
5. Aastaraamat 2009. Ülevaade rahapesu andmebüroo tegevusest 2009. aastal. Rahapesu andmebüroo, Tallinn, 2010, 47 lk. [<http://www.politsei.ee/dotAsset/54458.pdf>] 02.01.2013
6. Aastaraamat 2010. Ülevaade rahapesu andmebüroo tegevusest 2010. aastal. Rahapesu andmebüroo, Tallinn, 2011, 36 lk. [<http://www.politsei.ee/dotAsset/174740.pdf>].
02.01.2013
7. Aastaraamat 2011. Ülevaade rahapesu andmebüroo tegevusest 2011. aastal. Rahapesu andmebüroo, Tallinn, 2012, 24 lk. [<http://www.politsei.ee/dotAsset/226987.pdf>].
02.01.2013

8. About the Egmont Group. The Egmont Group. [<http://www.egmontgroup.org/>].
18.12.2012
9. Advokaadibüroo esindaja (ei soovi ettevõtet avaldada). Autori intervjuu. Helisalvestis Tallinn 8.jaanuar 2013
10. About the IMF. International Monetary Fund. [<http://www.imf.org/external/about.htm>].
23.10.2012
11. **Balder, R.** (AS Tallinna Äripanga rahapesu ja terrorismi rahastamisetõkestamise spetsialist). Autori intervjuu. Helisalvestis Tallinn, 10. jaanuar 2013.
12. **Bergström, M., Svedberg Helgesson, K., Mörth, U.** New Role for For-Profit Actors? The Case of Anti-Money Laundering and Risk Management. – Journal of Common Market Studies, 2011 Vol. 49, No. 5, pp. 1043–1064.
13. **Canhoto, A. I.** Barriers to Segmentation Implementation in Money Laundering Detection. – Marketing Review, 2008 Vol. 8, No. 2, pp. 164-181.
14. **Cristian, A.** Fighting Economic Crime in the European Arena. – Annals of the University of Oradea, Economic Science Series, 2010, Vol. 19, Issue 2, pp. 23-37.
15. Estonia. Progress report and written analyses by the Secretariat of Core Recommendations. Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and Financing of Terrorism (MONEYVAL), 2011, 125 p.
[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Evaluations/Progress%20reports%20y/MONEYVAL%282011%2927_ProgRep2_EST_en.pdf] 02.01.2013
16. FATF Annual Report 2011-2012. Financial Action Task Force, 2012, 54 p.
[<http://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/brochuresannualreports/FATF%20annual%20report%202011%202012%20website.pdf>] 22.10.2012

17. **Ferwerda, J.** The Economics of Crime and Money Laundering: Does Anti-Money Laundering Policy Reduce Crime? – Review of Law & Economics, 2009, August, Vol. 5, No. 2, pp. 904-930.
18. History of the FATF. The Financial Action Task Force. [<http://www.fatf-gafi.org/pages/aboutus/historyofthefatf/>]. 23.10.2012
19. IMoLIN Participating Organizations. IMoLIN (International Money Laundering Information Network). [<http://www.imolin.org/imolin/organiza.html>]. 23.10.2012
20. **Isapas, R.** Money Laundering Through Offshore Areas. – Annals of the University of Petrosani, Economics 9, 2009, No.2, pp. 57-66.
21. Kes on kohustatud rahapesu tõkestamise alaseid nõudeid rakendama. Finantsinspeksioon. [<http://www.fi.ee/index.php?id=12178>]. 02.01.2013
22. **Kulkov, V.** (MoneyExpres OÜ, juhatuses liige). Autori intervjuu. Helisalvestis Tallinn, 4. jaanuar 2013.
23. **Laudver, M.** (Casino Cleopatra OÜ, juhatuses liige). Autori intervjuu. Helisalvestis Tallinn, 14. jaanuar 2013.
24. **Low Kim Cheng, P.** Anty-Money Laundering + Knowing Your Customer = Plain Business Sense. – Leadership & Organizational Management Journal, Vol. 2010, No. 3, pp. 76-84.
25. **Mazuru, L. I.** Aspects Regarding International Money Laundering. – Lucrari Stiintifice Seria I, Management Agricol, 2009, July, Vol. 11, No. 3, pp. 221-225.
26. **Mathers, C.** Crime School: money laundering. Toronto: Key Porter Books, 2004, 240 p.
27. **McLaughlin, J., Pavelka, D.** Anti-money Laundering Initiatives: A Briefing for Business Educators. – Proceedings of the Business, Society & Government Consortium of

the Midwest Business Administration Association, 2009, January, Vol. 2, No. 1, pp. 92-113.

28. **Moreira, T. B. S., Sachside, A., Loureiro, P. R. A.** Dynamic Model of Organized Crime and Money Laundering. – Economics and Finance Review, 2012, January, Vol. 1(11), pp. 42-48.

29. **Mushtaq, R., Murtaza, G., Kamal, S., Syed, M.** A Typological Study and Critical Review on Combat Strategies to Money Laundering and Terrorist Financing. – Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business, 2011, July, Vol. 3, No 3, pp. 1447-1462.

30. **Naylor, R.** Wages of Crime: Black Markets, Illegal Finance, and the Underworld Economy, New York: Cornell university press, 2002, 352 p.

31. **Northrup, C. C.** American Economy: A Historical Encyclopedia. Revised edition edition. Santa Barbara, California: ABC-CLIO, 2011, 1257 p.

32. **Palumaa, A.** (Finantsinspektsiooni rahapesu tõkestamise järelevalve valdkonna juht). Autori intervjuu. Helisalvestis Tallinn, 7. jaanuar 2013.

33. **Paul, A.** (Rahapesu andmebüroo juht alates 01.01.2013). Autori intervjuu. Helisalvestis Tallinn, 5. veebruar 2013.

34. **Pellegrina, L. D., Masciandaro, D.** The Risk-Based Approach in the New European Anti-Money Laundering Legislation: A Law and Economics View. – Review of Law & Economics, 2009, August, Vol. 5, No. 2, pp. 931-951.

35. **Pérezts, M., Bouilloud, J-P., Gaulejac, V.** Serving Two Masters: The Contradictory Organization as an Ethical Challenge for Managerial Responsibility. – Journal of Business Ethics, 2011, Vol. 101, pp. 33-44.

36. Rahapesuga võitlevad organisatsioonid Eestis. Finantsinspektsioon. [<http://www.fi.ee/index.php?id=2959>]. 02.01.2013

37. Rahvusvahelised õigusaktid. Rahapesu andmebüroo.
[\[http://www.politsei.ee/et/organisatsioon/rahapesu/rahvusvahelised-oigusaktid.dot\]](http://www.politsei.ee/et/organisatsioon/rahapesu/rahvusvahelised-oigusaktid.dot).
 20.10.2012
38. **Reuter, P., Truman, E. M.** Chasing Dirty Money: The Fight Against Money Laundering. Washington: Peterson Institute, 2004, 248 p.
39. **Roudat, M., Karvounarski, A.** Money Laundering in Europe. Measuring money laundering at continental level: The first step toward European ambition. Executive summary. European Commission, 2011, January, 19 p.
[\[http://www.fi.ee/failid/ML_in_Europe_DG_HOME_SUMMARY.pdf\]](http://www.fi.ee/failid/ML_in_Europe_DG_HOME_SUMMARY.pdf) . 02.01.2013
40. **Sandu, I., Tanascovici, M.** The Underground Economy and Money Laundering, economically destabilize factors, banking but also social. Article provided by University of Craiova, Faculty of Economics and Business Administration in its journal Annals of Computational Economics, 2010, May, Vol. 1, No. 38, pp. 275-284.
41. **Schneider, F.** Turnover of organized crime and money laundering: some preliminary empirical findings. – Public Choice, 2010, Vol. 144, pp. 473–486.
42. **Sharman, J. C., Chaikin, D.** Corruption and Anti-Money-Laundering Systems: Putting a Luxury Good to Work. – Governance, 2009 January, Vol. 22, No. 1, pp. 27-45.
43. **Stancu, I., Rece, D.** The Relationship between Economic Growth and Money Laundering – a Linear Regression Model. – Theoretical & Applied Economics, 2009, September, Vol. 9, No. 508, pp. 3-8.
44. **Zdanowicz, J. S.** Trade-Based Money Laundering and Terrorist Financing. – Review of Law & Economics, 2009, August, Vol. 5, No. 2, pp. 855-877.
45. The FATF recommendations. [\[http://www.fatfgafi.org/topics/fatfrecommendations/documents/internationalstandardsoncombatingmoneylaunderingandthefinancingofterrorismproliferation-thefatfrecommendations.html\]](http://www.fatfgafi.org/topics/fatfrecommendations/documents/internationalstandardsoncombatingmoneylaunderingandthefinancingofterrorismproliferation-thefatfrecommendations.html) 04.01.2013

46. The Forty Recommendations [<http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202003.pdf>] 04.01.2013
47. The IMF and the Fight Against Money Laundering and the Financing of Terrorism. International Monetary Fund. [<http://www.imf.org/external/np/exr/facts/aml.htm>]. 23.10.2012
48. **Unger, B.** Money Laundering – A Newly Emerging Topic on the International Agenda. – Review of Law & Economics, 2009, August, Vol. 5, No. 2, pp. 807-820.
49. **Unger, B., Waarden, F.** How to Dodge Drowning in Data? Rule – and Risk-Based Anti Money Laundering Policies Compared. – Review of Law & Economics, 2009, August Vol. 5, No. 2, pp. 954-986.
50. **Vahtra, R.** (Politseimajor, Rahapesu andmebüroo juht kuni 31.12.2012). Autori intervjuu. Helisalvestis Tallinn, 12. detsember 2012.
51. **Wolverton, R. A.** What CPAs Need to Know About Organized Crime. – Journal of Accountancy, 2012, April, pp. 38-42.
52. **Yang, S., Wei, L.** Detecting money laundering using filtering techniques: a multiple-criteria index. – Journal of Economic Policy Reform, 2010, June, Vol. 13, No. 2, pp.159-178.
53. **Робинсон, Д.** Всемирная прачечная. Москва: Альпина бизнес букс, 2004, 539 стр

Lisa 2. Esialgne vestluskava

SISSEJUHATUS (ca 5 min)

1. Valitud **teema tutvustus** ja valiku põhjendus (lühidalt). Magistritöö teemaks on „Rahapesu – probleemid, skeemid ja tõkestamise korraldamine Eestis“.
2. Tehniline informatsioon: vestluse kestvus ca 1 tund, lindistamine, lindistusega nõusoleku küsimine ja info selle kasutamise kohta (sh kustutamine, nime ja tsitaadi seostamine jmt). Vajadusel lisada, millist tüüpi institutsioonide ja äriliste organisatsioonide esindajaid on veel plaanis intervjuerida. Pilootintervjuu eesmärgiks oleks Teie abiga testida teemasid ja küsimusi, mida ise suutsin välja mõelda. Teie loal ma salvestaksin pilootintervjuu diktofonile, millest teen mahakirjutise, et töö kirjutamisel midagi meelest ei läheks. Peale mahakirjutamist kustutan salvestuse. Kui Te ei soovi, et ma oma magistritöös Teie nime nimetaksin, siis saan näiteks nimetada „ekspert rahapesu teemas“.

ÜLDINE (ca 10 min)

1. Kuidas Te lühidalt kirjeldaksite – mis on **rahapesu**?
2. Kuidas on omavahel seotud või erinevad järgmised mõisted (**protsessina**):
 - a) rahapesu ja varimajandus;
 - b) rahapesu ja kuritegevus;
 - c) rahapesu ja maksupettus;
 - d) rahapesu ja **terrorism** (vajadusel täpsustus: Kas terrorism on üks võimalikest rahapesu tagajärgedest või on sellel olulisem tähendus rahapesu puhul?).
1. Miks Teie arvates on **rahapesu ja terrorism** pandud ühte seadusesse?

OLUKORD EESTIS (ca 15-20 min)

1. Milline on **olukord Eestis** rahapesuga (näiteks praegu ja 10 aastat tagasi)? Kuivõrd levinud rahapesu on? **Miks** Te nii hindasite?
2. Millise **osa Eesti SKTst** (siseriiklik kogutoodang) (või kogukäive) võiks Teie hinnangul rahapesuga seotud majandustegevus moodustada? **Millele** tuginedes Te sellise hinnangu andsite?

3. Milliste **riikide või regioonidega** on Eesti rahapesu peamiselt seotud? Kui suure osa võiks ligikaudselt moodustada **riigisisene rahapesuga** seotud tegevus ja kui suure **osa rahvusvaheline** tegevus?
4. Millised on Teie teada peamised **kanalid**, mida rahapesuks kasutatakse? Millised on Teie teada peamised **vahendid**, mida kasutatakse? (vajadusel täpsusta: Milliseid **inimtüüpe** ja **ametikohti** võiks rahapesu eelkõige hõlmata/kaasata?). Palun tooge **näiteid** (iga siinse küsimuse puhul).
5. Mis on kõige **levinumad rahapesu skeemid** mida kasutatakse? Miks? (nüüd ja enne).
6. Kui suureks Te hindate rahapesust tulenevat **kahju Eestile**? (vajadusel täpsusta: majandusele, kuritegevusele (kuritegevuse rahastamine ja sh terrorism, korruptsioon, muu?).

TÕKESTAMINE JA SELLEGA SEOTUD PROBLEEMID (ca 25-35 min)

1. Millised **riiklikud institutsioonid** tegelevad Eestis rahapesu tõkestamisega? Millised on nende peamised **ülesanded**? Milline on **koostöö rahvusvahelise** tasandiga? Millised on peamised **probleemid ja tõkestavad asjaolud**:

- a) omavahelises organisatsioonide koostöös?;
- b) rahvusvaheliste organisatsioonidega koostöös?;
- c) ressurssidega seotult: inimesed, raha, tehnika, muu?;
- d) mis veel?

2. **Mida peaks tegema**, et neid probleeme vähendada? Kes peaks seda tegema? **Miks**?

3. Kuidas **ärilised organisatsioonid** tegelevad (aitavad kaasa) rahapesu tõkestamisega? Millised on nende peamised **ülesanded**? Kuidas **toimub riiklike ja äriliste institutsioonide koostöö**? Millised on Teie teada peamised **probleemid** ja võimalikud tõkestused, millega ärilised organisatsioonid kokku puutuvad:

- a) **riiklike institutsioonidega koostöös**?;
- b) ärilise organisatsioonide **ressursside piiratusega** seotult? (rahaline investering, inimressursside vähesus, kas **paberimajandust** vähe/palju, tehnilised (IT) piirangud, muu?);
- c) mis veel?;

- d) mida peaks tegema, et neid probleeme vähendada? Kes peaks seda tegema? Miks?**
4. **Kuivõrd tõhusaks Te üldiselt hindate rahapesu tõkestamistööd Eestis? Aga maailmas? Miks?**
5. **Kuidas Te hindate, kas rahapesust tulenev kahju on suurem/väiksem kui investering tõkestamisesse? (äri sektor ja avalik sektor)**

LÕPETUS (kuni 5 min)

1. **Palun soovitage kedagi ekspertidest.**
2. Milline **oluline teema** rahapesu olukorra ja selle tõkestamise osas **jäi veel rääkimata?**
Miks see on oluline?
3. Kas sooviksite veel midagi omapoolse **kommentaarina** lisada?

Täna Teid intervjuu eest! Soovi korral saaksin oma magistritöö tulemused Teile saata 2013 juunis.

Lisa 3. Lõplik vestluskava

SISSEJUHATUS (ca 5 min) – seda osa ei ole vajalik lindistada

1. Valitud **teema tutvustus** ja valiku põhjendus (lühidalt).
2. Tehniline informatsioon: vestluse kestvus ca 1 tund, lindistamine, lindistusega nõusoleku küsimine ja info selle kasutamise kohta (sh kustutamine, nime ja tsitaadi seostamine jmt). Vajadusel lisada, millist tüüpi institutsioonide ja äriliste organisatsioonide esindajaid on veel plaanis intervjuuerida.

ÜLDINE (ca 3 min). *Küsida nõusolek lindistamiseks uuesti üle.*

1. Kuidas Te lühidalt oma sõnadega kirjeldaksite – mis on **rahapesu**?

OLUKORD EESTIS (ca 15 min)

1. Milline on tänasel päeval rahapesu **olukord Eestis**? Kui suur on selles käive ja sellest tulenev rahaline/majanduslik või muu (vajadusel: terrorism, kuritegevus, korrupsioon) kahju? **Miks** Te nii hindasite? Kuidas on olukord võrreldes näiteks viie või kümne aasta taguse perioodiga muutunud?
2. Milliste **riikide ja regioonidega** on Eesti rahapesu peamiselt seotud? Kui suure osa võiks ligikaudselt moodustada **riigisisese rahapesuga** seotud tegevus ja kui suure **osa rahvusvaheline** tegevus?
3. Millised on Teie teada peamised **kanalid**, mida Eestis rahapesuks kasutatakse? Millised on Teie teada peamised **vahendid**, mida kasutatakse? (vajadusel täpsusta: Milliseid **inimtüüpe** ja **ametikohti** võiks rahapesu eelkõige hõlmata/kaasata?). Palun tooge **näiteid**.
4. Mis on kõige **levinumad rahapesu skeemid** mida kasutatakse? Miks? (nüüd ja enne)

TÕKESTAMINE JA SELLEGA SEOTUD PROBLEEMID (ca 30 min)

1. *Isellest rääkida põhjalikult ja kõiki küsimusi läbides ainult avaliku sektori ekspertidega/* Kuidas tegelevad Eesti riiklikud institutsioonid rahapesu tõkestamisega? Millised on nende peamised ülesanded? Kuidas ollakse seotud **rahvusvahelise** tasandiga? Millised on peamised **probleemid ja tõkestavad asjaolud**:

- a) Eesti riiklike organisatsioonide omavahelises koostöös?;
- b) rahvusvaheliste organisatsioonidega koostöös?;
- c) ressurssidega seotult: inimesed, raha, tehnika, muu?;
- d) mis veel?;
- e) **kuidas saaks neid probleeme lahendada?** Kes või milline organisatsioon ja mis tasandil (kohalik institutsioon, riiklik tasand, rahvusvaheline) peaks seda tegema? Kes veel? **Miks?**

2. *Isellest rääkida põhjalikult erasektoriga/* Kuidas **äri**lised organisatsioonid tegelevad rahapesu tõkestamisega? Millised on nende peamised **ülesanded?** Aga peaks olema? Kuidas **toimub riiklike ja äri**liste institutsioonide koostöö? Millised on Teie teada peamised **probleemid** ja võimalikud tõkestused, millega äri lised organisatsioonid kokku puutuvad:

- a) **riiklike institutsioonidega koostöös?**;
- b) äri lise organisatsioonide **ressursside piiratusega** seotult? (rahaline investering; inimressursside vähesus; kas **paberimajandust** vähe/palju; tehnilised (IT) piirangud, muu?;
- c) mis veel?;
- d) **mida peaks tegema**, et neid probleeme vähendada? Kes peaks seda tegema? **Miks?**

3. Kuivõrd **tõhusaks Te üldiselt** hindate rahapesu tõkestamistööd **Eestis?** Aga **maailmas?** Miks?

4. Kuidas Te hindate, kas rahapesust tulenev **kahju on suurem/väiksem kui investering** tõkestamisesse? (äri sektor ja avalik sektor) **Miks Te selliselt hindate?**

LÕPETUS (kuni 5 min)

- 1. Milline **oluline teema** rahapesu olukorra ja selle tõkestamise osas **jäi veel rääkimata?** Miks see on oluline?
- 2. Kas sooviksite veel midagi omapoolse **kommentaarina** lisada?

Täna Teid intervjuu eest! Soovi korral saaksin oma magistritöö tulemused Teile saata 2013 juunis.

SUMMARY

ORGANISING THE PREVENTION OF MONEY LAUNDERING IN ESTONIA

Money laundering has a direct as well as indirect, financial and emotional influence/damaging effect on entrepreneurship (including financial activities), economy and politics of countries (loss of profit from taxes, relations between countries and foreign policy, corruption, legislation) and on crime (including terrorist financing, proliferation of weapons of mass destruction etc.). Due to the globalisation and development of technical means, money laundering is probably becoming more extensive, gaining wider influence and the schemes of money laundering are developing together with technology. Due to the complex schemes and involvement as well as influence of various stakeholders, it is rather difficult to assess the scope and economic damage of money laundering, therefore detecting money laundering is complicated due to its concealed nature. The master's candidate is the obligated person in the company where she is employed, and therefore this topic is relevant for her also in terms of everyday work. Although the topic of this thesis is organising the prevention of money laundering in Estonia, the master's candidate had to consider the situation of money laundering as well as its prevention in the world. Money laundering is a cross-border crime and the country of location of its beneficiaries does not need to be the country where money laundering takes place. Furthermore, the prevention of money laundering is strictly based on international standards and arrangements as well as control. Therefore the master's candidate considered it important to gain an understanding of the nature of money laundering and establish the situation of problems related to money laundering and its prevention in the world as well as Estonia. The number of parties involved in money laundering (private and business individuals from different levels and

locations) and means (e-channels, banks etc.) is large, and there are many different aspects (legislation, resources of executive power, resources of businesses etc.) and nuances (tax fraud, using financial havens etc.), due to which the master's candidate focused mostly on the understanding of the nature of money laundering and problems related to its prevention as well as the possible solutions in preventive work, focusing less or to a minimum extent on issues associated with money laundering, such as black economy and terrorism. The author of the master's thesis also did not significantly discuss nuances and terminology related to legislation.

Money laundering has been more seriously dealt with in the world only during the recent decades, due to which the number of materials, especially books available was small, and the discussion of the problems rather one-sided or overlapping. Due to the aforementioned fact, the theoretical part of the master's thesis is mainly based on articles of research papers and studies as well as materials of supervisory agencies. The master's candidate focused mainly on the research papers and studies that can be found through the database of the University of Tartu. The master's candidate also found more than hundred studies related to the keyword "prevention of money laundering", but used only about twenty of them that were more recent, more focused on money laundering and less on related terminology. Furthermore, the master's candidate used mainly the materials that took into account and discussed changes related to the most recent European Union and FATF recommendations (e.g. risk-based assessment, "know your customer" etc.).

The aim of this master's thesis is to propose the possible solutions for better organisation of money laundering in Estonia.

In order to achieve the aim of the thesis, the master's candidate studied in depth the below-listed issues, whereas the questions mentioned under the first point are discussed by the master's candidate in the first and those listed under the second point are discussed in the second chapter of the thesis.

- 1) What is money laundering and how is it prevented?
 - a) What is the historical development of money laundering?
 - b) What is the current status of money laundering and its prevention in the world?

- c) What are the main problems and bottlenecks that the international public sector organisations and businesses face?
 - d) How is money laundering carried out?
- 2) What is the current situation of money laundering and its prevention in Estonia?
- a) What is the status of the field of money laundering and its prevention in Estonia?
 - b) What are the main schemes of money laundering used in Estonia?
 - c) What are the main problems that the public sector organisations and businesses (private sector) face in Estonia?
 - d) Which solutions could be offered for improving the efficiency of the prevention of money laundering?
 - e) Is the improvement of cooperation between the public and private sector for the prevention of money laundering necessary and possible?

This master's thesis is divided into theoretical and empirical study. The discussion of the international topics in the theoretical part is included in the first chapter of the paper and issues related to Estonia are discussed in the second chapter.

In the theoretical part of the thesis, the author strived to obtain a good overview of what is the current status of money laundering as well as its prevention. The theoretical part of the paper formed the basis and input for the empirical research, allowing the master's candidate better compilation of the structure and focuses of the discussion plan of the empirical research, while giving a better comparative basis for the conclusions of the master's candidate. The author divided the theoretical structure of the master's thesis into two parts, i.e. first, she discussed the events and current status of money laundering in the world and thereafter discussed the situation in Estonia. In the theoretical part of the master's thesis, the master's candidate searched for answers to the questions posed in point 1 of the introduction, first and foremost using the help of the research papers and studies published in the world during the recent years. In order to obtain answers to the questions raised in the second point, the author used materials issued by Estonian supervisory agencies.

With the help of the theoretical materials of authors of other countries, the master's candidate obtained answers to the historical background of money laundering, i.e. the topic of money laundering was first discussed in relation to Al Capone, but it became the real topic of interest mainly in the 1980s. In order to better understand the nature of money laundering, the master's candidate prepared graph *The Nature of Money Laundering* (see graph No. 1, pp. 22) on the basis of theoretical materials, concluding that money laundering is a process that is based on three stages (placing illegal money into legal systems, layering and its return to the owner). Furthermore, the master's candidate set forth the money laundering channels said to be in use mentioned by theoreticians and the types of individuals and business organisations involved in the process of money laundering according to the data of theoreticians. In the same graph, the master's candidate also set forth the possible damages arising from money laundering. The master's candidate used the keyword "possible" due to the fact that money laundering may not always result in the mentioned damages. Thus, it can be said that the used theoretical sources gave a sufficiently clear and extensive overview of the nature and functioning of money laundering.

Thereafter, the master's candidate gave an overview of the current status of the prevention of money laundering relying on the data of different theoreticians of the world. Considering the tasks set for the paper, the master's candidate studied how prevention of money laundering has changed in time, who (which organisations) are involved in the prevention of money laundering and strived to establish, which bottlenecks or problems are identified in the prevention of money laundering by different theoreticians of the world. On the basis of the findings, the master's candidate prepared a graph *International Prevention of Money Laundering* (see graph No. 3, pp. 41). The master's candidate found out that on the international level, the prevention bodies are divided into preventive bodies on the so called international general level and international regional level. The prevention of money laundering on international level has first and foremost taken place and is currently taking place by the leadership and under the supervision of public sector organisations, but during the last decade, private sector organisations (mainly the banking sector in order to protect

its reputation) have taken certain initiative in establishing and checking the standards for the prevention of money laundering. The master's candidate found out that on the international level, prevention is organised mainly through creating cooperation networks (including risk notification, informing, exchange of knowhow etc.) and establishing common standards (including recommendations, norms). The main hindrances to prevention were considered to be the fact that due to the concealed nature of money laundering, there is no real statistical data to rely on; certain regions or countries cannot (e.g. due to the financial resources of the developing countries) or do not wish to (e.g. the corrupt countries) join the global standards for the prevention of money laundering or are fulfilling such standards fictitiously ("according to documents, everything is as required").

In the second half of the theoretical part, the master's candidate started the discussion of the situation of money laundering and its prevention in Estonia, using the information of theoreticians of the world regarding the occurrences on the local level as well as the publications of the Estonian Financial Intelligence Unit (FIU). On the basis of the findings, the master's candidate prepared the graph *Prevention of Money Laundering on the Local (National) Level* (see graph No. 5, pp. 51). The master's candidate established that the prevention of money laundering on the local level is organised by national institutions and organisations as well as private sector organisations. In that, the role of the first is primarily legislative drafting, training, supervision and control (including imposing sanctions), and the task of the private sector is first and foremost monitoring their clients and notifying the public sector of the suspicious transactions, but also internal audit in protection of the assets of the private companies. The main problems that the public and private sector are facing on the local level were established by the master's candidate mainly with the help of the research papers and studies of the theoreticians of the world. In the opinion of the master's candidate, the main problems are the complex and resource-consuming nature of money laundering due to various reasons.

After the theoretical research, the master's candidate started establishing the current status of money laundering and in its prevention in Estonia, using the help of the opinions of experts dealing with the prevention of money laundering in Estonia. For the empirical

study, the master's candidate decided to use in-depth interviews in order to obtain as extensive and in-depth view. When choosing the experts, the master's candidate relied on the Estonian money laundering prevention system, i.e. involving obligated persons and experts connected to supervision of as many different areas as possible (see Annex 1). The master's candidate interviewed those obligated persons who are officially obligated persons in the companies of their field of activity. Among the areas of activity of the private sector, the master's candidate interviewed representatives of a bank, casino, currency exchange and law firm, because according to her knowledge of the history of the prevention of money laundering, these areas of activity had the most experience with this topic. Among the public sector experts interviewed by the master's candidate were a representative of the Financial Supervision Authority, head of the Financial Intelligence Unit (FIU), who was in office until the end of December 2012, as well as the new head of the FIU who assumed office in January 2013 and had previously been employed in one of the largest commercial banks of Estonia as the obligated person in the money laundering prevention supervision unit. In total, the master's candidate interviewed seven experts and according to the opinion of the master's candidate, the selection of experts was representative in order to obtain an overview of the current situation of money laundering and its prevention, considering the statistics on from which areas of activity the notifications on suspicious transactions originate. The share of notification of suspicious transactions in the areas of activity that were not included in the study is rather small.

In the empirical part of the paper, the master's candidate carried out in-depth interviews with experts. According to the information available to the master's candidate, no qualitative study, which would include both private and public sector opinions on problems and needs related to the prevention of money laundering, has been carried out on the local level. The master's candidate considers such study to be of utmost importance, especially in the light of the new regulations where the share of the private sector in preventive work has somewhat increased. The master's candidate chose qualitative research in order to obtain as broad-based and in-depth view of the problems related to money laundering and its prevention in Estonia. The second important reason for choosing qualitative research was

that when discussing the topic, the master's candidate did not wish to establish the share of certain attitudes or opinions, or to generalise the data to the whole, but to find as possible wide scale of all different aspects of the issue in question. Personal in-depth interviews were chosen due to the limited available time of the experts and the need to change focus or clarify the aspects arising from the responses of the experts during the conversations. The target group of the in-depth interviews chosen by the master's candidate was the obligated persons of Estonian business organisations and specialists of their areas from national institutions (persons dealing with the issues of money laundering), who could be able to assess the situation of money laundering in Estonia. The master's candidate chose experts who could, relying on their everyday work, set forth the main problems of the prevention of money laundering, and suggest solutions that could help improving the prevention of money laundering. The master's candidate included equally the business sector (i.e. financial enterprises), institutions involved in legislative drafting as well as representatives of the executive power in order to ensure balance between the visions of the private and public sector in assessing the situation and establishing possible solutions. In order to specify the discussion plan and find the best inputs for the theoretical discussion, the master's candidate carried out a pilot interview (in-depth interview) with the contact person of the Financial Intelligence Unit (FIU) during the writing of the theoretical part. Thus the master's candidate first created a preliminary discussion plan (see Annex 2). Due to the fact that as a result of the pilot interview it became clear that the discussion plan needs be shortened in terms of general terminology (the vision of the expert coincided with that found in the theoretical materials and no new information was obtained, the master's candidate compiled an abbreviated discussion plan (see Annex 3) in order to carry out conversations with other experts. The abbreviated discussion plan focused primarily on the personal experiences and convictions of the expert. Both discussion plans were created with a structure similar to that of the theoretical part of the paper in order to facilitate as broad-based comparison of the information obtained from the theoretical sources of the world with that from the local experts.

The opinions obtained from the theoretical materials of the world and positions of the interviewed Estonian experts were rather similar in terms of the nature of money laundering and its prevention. Estonian experts said that money laundering in Estonia is different to certain extent, the differences arising mainly from the small size of the country (including peculiarity of Estonia as a transit country) or peculiarities of the neighbouring countries. The main similarities set forth are the fact that money laundering is considered to be a cross-border (international) crime that is concealed in its nature and therefore a crime that is difficult to prove, but the channels and tools (including the types of persons and organisations) are rather similar in all countries of the world. According to the opinion of the Estonian experts, the prevention of money laundering is also international in its nature and some of the experts even highlighted that Estonia does not have too much of the right to decide, because the recommendations, standards and requirements established on the international level must be implemented on the local level – even if some of them are resource-consuming or implementation is not seen as especially productive. One of the differences set forth by the Estonian experts is the fact that in Estonia, money laundering is not considered an especially substantial problem and the situation is assessed as good. Furthermore, experts emphasised that one of the most important aspects is the relation between the good reputation of Estonia and prevention of money laundering, i.e. the need for the prevention of money laundering in order to preserve or create good reputation of Estonia (internationally in general as well as among investors, foreign banks etc.).

In addition to the general view, the master's candidate also compared the problems in the prevention of money laundering found from the theoretical data (see graph No. 5, pp. 51) against those mentioned by the interviewed local experts. Generally, it can be said that the interviewed Estonian experts set forth the same problems mentioned by the theoreticians of the world (see pp. 110-112) and currently the most confusing factor is the new risk-based notification of suspicions (including first and foremost monitoring of the clients and checking of the PEPs), i.e. how to implement it in the best possible manner. Furthermore, the difficulties in establishing the actual beneficiary of the money laundering (including documenting and surveillance) and the resource-consuming nature of the prevention of

money laundering were highlighted as important problems. A certain difference is the fact that the Estonian experts did not consider a problem the fact that supervision and customer service that is directly communicating with the client, are quite distanced from each other.

The aim of this master's thesis was to propose the possible solutions for the better organisation of the prevention of money laundering in Estonia. The master's candidate is of the opinion that if she would have been unable to obtain a good overview of the general situation in the world and Estonia, it would not have been possible to suggest specific solutions. For example, without the knowledge of the situation regarding international requirements, the master's candidate could have suggested solutions that cannot be solved in Estonia. When suggesting solutions, the master's candidate could therefore rely on the general situation as well as the problems mentioned by the interviewed experts and the possible solutions highlighted by them. The master's candidate prepared an overview (see pp. 112-115), where she set forth the main statements mentioned with respect to the situation in the prevention of money laundering in Estonia and gave her opinion on which topics could be continued the same way and maintain the current activities. Additionally, the master's candidate set forth the bottlenecks and proposed recommendations on solving them. In total, the master's candidate set forth six main bottlenecks, among which the most important is considered to be improvement of the exchange of information and communication, but also initiative of the public sector in suggesting IT solutions or extending the supervision, for example to the commercial sector.

In conclusion it can be said that the thesis served its purpose as well as the set tasks and this paper could have practical value, provided there is readiness to use the proposed solutions. Additionally, the thesis can be considered innovative due to the fact that according to the knowledge of the master's candidate, the visions of the Estonian public and private sector on the prevention of money laundering have not been compared in such manner and no specific solutions for improving the situation have been suggested previously.

The need for guidelines and trainings was established as one of the important problems, due to which, in the opinion of the master's candidate, interviewing of the obligated persons

could be carried out in the future with the aim of establishing their specific needs so that the necessary materials could be developed. Furthermore, carrying out a questionnaire on which specific indicators and measurements should be developed and on which the private sector could rely in its everyday work, could be planned for the future. Additionally, the master's candidate suggests that in terms of the IT systems (e.g. the notification environment of the FIU, the PEP search environment) interviewing of the obligated persons and/or private sector customer services could be carried out in advance in order to establish the actual needs and user experiences.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Jelena Sotskaja (sünnikuupäev: 11.06.1982)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Rahapesu tõkestamise korraldamine Eestis”, mille juhendaja on Andro Roos,
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 21.05.2013 a.